

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**1844 – 1845 YILLARINA AİT TEMETTUAT
DEFTERLERİNE GÖRE İNEGÖL KAZASI'NIN
SOSYO-EKONOMİK DURUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem POLAT

**Enstitü Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : İslam Tarihi**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ

HAZİRAN – 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

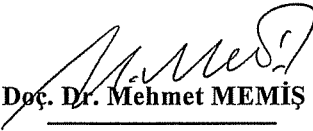
1844 – 1845 YILLARINA AİT TEMETTUAT
DEFTERLERİNE GÖRE İNEGÖL KAZASI'NIN
SOSYO-EKONOMİK DURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem POLAT

Enstitü Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : İslam Tarihi

Bu tez 28.06.2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ
Jüri Başkanı

Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK
Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Serdar ÖZDEMİR
Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Adem POLAT

28.06.2010

ÖNSÖZ

XIX. yüzyıl, Avrupa'daki reformların ve sanayi devriminin dünya devletlerini etkisi altına aldığı bir dönemdir. Elbette Osmanlı Devleti de bundan nasibini almış ve bu yıpratıcı mücadeleden salim çıkabilmek için kendi iç dinamiklerini çağdaş normlara oturtacak tedbirler alma yoluna gitmiştir.

Devlet adamlarının Osmanlı Devleti aleyhine işleyen çarkı lehine çevirebilmek için maliyede başvurduğu köklü değişikliklerin başında, vergi alanındaki ıslahat çalışmaları gelmektedir. Muhassıllıkların ardından başlatılan ve oldukça geniş bir coğrafyada uygulanan temettuat çalışmaları ve bunların defterlere aktarılması o dönem için mutlaka faydalı olmuştur. Fakat günümüz için düşünüldüğünde, zengin içeriği sayesinde dönemin sosyal, demografik ve iktisadi hayatına dair fevkalade mühim bilgiler sunmaktadır.

Günümüzü şekillendiren nice unsurların tarihte bir uzantısının olduğu kuşku götürmez. Dolayısıyla temettuat defterleri incelendikçe medeniyetin temelini oluşturan kökler keşfedilecek ve geçmişin geleceğe değer katacağı önemli notlar tespit edilebilecektir.

İnegöl'ün, XIX. yüzyıl ortalarında sosyal, demografik ve iktisadi hayatı, temettuat defterlerinin çözümlenmesi ve değerlendirmeye tabi tutulmasıyla araştırmacıların istifadesine sunulmuş olacaktır.

Ders dönemiyle beraber tanışma şerefine nail olduğum ve sıcak ilgisini daima gördüğüm Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK'e ve gerek ders döneminde, gerekse tez döneminde samimi ve müşfik yaklaşımıyla yardımlarını esirgemeyen kıymetli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ'e minnettarlığımı sunmayı görev bilirim.

Adem POLAT

28.06.2010

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TEMETTUAT DEFTERLERİNİN İÇERİK VE KAPSAMI	9
1.1. Temettuat Defterleri, İçerik ve Kapsamı.....	9
1.2. İnegöl Temettuat Defterlerinin Üslûbu ve İçeriği.....	11
1.3. İnegöl Temettuat Defterlerindeki Hesaplama Hataları	16
BÖLÜM 2: İNEGÖL KAZASI'NIN SOSYAL VE DEMOGRAFİK YAPISI	20
2.1. İnegöl'de İdari Yapı	20
2.2. İnegöl'ün Demografik Yapısı	26
2.2.1. Mahallelerin Yerleşimi ve Nüfusu	26
2.2.2. Köylerin Yerleşimi ve Nüfusu	31
2.2.3. İnegöl Kazası'nın Genel Nüfusu	32
2.3. 1844–1845 Tarihli Temettuat Defterlerine Göre İnegöl'de Kullanılan İsimler... 42	
2.3.1. Peygamber İsimleriyle Anılanlar	44
2.3.2. Halife İsimleriyle Anılanlar	44
2.3.3. Çift İsim Kullananlar.....	46
2.3.4. İsmi Yerine Lakabıyla Anılanlar.....	46
2.3.5. “Din” İfadesiyle Beraber Kullanılan İsimler.....	46
2.3.7. Manasının Güzelliğiyle Dikkati Çeken İsimler.....	47
2.3.8. Babasıyla Aynı Adı Taşıyanlar	48
2.3.9. Kadın İsimleri.....	48
2.3.10. Önemli Tarihi Şahsiyetlerin İsimleri.....	49
2.3.11. Gayrimüslim İsimler	50
2.4. Ünvan ve Lakaplar	52

2.4.1. Ünvanlar	52
2.4.2. Lakaplar.....	58
2.4.2.1. Meslek Bildiren Lakaplar.....	58
2.4.2.2. Memleket Bildiren Lakaplar	61
2.4.2.3. Etnik Köken Bildiren Lakaplar	65
2.4.2.4. Kişinin Bir Özelliğini Bildiren Lakaplar.....	66
2.5. Meslek Grupları ve Dağılımı	70
2.5.1. Kamuda Görevli Olanlar	71
2.5.2. Güvenlikle İlgili Meslekler	73
2.5.3. Beden Gücü Gerektiren Hizmetle İlgili Meslekler	74
2.5.4. Gıda Sektörüyle İlgili Meslekler	76
2.5.5. Tarımla İlgili Meslekler	77
2.5.6. Hayvancılıkla İlgili Meslekler	78
2.5.7. Esnaf ve Sanatkârlıkla İlgili Meslekler	80
2.5.8. Taşımacılıkla İlgili Meslekler	82
2.5.9. Serbest Meslekler	84

BÖLÜM 3: İNEGÖL KAZASI'NIN EKONOMİK YAPISI .....

3.1. İnegöl Kaza Merkezi ve Köylerinin Gelir Dağılımı	91
3.2. İnegöl Kaza Merkezi ve Köylerinin Gelir Kaynakları	94
3.2.1. Ziraata Dayalı Gelir Kaynağının Dağılımı.....	94
3.2.2. Hayvancılığa Dayalı Gelir Kaynağının Dağılımı.....	99
3.2.3. Meslekler Gelir Kaynağının Dağılımı.....	103
3.3. Tarım Arazileri ve Toprak Dağılımı	104
3.3.1. Bağcılık	108
3.3.2. Bahçecilik ve Meyvecilik.....	111
3.3.3. Sebze ve Bostan Cinsi Ürünler	118
3.4. Hayvancılık	121
3.4.1. Büyükbaş Hayvan Dağılımı	121
3.4.1.1. Gelir Sağlanan Hayvanlar	121
3.4.1.2. İleride Gelir Sağlanacak Hayvanlar	125
3.4.1.3. Gelir Sağlanamayan Yoz Hayvanlar.....	128

3.4.2. Küçükbaş Hayvan Dağılımı	132
3.4.2.1. Keçi	133
3.4.2.2. Koyun.....	136
3.4.3. Yük Hayvanı Dağılımı	139
3.4.4. Arıcılık	145
3.5. İnegöl’de Vergiler ve Dağılımı	148
3.5.1. Öşür.....	149
3.5.2. Vergi.....	161
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA	170
EKLER.....	175
ÖZGEÇMİŞ.....	184

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.s.	: Adı geçen sözlük.
A.Ü.	: Atatürk Üniversitesi
bkz.	: Bakınız.
B.O.A.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
c.	: Cilt.
D.T.C.F.	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi.
H.	: Hicrî.
IRCICA	: İslam Tarih, Sanat Ve Kültür Araştırma Merkezi.
İst.	: İstanbul.
M.	: Miladi.
md.	: Madde
ML. VRD. TMT.	: Maliye Varidat Temettuât.
No.	: Numara.
s.	: Sayfa.
sa.	: Sayı.
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu.
Vb.	: Ve benzeri.
Vs.	: Vesaire.
y.l.t.	: Yüksek lisans tezi.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İnegöl'deki mahallelerin nüfus oranları	30
Şekil 2: İnegöl kazası ve köylerinde hane sayısı ve nüfus	32
Şekil 3: Yıllara göre İnegöl'de nüfus değişimi.....	34
Şekil 4: İnegöl'de isimleri dağılımı	43
Şekil 5: İnegöl'de halife isimlerinin kullanım sıklığı	45
Şekil 6: Hayvan isimlerinin kullanıldığı lakaplar	69
Şekil 7: İnegöl merkezi ve köylerinin ziraattan elde ettiği yıllık hâsılat oranı	95
Şekil 8: İnegöl merkezi ve köylerinin hayvancılıktan elde ettiği yıllık hâsılat oranı ...	99
Şekil 9: İnegöl'de ekilen ve ekilmeyen arazilerin miktarı.....	104
Şekil 10: İnegöl'de gelir sağlamayan hayvanların dağılımı	128
Şekil 11: Öşür miktarları ve gelirlerinin dağılımı.....	150
Şekil 12: İnegöl'de 1844 yılında verilen toplam verginin merkez ve köylere dağılımı	165

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: İnegöl temettuat defterlerinin hane sayıları, sayfa sayıları ve ebatları	13
Tablo 2: İnegöl temettuat defterlerindeki hatalar	16
Tablo 3: 1844–1845 yıllarında İnegöl’e bağlı köyler.....	20
Tablo 4: İnegöl’ün köyelerinin sayısı	21
Tablo 5: İnegöl köyelerinin eski ve yeni isimleri	22
Tablo 6: İnegöl köyelerinin Bizans Dönemi’ndeki İsimleri	24
Tablo 7: 1964 Yılında ismi değişen köyler	25
Tablo 8: İnegöl merkez nüfusunun yıllara göre dağılımı	26
Tablo 9: İnegöl’de mahalle sayısı	28
Tablo 10: İnegöl’ün yıllara göre toplam nüfusu	33
Tablo 11: 1844–1845 yıllarında bazı yerleşim yerlerinin hane ve nüfus sayıları	35
Tablo 12: Aynı hanede yaşayan ailelerin listesi.....	36
Tablo 13: Şekil 4’te geçen harflerin karşılıkları.....	43
Tablo 14: Gayrimüslim isimler ve kullanım sıklığı	51
Tablo 15: Ünvanlar ve kullanım sıklığı	53
Tablo 16: Meslek bildiren lakaplar ve kullanım sıklığı	58
Tablo 17: İnegöl dâhilinde bir yer bildiren lakaplar	62
Tablo 18: İnegöl haricinde bir yer bildiren lakaplar	64
Tablo 19: Etnik köken bildiren lakaplar ve kullanım sıklığı.....	65
Tablo 20: Kişinin rengini bildiren lakaplar	67
Tablo 21: Şekil, şemail ve bir özellik bildiren lakaplar	68
Tablo 22: Meslek gruplarının kişi sayısı ve yüzdeler oranları	71
Tablo 23: Kamuyla ilgili mesleklerin kişi sayısı ve yüzdeler oranları.....	72
Tablo 24: Güvenlikle ilgili mesleklerin kişi sayısı.....	73
Tablo 25: Askerde olan kişilerin listesi.....	74
Tablo 26: Fiziki kuvvet gerektiren hizmetle ilgili mesleklerin kişi sayısı	75
Tablo 27: Gıda ile ilgili meslekler	76
Tablo 28: Tarımla ilgili mesleklerin kişi sayısı ve yüzdeler oranı	77
Tablo 29: Hayvancılıkla ilgili mesleklerin kişi sayısı ve yüzdeler oranı	79
Tablo 30: Esnaflıkla ilgili mesleklerin kişi sayısı	80
Tablo 31: Taşımacılıkla ilgili mesleklerin kişi sayısı.....	83

Tablo 32: Serbest meslek sahipleri listesi	84
Tablo 33: Emlak ve arazisi olmayan kişi listesi	85
Tablo 34: Göç edenlerin listesi.....	87
Tablo 35: Firari olan kişilerin listesi	88
Tablo 36: Yetim olan kişilerin listesi	89
Tablo 37: Başkasının yardımıyla geçinen kişilerin listesi.....	89
Tablo 38: İnegöl genelinde gelir dağılımı	91
Tablo 39: Ziraata dayalı gelir kaynağının mahalle ve köylere göre dağılımı	96
Tablo 40: Kiraya verilen ve alınan arazilerin miktarı ve gelirleri.....	98
Tablo 41: Hayvancılığa dayalı gelir kaynağının mahalle ve köylere göre dağılımı	100
Tablo 42: İnegöl’de meslek sahiplerinin mahalle ve köylere göre dağılımı	103
Tablo 43: Ekilen ve ekilmeyen arazilerin mahalle ve köylere göre dağılımı.....	105
Tablo 44: Bağın mahalle ve köylere göre dağılımı	108
Tablo 45: Harir bahçesinin mahalle ve köylere göre dağılımı	112
Tablo 46: Meyve eşcarının mahalle ve köylere göre dağılımı	115
Tablo 47: Sebze ve bostan cinsi ürünlerin miktarı ve gelirleri	119
Tablo 48: Gelir sağlanan büyükbaş hayvanların mahalle ve köylere göre dağılımı	122
Tablo 49: İleride gelir sağlayacak büyükbaş hayvanların mahalle ve köylere göre dağılımı.....	125
Tablo 50: Gelir sağlamayan hayvanların mahalle ve köylere göre dağılımı.....	129
Tablo 51: Keçinin mahalle ve köylere göre dağılımı	133
Tablo 52: Koyunun mahalle ve köylere göre dağılımı.....	136
Tablo 53: Kısrağın mahalle ve köylere göre dağılımı.....	140
Tablo 54: Bargir, Merkep ve tayın mahalle ve köylere göre dağılımı	143
Tablo 55: Arı kovanının mahalle ve köylere göre dağılımı	146
Tablo 56: Öşür çeşitleri ve gelirleri.....	151
Tablo 57: Ağaç öşürlerinin mahalle ve köylere göre gelir dağılımı	153
Tablo 58: Mukataa gelirlerinin mahalle ve köylere göre dağılımı.....	156
Tablo 59: Adet-i ağnam gelirlerinin mahalle ve köylere göre dağılımı	159
Tablo 60: 1844 yılında verilmiş olan verginin mahalle ve köylere göre dağılımı ...	162

Tezin Başlığı: 1844–1845 Yıllarına Ait Temettuat Defterlerine Göre İnegöl Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Durumu

Tezin Yazarı: Adem POLAT

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ

Kabul Tarihi: 28.05.2010

Sayfa Sayısı: X (ön kısım) + 175 (tez) + 9 ek

Anabilimdalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Bilimdalı: İslam Tarihi

Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıl ortalarında içinde bulunduğu demografik ve sosyo-ekonomik yapısına dair fevkalade zengin bilgiler sunan ve tanzimatla birlikte şekillenmiş olan vergilerin kaydedildiği defterlere Temettuat defterleri denilmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde bulunan bu defterlerin araştırılması ve bilgilerinin gün yüzüne çıkarılması dönemin demografik, sosyal ve ekonomik hayatına ışık tutacak ve kapalılığı giderecektir.

Bu tezde Hüdavendigâr sancağı dâhilinde bulunan İnegöl Kazası'na ait toplam 127 defter incelenmiş ve bu defterlerde geçen bilgilerle istatistikî sonuçlara ulaşılmıştır. Üç bölümden oluşan tezin giriş bölümünde çalışmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemi ile İnegöl'ün kısa tarihi hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, genel anlamda temettuat defterlerinin üslubu, içeriği, kapsamı ve özelden de İnegöl temettuat defterleri hakkında bilgiler sunulmuş, değerlendirmeler yapılmıştır.

İkinci bölümde, İnegöl Kazası'nın sosyal ve demografik yapısı incelenmiş, mahalle ve köylerin yerleşimi, nüfusu, hane reislerinin isimleri, unvan ve lakapları, tablolar ve grafikler yardımıyla aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde ise; İnegöl Kazası'nın iktisadi yönü, gelir dağılımı, gelir kaynakları, tarım arazileri ve topraklarının mahalle ve köylere göre dağılımları ele alınmıştır. Hayvancılığın, vergi çeşitlerinin mahalle ve köylere göre dağılımları tablolar ve grafikler eklenerek incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise; çalışmadan elde edilmiş olan bulgular ana hatlarıyla ortaya konulmuş ve konuya ne derecede katkı sağladığı vurgulanmıştır. Bu anlamda bir takım tespitler de aktararak çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnegöl Kazası, temettuat defterleri, vergü-yi mahsusa, iktisadi yapı, sosyal yapı.

Title of the Thesis: Socio-Economic Situation of İnegöl according to the year 1844-1845 Temettuat Defters	
Author: Adem POLAT	Supervisor: Asist Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ
Date: 28.05.2010	Nu. of pages: X (pre text) + 175 (main body)+9
Department: Islamic History and Arts	Subfield: Islamic History
<p>Notebooks which give crucial information about socio-economic and demographic structure of Ottoman Empire at the middles of 19th century are called “Temettuat Notebooks”. They took their shapes after the reform movements. Studying on these notebooks that are stored at the Premiership of Ottoman Archieves is very important in order to lighten the demographic and socio-economic situation of mentioned period.</p> <p>In this thesis, 127 Temettuat notebooks belong to İnegöl in Hüdavendigâr County are examined and obtained information is evaluated by using statistical methods. It is divided by 3 categories. In the entrance part, the subject of the study, its important, its purpose and methods and a short history of İnegöl are shared.</p> <p>In the first part, usual content and language of Temettuat Notebooks are mentioned. As a special case, some evaluations are placed about İnegöl Temettuat notebooks about content and language.</p> <p>In the second part, social and demographic conditions of İnegöl county are studied. What is more, location, population, names, nicknames, appellations and occupations of chieftains of families are searched by following statistical methods.</p> <p>In the third part, financial structure of İnegöl, distribution of imcome, sources of income, agricultural terrains, distribution of agricultural terrains according to villages and districts, animal husbandry, distribution of animal husbandry according to villages and districts, types of taxation in İnegöl and distribution of them according to villages and districts are studied by using charts and graphics.</p> <p>In the conclusion part, information taken from this study is evaluated and its contributions is questioned. By sgaring some determinations the study is concluded.</p>	
Key Words: İnegöl County, Temettuat Notebooks, vergi-yi mahsusa, economical structure, social structure	

GİRİŞ

Tarih, yalnızca siyasi olayların vukua geldiği düzlem değildir. Bu sebeple “Tarih”e sadece siyasi perspektiften bakmamız bizi yanlış ve bir o kadar da eksik sonuçlara götürür. “Tarih”, bilakis siyasi olayları meydana getiren sebepler, meydana geldiği yerler, taraflar, kültürler, medeniyetler, insanlar, hayvanlar, coğrafya vs. sayamayacağımız genişlikte ve derinlikte yelpazeye sahip unsurların bütünüdür. Tarihi aktörlerden birisi diyebileceğimiz devletler de “Tarih”le aynı özelliğe sahiptir. Sadece siyasi bir oluşum olarak kabul edemeyeceğimiz devlet, siyasi başarıların tesisi ve yenilgilerin nedeni noktasında temel unsur olan topyekûn bir medeniyet ve kültürün meczidir.

Aslında Osmanlı Devleti, Kanuni'nin son yıllarından itibaren çökme devrine girmiştir.¹ Yine de XIX. yüzyıla değin Avrupa devletleri ve hatta dünya devletleri üzerinde etkisini sürdürmüş ancak gitgide mevcut olan bu etkinin devamını sağlayabilecek dinamizmden uzaklaşmıştır. Bunda, çağdaşlaşamayan, yeniliğe bir takım nedenlerle kapalı olan kurumların ve bürokrasinin ciddi payının olduğunu teslim etmek yerinde olur. Nitekim XVII. Yüzyılda Genç Osman, IV. Murad ve Köprülü ailesinden gelen vezirler bu duruma bir takım ıslahatlarla müdahale etmişler ve devletin eski gücüne kavuşması için gayret sarf etmişlerdir.²

XXIII. Osmanlı Padişahı III. Selim dönemi, yenilenme hareketlerine ciddi anlamda katkı sağlayacak manevraların yapılması açısından önem arz eder. Zira III. Selim ve yardımcıları, kendi dönemlerine kadar Osmanlı devlet adamlarının Avrupa devletlerini aşağı görme telakkisine sahip olduğunu ve bu anlayışla artık Osmanlı lehinde bir adım atılamayacağını anlamışlardı.³ Dolayısıyla batılılaşma yolunda ilerleme kaydedilmeliydi.⁴ Daha tahta çıkmadan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla (1774) alınan ağır darbenin vukua gelmesi, tahta çıktığında Osmanlı-Rus savaşının halen sürmekte olması, Avusturya ile girilen mücadelelerde alınan sonuçların geçmişteki başarıların çok ötesinde oluşu, Napolyon'un Mısır'ı işgali ve bunun karşısında ancak İngiltere ve Rusya'nın dahliyle durumun halledilebilmesi, Avusturya ile yapılan Zıştovi ve Rusya ile

¹ KARAL E. Ziya, Osmanlı Tarihi (1789-1856), c.V, 4. baskı, T.T.K. Yay., Ankara, 1983, s.55.

² KARAL, a.g.e., s.55.

³ KARAL, a.g.e., s.73.

⁴ KIRAY Emine, Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar”, İletişim Yay., 1993, İstanbul, s.75.

yapılan Yaş antlaşmaları her ne kadar az kayıpla atlatılmış olsa da devletin düştüğü zafiyetlerin görülmesi açısından belirleyici olmuştur.

Islahat düşüncesi III. Selim için bir baba mirasıydı,⁵ dolayısıyla tahta oturduktan sonra büyük bir “Meşveret Meclisi” toplamış⁶ ve bu toplantıda herkesin fikirlerinin alınmasına önem vermiş, devlet adamlarından lâyhalar istemiş ve neticede; ordunun, idarenin, iç güvenliğin ve hazinenin modern ve adaletli bir şekilde örgütlenmesi ve ıslahının gerektiği sonucuna varmıştır. Bu bağlamda devletin askerî, idârî, iktisâdî, ticârî ve sosyal alanlarındaki ıslâhatlarını “Nizâm-ı Cedid” adıyla yürülüğe koymuştur. Aynı zamanda 24 Şubat 1793 tarihinde, modern usulde kuracağı yeni ordunun adı da Nizâm-ı Cedid olacaktır. Bu ordunun masraflarını karşılayabilmek maksadıyla İrâd-ı Cedîd Defterdarlığı'nı kurup, Anadolu ve Rumeli topraklarını, yirmi sekiz eyâlete ayırmak suretiyle mülkî ıslâhatları da gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Gayrimüslim esnaf ve tüccarların vergilerindeki usulsüzlüklerin ve yurt dışına para transferinin de önüne geçmiştir. Bunların yanında dış politikada da bir dizi önleme ve yeniliğe imza atmıştır. Ancak bütün bu yenilikler, son dönemlerde pek de alışık olunmayan durumlardır. Binaenaleyh içeride yapılan ıslahatlara karşı bazı zümrelerin tepkisi ve dahası dış politikada Fransa yanlısı bir tutum izlenmesi İngiltere ve Rusya'yı ciddi anlamda rahatsız etmiştir. Muhaliflerin baskıları ve nihayet Kabakçı Mustafa isyanı (1807), III. Selim'in tahta veda etmesi anlamına gelecektir.⁷ Daha sonra tahta geçen IV. Mustafa döneminde bu anlamda kayda değer bir çalışma olmamıştır. II. Mahmud, yenilenme hareketinin müdavimi olmuş, yeniçeriliği kaldırılmış (1826), “Asakir-i Mansûre-i Muhammediyye” adını verdiği orduyu ihdas etmiştir. Ekonomi alanında yabancı tüccarların Osmanlı tüccarına oranla daha nüfuzlu bir konumda olmasına karşı, adına “Hayriye Tüccarlığı” denecek müslüman tacirlerin teşkilatlanma gayretleri olacak, lakin bunlar bir türlü istenilen neticeyi vermeye muvaffak olamayacaktır. II. Mahmud'dan sonra tahta çıkacak olan I. Abdülmecid yeniliklere devam etmiştir. Mustafa Reşid Paşa İstanbul'a getirilmiş ve Hariciye Nazırlığı'na atanmıştır. Mustafa Reşid Paşa, Osmanlı Devleti'nin kuvvetlenmesini Fransa ve İngiltere'ye yakınlaşmasıyla paralel kabul etmiş ve bunun da “Tanzimat-ı Hayriye” aracılığıyla sağlanacağına kanidir. Batı tandanslı

---

⁵ KARAL, a.g.e., s.60.

⁶ İNALCIK Halil, Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi, Eren Yay., İstanbul, 1996, s.365.

⁷ BEYDİLLİ Kemal, “Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa” IRCICA, İstanbul, 1999, s.79.

kanunlardan deruhte edilmiş kanun metinleriyle mevcut problemlerin aşılacağı fikrine inanmıştır.⁸

“Gülhane Hatt-ı Humayûnu” denilen metin, yüksek sesle Gülhane'de okunduğunda tarihler 3 Kasım 1839'u gösteriyordu.⁹ Alınan kanunların dayandırıldığı prensipler, durumu özetleyecek nitelikteydi: Bütün müslim ve gayrimüslim tebaanın ırz, namus, mal ve can emniyetinin sağlanması, toplanan vergilerin usulüne uygun ve adil bir şekilde düzenlenip toplanması ve askerlik görevinin bir düzene oturtulması amaçlanmış ve bunun tesisi gayesiyle tedbirler alınmıştır. Özellikle devletin gerilemesine neden olarak gösterilen unsur, XVI. yüzyılda başlayıp gitgide artarak büyüyen ve bir türlü önlemi alınamayan tımar sistemindeki problemler olacaktır. Tımar nizamının bozulması, üretim mekanizmasının, toprak sisteminin ve toplum düzeninin bozulmasına sebep teşkil etmiştir.¹⁰ Tanzimatın temelini, maliyeye yönelik yapılan ıslahat çalışmaları oluşturmaktadır. Mali merkeziyetçiliğin te'sisi için bir araç olarak idarî sahada ıslahatlar yapılmıştır.¹¹ Tanzimat döneminde mali bürokraside hayli mesafe kat edilmiş, muhasebe ve bütçe meselelerinde mali merkeziyetçilik adına ciddi adımlar atılmıştır.¹²

Osmanlı Devleti'nde öteden beri geleneksel olarak “İltizam” usûlüyle vergi toplanmaktaydı. Bu ise devlet kontrolünde olup, localar, müslim ve gayrimüslim toplumun önde gelenleri vasıtasıyla olurdu, dolayısıyla aksamalara hatta usulsüzlüklere neden olurdu.¹³ Tanzimatla birlikte bu duruma bir son verilerek “İltizam Usulü”nden “muhassıllık usulü”ne geçildi ve “ancemaatin” vergisi getirildi.¹⁴ Vergiler bizzat padişah tarafından tayin olunan “Muhassıl-ı Emval” tarafından toplanır hale getirildi. Muhassıllar sancaklara gönderildi ve mali işlerden sorumlu tutuldular. Muhassıl gitmeyen yerlerde ise işleri yürütecek beş kişiden müteşekkil ekipler oluşturuldu.¹⁵ Ne

---

⁸ KURAN Ercüment, “Osmanlı Devletinde Devlet Cemiyet ve Fert Telakkisi”, *Diyanet İlmî Dergi*, c.35, sa.1, s.23, Ankara, 1999.

⁹ İNALCIK, a.g.e., s.343.

¹⁰ Tanzimat dönemine kadar tımar sisteminin aksaklığının devletin diğer unsurlarını da sıkıntıya soktuğu doğrultusunda görüş için bkz. İNALCIK Halil, “Tanzimat Nedir”, AÜ, *DTCF Yıllık Araştırmalar Dergisi*, sa. 1, İst., 1941, s.237-263; ŞENER Abdullatif, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul, 1990, s.17.

¹¹ İNALCIK, Halil, *Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler*, Belleten, c. 28, 1964, s. 627.

¹² ORTAYLI İlber, “Tanzimat Devri ve Sonrası İdari Teşkilat” *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, IRCICA, İst., 1999, s.290.

¹³ ÇADIRCI Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara, 1997, s.8.

¹⁴ ŞENER Abdullatif, a.g.e., s. 94.

¹⁵ İNALCIK Halil, a.g.m., s. 625-628.

var ki muhassillik usulü kısa bir süre sonra kaldırılmış ancak işlevinin devam ettirilmesi sağlanmıştır.¹⁶ (1256–1257) 1840–1841 yıllarında istenen sonucu veremeyen çalışmaların yerine (1260–1261) 1844–1845 yıllarına ait tahrirler kaleme alınmıştır ki bunlara “Temettuat Defterleri” denilmiştir. Hazırlanan tahrirlerle devletin gelir kaynaklarını saptama ve iktisadi teşekküllerdeki düzeni sağlamaya matuf adımlar da atılmış oluyordu.

Temettuat defterleri ancak 1988 yılında belirli bir planla kataloglanmış ve araştırmacıların istifadesine sunulmuş olup ilk olarak bu defterlerden istifade eden kişi Tevfik Güran olmuştur.¹⁷ Bugün bu gaye ile yazılmış Osmanlı arşivlerinde toplam 17.449 adet temettuat defteri bulunmaktadır.¹⁸

Çalışmanın Amacı:

Bu çalışmanın gayesi, Hüdavendigâr Sancağı dâhilindeki İnegöl Kazası'nın 19. yüzyıl ortalarına dair sosyal, ekonomik ve demografik yönünü temettuat defterlerini incelemek suretiyle ortaya çıkarmaktır. İnegöl Kazası'nın 1844 yılında tutulmuş olan temettuat kayıtları sayesinde, merkez ve köylerinin nüfus yoğunluğu, tarım ve hayvancılıktan geliri ve bunlar üzerinden verilen vergiler tespit edilebilecek ve böylece döneme ışık tutulmuş olacaktır. Bununla beraber eksik kalmış olan birçok bilgi bu defterler sayesinde tamamlanmak fırsatını bulacaktır.

Çalışmanın Önemi:

Tarım ve hayvancılık ekonomisinin bir ülkenin temel dayanak unsurlarından kabul edilmesi, bu alana dair yapılmış çalışmaları önemli bir konuma getirmektedir. Hele bu çalışmalar Tanzimat Dönemi gibi değişimin fevkalade canlandığı bir dönemde olursa dönemin Osmanlı ekonomisine dair önemli notlar içerdiği kuşku götürmez bir gerçeklik haline gelir.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin demografik, sosyal ve iktisadi hayatına dair bilgiler genellikle tahrir defterlerine başvurulmak suretiyle elde edilirken, 1988 yılından itibaren temettuat defterlerinin çalışılmasıyla, bu defterler dikkati celbetmiş ve kaynak olarak

¹⁶ Muhassillik kurumunun oluşum ve gelişim süreci için bkz. ÇADIRCI, a.g.e., s.208.

¹⁷ KÜTÜKOĞLU Mübahat, *Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettuat Defterleri*, Belleten, c. LIX, Sa.225, Ankara, 1995, s.396.)

¹⁸ Geniş bilgi için bkz. Devlet Arşivleri internet web sitesi: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/>.

kullanılmaya başlanmıştır. Günümüze kadar farklı köylerin ve kazaların temettuat defterleri tarihçiler tarafından çalışılmıştır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden İnegöl Kazası Bursa'nın 45 km. doğusunda olup doğusunda Pazarcık, Bilecik ve Kütahya ile batısında Bursa iliyle, güneyinde Uludağ ile kuzeyinde ise Yenişehir ile çevrili, oldukça verimli bir ovanın ortasında bulunmaktadır. Bursa'nın doğu ile ulaşımının köprüsü olabilecek bir güzergâhta kurulmuştur. Uludağ'a çok yakın olup köylerinin bir kısmı ovaya bir kısmı Uludağ'ın eteklerine, bir kısmı da Ahi (Ahu) Dağı gibi diğer çevre dağların eteklerine kurulmuştur.¹⁹ İnegöl'ün denizden yüksekliği 335 metre olup yüzölçümü 1006 km² dir.

Kazada bulunan höyükte yapılan kazılarda M.Ö. 3000 yılına ait bir takım kalıntılar bulunmuştur. Zaman içerisinde çok farklı devletlerin hâkimiyetinde kalmış, Osmanlılar Dönemi'nde ise Osman Bey'in kumandanlarından olan Turgut Alp, 1299 yılında bir tekfurluk merkezi olan İnegöl'ü (Angelokome), kalesini zapt etmek suretiyle fethetmiştir.²⁰

İnegöl verimli dağları ve mümbit ovasıyla değerini her zaman muhafaza etmiş ve sanayii için de vazgeçilmez bir mevki konumunda olmuştur. Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri'nden anlaşıldığı kadarıyla çevredeki dağlar, oldukça değerli ağaçlarla örtülü olup bu ağaçlar kullanılmak suretiyle devlet sanayine ciddi katkılar sağlamıştır. Bu dağlarda bulunan meşe, beyaz, kara ve sarıçam, gürgen ve kayın ağaçlarından elde edilen kerestenin bir kısmı bina yapımı vs. için İnegöl'de değerlendirilip bir kısmı Bursa'ya naklolunur, bir kısmı da Bursa'dan yahut Bandırma iskelelerinden İstanbul'a gönderilir ve orada özellikle de Tersane-i Âmire'de gemi ve kadirga yapımında ve onarımında kullanılırdı.²¹

Ayrıca tekstil sektöründeki konumu itibariyle Bursa'nın dinamikleri arasındadır. Temettuat defterlerinde de bu durumu doğrular nitelikte "Harir²² Bahçeleri" neredeyse her köyde çoğu hanenin uğraş alanıdır.

---

¹⁹ Tevfik Ali, çev. Ramazan ÖZEY, *Mufassal Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası*, Tefeyyüz Matbaası, İstanbul, 1913, 312–342.

²⁰ KAHRAMAN Kenan, *Geçmişten Günümüze İnegöl, İstanbul*, 1992, s.35.

²¹ Geniş bilgi için bkz., 1296 yılındaki Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s.188.

²² Harir: İpek manasına gelmektedir. [SAMİ Şemsettin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1999, s. 546; DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1996, s. 332.]

İnegöl'de tarihi eserler de göze çarpmaktadır. Osmanlı döneminden kalma olan bu eserlerin ilki İshak Paşa Camii, türbesi ve 15 odalı medresesiyle bir bütün olan külliyesidir.

1481 de Sadrazam İshak Paşa tarafından yaptırılan Camii ve Külliye'den başka hemen bitişiğinde Yıldırım Bayezid tarafından 1398–1402 yılları arasında yaptırılan Cuma Camii (Yıldırım Camii), Kasım Efendi Camii ve Türbesi,²³ Hamza Bey Camii, Kurşunlu Camii ve Hanı ve Ortaköy Kervansarayı İnegöl'ün sayılabilecek tarihi yapılarıdır. Fakat defterlerde bu camilerin imamaları not düşülmemiştir.

Ayrıca halk arasında “Kapalı Çarşı” olarak da bilinen belediye çarşısı, II. Abdulhamid tarafından dönemin belediye reisi olan Sadızkâde Süleyman Ağa tarafından yaptırılmıştır. Kitabelerinden anlaşıldığına göre 1305 (1887–1888) yılında yaptırılmıştır.

Yukarıda zikredilen eserlerin birçoğu zamanla tadilata uğramışlar, varlıklarını sürdürmüşler ve günümüzde işlevlerini devam ettirmektedirler.²⁴

Ayrıca Uludağ eteklerinde bulunan ve İnegöl'e 27 km. uzaklıktaki Oylat Kaplıcaları da bir çok derde deva olabilecek suyuyla meşhur olmuştur. Özellikle ağırlı sinir hastalıkları için bir şifa kaynağıdır. Günümüzde de oldukça rağbet gören bir yerdir.

Çitli Köyünde çıkan ve zamanında meşhur olmuş, yalnız daha sonraları gitgide azalarak verimi düşen su, artık tesis işletebilecek kadar çok gelmemektedir.²⁵

Üzülerek ifade etmek gerekir ki XIX. yüzyılda İnegöl'ün sosyal, demografik ve ekonomik hayatına dair önemli veriler sunan temettuat defterleri, halen çözülmemiş ve dolayısıyla istifade edilememiştir.

Bu çalışmada İnegöl'e ait olan temettuat defterleri incelenerek, yeri geldikçe günümüz İnegöl'üyle ve diğer bazı yerlerle karşılaştırılarak tespitler sunulmaya çalışılacaktır.

---

²³ Geniş bilgi için bkz., 1302 yılındaki Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s.437.

²⁴ Tarihi eserler hakkında geniş bilgi için bkz., KAHRAMAN, a.g.e., s.106-122.

²⁵ Çitli maden suyunun meşhur olmasına Sultan Abdulaziz'in mide rahatsızlığı sebep olmuştur. Hazımsızlık sorunu yaşayan Padişah'a hekimler maden suyu içmesini önerirler ve getirilen maden suları içerisinde en faydalı olanı Çitli maden suyu olmuş ve bu durum suyun meşhur olmasını sağlamıştır. çitli maden suyunun analiz raporu için bkz., KAHRAMAN, a.g.e., s.154.

Çalışmanın Yöntemi:

Bu çalışmanın temel kaynağı, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'ndeki Hüdavendigâr Sancağı'na tabi' İnegöl Kazası'nın temettuat defterleridir. XIX. yüzyılda İnegöl kazasına ait merkezde 4 mahalle olup hepsi de müslümanlardan oluşmaktadır. Bu mahallelerde sadece Sinanbey Kıptiyan, adından da anlaşılacağı üzere çingenelerden oluşmaktadır. İnegöl'e bağlı 2 gayrimüslim köyü ve tekrarları sayılmazsa ahalisi müslüman olan 42 köy bulunmaktadır. Arşivlerden yalnızca gayrimüslim köylerinden Yenice'ye ulaşamadı. Aslında arşivlerde Yenice'ye ait olduğu kaydedilen 3 deftere de ulaşıldı, lakin bu defterlerde ehl-i islam'a ait isimler kaydedilmiş çıktı. İleride, doğru defterlere ulaşılması halinde özellikle gayrimüslimlere dair daha net ve somut bilgilere varmak mümkün olacaktır.

Arşivlerdeki temettu defterlerinin yanı sıra Hüdavendigâr Salnameleri'nden ve çalışılmış olan diğer temettuat defterlerinden de yoğun olarak istifade edilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri internet web sitesine girildiğinde “İnegöl Kazası” ibaresiyle başka bir muhitin olduğu da görülmektedir. Fakat bunun, Aydın Sancağına bağlı bulunan İnegöl Kazası olduğu anlaşılmıştır.²⁶ Günümüzde bu ilçenin adı Sarıgöl'dür. Nitekim hakkında iki yüksek lisans tezi yazılmıştır.²⁷

1260 (1844) yılında tutulmuş olan İnegöl Kazası temettuat defterleri aynı seri olduğundan hep bir formatla kaleme alınmış, bunların bir kısmında hane reisinin aşarı ve vergi toplamı kaydedilmiş, teferruata gidilmemiştir. Diğer bir kısım defterlerde ise bunlar da teferruatıyla ele alınmış ve tek tek toplanarak sonuç yazılmıştır.

Kaza merkezindeki mahalleler ve kazaya bağlı köyler, hane hane tespit edilip hane reisinin adı, aile ve sülale adı, eşkâli, mesleği ve ondan elde ettiği gelir, aynı hanede beraber oturanlar varsa bu kişiler ve yakınlık dereceleri, varsa; arazisi, kaç evlek yahut dönüm olduğu, hayvanatının olup olmadığı, cinsi, adedi, H.1260 yılında ne kadar gelirinin olduğu, H.1261 yılında tahminen ne kadar gelirinin olacağı ve vergileri, sahip

²⁶ Geniş bilgi için bkz. Devlet Arşivleri internet web sitesi: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/>.

²⁷ Bu iki yüksek lisans tezi şunlardır: ÇERTÜRK Meliha, *1260 Tarihli Temettuat Defterine Göre İnegöl Kazası Merkezinin Sosyo Ekonomik Yapısı*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Manisa, 2007; SARITAŞ Fahri, *Temettuat Defterlerine Göre Sarıgöl(İnegöl)'ün Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Manisa, 2007.

olunan asiyab, dükkân, hızar, hamam gibi akarların tespiti ve hisseliyse ne kadar bir hisseye sahip olunduğu, geliri ve vergisinin yıllara göre tayini ve nihayet toplam geliri ve temettuu belirlenip bilgisayar ortamına transkript edilerek aktarılmıştır.

Giriş bölümünün dışında üç bölümden müteşekkil olan tezin, birinci bölümünde İnegöl Kazası'nın kısa bir tarihçesi sunulmuştur. Bununla beraber temettuat defterlerinin oluşumuna dair gelişmeleri ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

İkinci bölümde ise; İnegöl'ün sosyal yapısını, yani nüfusunun merkez ve köylere dağılımı, birbirlerine oranları, yerleşim durumu, şahıs adları, lakaplar, ünvanlar, aile ve sülale adları; hane sahiplerinin meslekleri, meslek dağılımı, meslek gruplarının teşekkülü ve sınıflandırılması gibi konular yine ayrı ayrı başlıklar altında incelendi.

Üçüncü bölümde de; İnegöl'ün iktisadi yapısı, mesleklerden elde edilen gelirler, gelir dengelerindeki farklılıklar, , tarım ve arazilerin dağılımı, hayvanların dağılımı ve elde edilen gelirler üretimdeki potansiyel, kazanç durumları ve vergiler ele alınarak incelemeye tabi tutulmuş olup istatistikî sonuçlara varılmıştır.

Sonuç bölümünde, tezin genel durumu hakkında bilgi verilmiş, tespitler aktarılmış, varılan sonuçlar ifade edilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: TEMETTUAT DEFTERLERİNİN İÇERİK VE KAPSAMI

1.1. Temettuat Defterleri, İçerik ve Kapsamı

Osmanlı Devletinde her ne kadar ekonomik veriler hakkında bilgi amaçlansa da nüfusla ilgili verilere XVI. yüzyılda tutulmuş tahrir defterlerinde rastlanmaktadır. Bu defterler, müslüman kimselerin askerlikle alakalı sayısını, gayrimüslimlerle ilgili olarak da vergi matrahını tespit amacıyla matuf hazırlanmıştır. Daha sonraları tutulacak olan temettuatlara nazaran demografik veriler net olmasa da, vergiler konusundaki zengin bilgiler tatmin edici niteliktedir.

1844–1845 temettuat defterlerinde, bundan farklı olarak hem ekonomik hem de demografik alana dair oldukça önemli verilere ulaşmak mümkündür. Devletin her bölgesini kapsamasa bile, bu uygulama pek geniş bir coğrafyaya oldukça iyi nüfuz edilerek hazırlanmıştır.

Her yerleşim yerine ayrı bir defter tutulmuş, özellikle kazalar, bunlara bağlı nahiyeler ve köyler için ayrı ayrı defterler tanzim edilmiştir.²⁸

Bir yerleşim yerinde hane no, hane reislerinin adı, varsa lakabı, ünvanı, aile ve sülale adı, bazen şemaili, mesleği, arazi ve hayvanatla ilgili mal varlıkları ve bunların yıllara göre gelirleri (meselâ; geçmiş yılda ne kadar gelir elde edildiği ve onun üzerinden ne kadar vergi verildiği, bununla beraber bu yıl da tahminen ne kadar hâsılat alınacağı ve temettu) tespit edilip kayıt altına alınmıştır.

Hanelerin içerisinde kaç ailenin meskûn olduğu, hane reisinin mesleğinin ne olduğu, mesleğinin yanında ek olarak neyle uğraştığı ve mesleğinden ne kadar kazandığı, işsiz ise neyle geçindiği, arazilerin mezru' mu (ekilen) yoksa gayr-ı mezru' mu (ekilmeyen) oluşu, ne kadar bir alanı kapsadığı –evlek yahut dönüm cinsinden–, tarlaya neyin ekildiği, karışık ekim yapılmışsa bunların ne olduğu, sahip olunan hayvanların cinsleri (karasığır ineği, yoz karasığır ineği, manda ineği, manda malağı, karasığır öküzü, manda öküzü, karasığır tosunu, sağman keçi, yoz keçi, erkil keçi, sağman koyun, yoz koyun,

---

²⁸ bkz., SERİN Mustafa, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri”, I: Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar), 20-21 Nisan 1998, Ankara 1998, s.717-728.

kuzu, oğlak, bâr-gir²⁹, tay, kısarak, eşek, katır, merkep vb.), bunların yıllık gelirleri, ait olunan âsiyâb³⁰, dükkân, vakıf, hamam, hızar gibi gelir sağlayıcı unsurlar ve ne kadar gelir getirdiği de kaydolunmuştur. Ve nihayetinde hane reisinin bütün mal varlığından ne kadar gelir elde ettiği ve bunun üzerinden ne kadar vergi verdiği de saptanmıştır.

Ayrıca muhassıllıklarda hane reisinin gelirleri yer alırken, temettuatlarda buna ilaveten bir sene sonraki tahmini gelir de kayıt altına alınmıştır.

Bütün bu teferruatlı bilgilerden de anlaşılacağı üzere temettuat defterleri, kaleme alındığı döneme ilişkin önemli derecede geniş bilgiler sunmaktadır. Dönemin demografik ve sosyo-ekonomik durumuna ışık tutacak, kaynak niteliğindeki arşiv belgeleridir. Bu açıdan makro planda XIX. yüzyıl, mikro planda da Tanzimat Dönemi, Osmanlı tarım ekonomisinin performansı hakkında değerlendirme yapılabilecek, dikkat-i şayan dönemler olma hüviyetindedir.³¹

Temettuat defterleri, belirli bir politika gereği uygulandığından genel olarak aynı yöntem ve içeriğe sahiptir. Bununla birlikte kaydı tutan görevlinin, kişisel tercihleri doğrultusunda bir takım eksik-fazla yahut değişik sıralanan bilgilere rastlanmaktadır. Hatta aynı yerleşim yerine ait farklı defterlerde bile bu ayrıntı göze çarpmaktadır. Örneğin; Yiğit Karyesinde hane numarası 1 olan “Kurşunlulu Süleyman” hakkında iki defterde farklı oranda bilgi verilmiştir. 08245 numaralı defterde hane reisinin “Erbab-ı Ziraat”tan olduğu hane reisinin üst tarafına dikey bir şekilde not düşülmüştür. Hâlbuki bu ayrıntı bilgi 08245-A numaralı defterde yoktur. Bununla beraber 08245 numaralı defterde geçen senede aşar ve rüsumat olarak verdiği; hinta, şair, îze, alaf ve burçak, bunların kaç kile oldukları ve kilesi belli kuruşlardan hesab edilerek ne kadar meblağ elde edildiği de kaydedilmiştir. Lakin 08245-A numaralı defterde sadece geçen senede vergi, aşar ve rüsumu toplam olarak yazılmış olup ayrıntılı bilgi sunulmamıştır.

1840'ta yazılmış olan temettularla 1844–1845 yıllarına ait temettular arasında da çeşitli farklılıklar dikkati çekmektedir. Hane reislerinin sahip oldukları menkullerin değerleri 1840'taki defterlerde kaydedilmişken, 1844–1845 Temettularında bunlardan elde edilmiş olan hâsılat ve gelir de yazılmıştır. Hane reislerinin eşkâlleri 1840'ta daha

²⁹ Bâr-gir: Beygir, at. [DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.71.]

³⁰ Âsiyâb: Su değirmeni. [DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.44.]

³¹ GÜRAN, Tefrik; 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı, Eren Yayınları, İstanbul, 1998, s.54.

ayrıntılı ve bol tasvirli bir bilgi aktarımıyla kaydedilmiştir. Mesela; Ankara Ayaş'a ait 1840 yılında tutulmuş temettularda hane reislerinin eşkâlleri açıkça zikredilmiş³², ancak 1844–1845'lerdeki temettularda bu ayrıntılı bilgi sunumu oldukça nadir kullanılmış ve hatta kullanılmamıştır.

1844–1845 Temettuat defterlerinde gelir sağlayıcı her unsurun ne kadar gelir getirdiği ve onun üzerinden ne kadar vergi verildiği belli olduğundan, verilen bu bilgiler arasında karşılaştırma yapma olanağı bulunmaktadır. Yalnız, 1840 defterlerinde sadece toplam hâsılat yazıldığından bu imkân elden gitmektedir.

1.2. İnegöl Temettuat Defterlerinin Üslûbu ve İçeriği

Evvela; belirtmek gerekir ki, her mahalle ve köy için ayrı defterler tutulmuş hatta çoğunda üç defter kaydedilmiştir. Zikredilen defterlerin yazı üslûbu incelendiğinde, farklı kalemlerden çıkma olduğunu saptamak mümkündür. Öyleyse farklı görevliler görevli oldukları aynı yerlere gitmiş ve tespitlerde bulunmuş olmalıdırlar.

Her defterin başında, o deftere ait bilgileri ihtiva eden bir sayfa mevcuttur. Bu sayfada: “ Tarihi, defter bilgi formu, kod, sıra no, orijinal no, temettuat defteri, başlangıç tarihi, bitiş tarihi, şekli (ciltli, ciltsiz, ebrulu, ebrusuz) ebadı, numaralı boş sayfalar, mükerrer sayfa numaraları, ekler, numarasız boş sayfalar (başta ve sonda), açıklamalar, çekimin yapıldığı kamera, operatör” gibi bilgiler yer almaktadır.

Sayfa düzlemi, çizgiyle ikiye bölünmüş bir biçimdedir ve İnegöl Kazası'nın her defterinde rastlanan bir görüntüdür. Çizgiyle bölünmüş her iki bölüm ayrı bir sayfa numarasıyla numaralandırılmıştır.

İnegöl Kazası Temettuat Defterleri'nin bazılarının içeriği aynı olduğu gibi bazılarının da eksik bilgi sunmuş olduğu söylenilebilir. Nitekim defterlerden kimi fazla hane kaydetmişken kiminin daha az bir sayı sunması bu neticeye götürmektedir. Mesela; Çavuş Karyesi'nin hane sayısı, 08230 numaralı defterde 55 olarak gösterilirken, 08230-A numaralı defterde 36 ve 08230-B numaralı defterde de yalnızca iki sayfada 1, 2, 33, 34, 35 ve 36 numaralarının tekabül ettiği haneler tespit ve tayin olunarak defter

---

³² KARAMAN A. Fuat, XIX. Yüzyıl Ortalarında Ankara Vilayetine Bağlı Ayaş Kazasının Sosyal ve İktisadi Dururmu, y.l.t., Ankara, 2006, s. 15.

sonlandırılmıştır.³³ Çeltikçi Karyesi de bir başka örnek olarak verilebilir: 8231 numaralı defterde hane sayısı 49 olarak verilmiş iken, 8231-A numaralı defterde hane sayısı 1, 2, 24, 25 ve 26 numaralı haneler kaydedilmiş ve defter kapatılmıştır.³⁴ Hakkında en çok defter tutulan mahalle olan Sinan Bey Mahallesi'nin dört defterinde de bu durum dikkati çekmektedir: 08251 numaralı defterde 186 olan hane sayısı, 08251-A numaralı defterde 19'a inmekte, 8251-B numaralı defterde 26'ya çıkmakta ve nihayet 8251-C numaralı defterde sayı 36'ya ulaşmaktadır.

Yukarıda beyan edilen rakamlar, ciddi bir fark olarak göze çarpmaktadır. Peki, böyle farklı sayıların birbirleriyle adeta yarıştığı bir durumda hangisi ölçü alınarak çözümleme yapılacak ve neye göre tespitler belirlenecektir? Bu çalışmada konuya yaklaşım, en yüksek hane sayısına ait olan defterleri esas almak şeklinde olmuştur. Zira hane sayısının az olmasının -nakısa bir teşebbüs olarak- izahı mümkün olabilir ama hane sayısının fazla olması neyle izah edilebilir? Doğrusu gerçekte olmayan hanelerin varmış gibi gösterilmesi ve bunu umumi bir coğrafyaya yayma çabası bir devlet ciddiyetiyle bağdaştırılamazdı.

Defter boyutlarındaki farklılık da kayda değer niteliktedir. Kullanılan defterlerin ebatlarında, kullanılması gereken standart bir ölçü beklenirken, bunun tersi bir durumla karşılaşmıştır. Örneğin; Sinan Bey Mahallesi için tutulmuş olan defterlerin üçünün de boyutu farklıdır. 08251 numaralı defterin ebatları 18x50 iken 08251-A numaralı defterin ebadı 20x50, 08251-B numaralı defterin ise boyutu 20x58 olarak ayarlanmıştır.³⁵ Cuma mahallesinin durumu da pek farklı değildir: 08227 numaralı defterde boyutlar 18x51 iken, 08227-A numaralı defterde ebatlar 21x58 olmakta ve 08227-B numaralı defterde de 20x57 olduğu görülmektedir.³⁶ Yenice mahallesinde ise; 08229 numaralı defterde 18x49, 08229-A numaralı defterde 20x56 ve 08229-B numaralı defterde de 20x57 olarak tespit edilmiştir. Boyutlarda göze çarpan bu farklılık köylerde de aynıdır.

---

³³ Geniş bilgi için bkz., B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08230; ML. VRD. TMT. d., 08230_A; ML. VRD. TMT. d., 08230_B.

³⁴ Geniş bilgi için bkz., B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08231; ML. VRD. TMT. d., 08231_A; ML. VRD. TMT. d., 08231_B.

³⁵ B.O.A., ML. RD.TMT. d., 08251, 0000; ML. VRD. TMT. d., 08251_A, 0000; ML. VRD. TMT. d., 08251_B, 0000; ML. VRD. TMT. d., 08251_C, 0000.

³⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08227, 0000; ML. VRD. TMT. d., 08227_A, 0000, ML. VRD. TMT. d., 08227_B, 0000.

Tablo 1: İnegöl temettuat defterlerinin hane sayıları, sayfa sayıları ve ebatları

Köyler/ Mahalleler	1. Defter No:	Ebat	Sayfa Sayısı	Hane Sayısı	2. Defter No:	Ebat	Sayfa Sayısı	3. Defter No:	Ebat	Sayfa Sayısı
Cuma Mah.	8227	18X51	32	101	08227- A	21X58	102	08227- B	20X57	100
Sinan Bey Mah.	8251	18x50	56	186	08251- A	20X56	16	08251- B	20X58	20
Yenice Mah.	8229	18X49	32	90	08229- A	20X56	20	08229- B	20X57	20
SinanBey Mah. (Kıptiyan)	8262	18X51	8	19	-	-	-	-	-	-
Alibey	8224	21X57	20	34	08224- A	21X58	20	-	-	-
Adibinni	08252- A	20X56	24	36	08252- B	20X56	28	-	-	-
Alanya	8261	18X51	16	31	08261- A	20X57	20	08261- B	20X58	24
Akhisar	8270	18X56	24	28	08270- A	20X56	28	08270- B	20X57	28
Bedre	8212	18x50	36	72	08212- A	20X57	20	-	-	-
Bilal	8219	20X57	20	33	-	-	-	-	-	-
Cerrah (Reaya)	8255	18X51	10	35	08255- A	20X57	20	-	-	-
Çavuş	8230	18X51	28	59	08230- A	20X57	20	08230- B	20X56	4
Çeltikçi	8231	18x50	32	49	08231- A	20X56	4	08231- B	20X57	20
Çitli	8238	19X51	32	90	08238- A	20X57	20	08238- B	20X57	20
Deydinler	8250	18x50	100	37	08250- A	22X57	20	-	-	-
Doma	8211	20X57	56	89	8246	17X49	40	08246- A	20X57	52
Edebey	8256	20X57	8	40	08256- A	18X51	28	08256- B	20X57	20
Eymir	8215	18X51	16	29	08215- A	20X57	24	08215- B	20X57	24
Geline	8260	18X51	16	28	08260- A	20X58	20	-	-	-

Tablo 2: Devamı

Genci	8221	18x50	20	34	08221-A	20X57	20	-	-	-
Hamamlı	8235	20X57	20	37	08235-A	20X57	24	-	-	-
Nefs-i Hamzabey	8233	18x50	32	70	08233-A	20X57	20	08233-B	20X57	20
Hoca	8209	20X57	36	50	8236	18X50	4	08236-A	20X57	32
İsaviran	8259	20X57	24	29	8240	18X51	16	08240-A	20X56	22
Karacakaya	8242	18x50	8	11	08242-A	20X57	16	08242-B	20X58	16
Kadimi	8244	18X51	24	43	08244-A	21X58	20	0844-B	18X56	36
Karalar	8232	18x50	8	12	08232-A	20X57	12	-	-	-
Kınık	8225	18x50	12	23	08225-A	20X58	16	08225-B	20X58	20
Kıran	8269	18x50	8	12	08269-A	-	-	08269-B	20X57	18
Kirles	8267	18x50	16	30	08267-A	18X50	20	08267-B	20X57	20
Konurlar	8243	18X51	12	21	08243-A	21X57	20	08243-B	20X58	20
Kozluca	8226	18X49	16	43	08226-A	20X57	32	08226-B	20X57	32
Kulaca	8222	20X57	20	77	8214	19X50	32	08214-A	20X57	20
Kurşunlu	8239	18x50	76	161	08239-A	20X56	20	08239-B	20X57	20
Kızık	8253	17x50	8	4	08253-A	20x57	8	08253-B	20x50	8
Maden	8210	20X57	40	62	8220	18X51	24	08210-A	20X57	20
Mizal	8213	18x50	54	141	08213-A	20X57	76	08213-B	20X57	76
Orta	8248	18X51	20	52	08248-A	20X57	36	8228	20X57	36
Özlice	8216	18x50	8	11	8216	18X50	8	08216-B	20X57	12
Sırmaz	8234	18x50	20	38	08234-A	20X57	28	08234-B	20X57	24

Tablo 3: Devamı

Süle	8263	18X51	16	26	08263- A	20X58	20	08263- B	20X57	20
Süpürdü	8241	18X49	20	47	08241- A	20X57	32	08241- B	20X56	20
Şipali	8217	18X52	28	89	08217- A	21X57	48	08217- B	21X58	48
Nefs-i Tokuş	8247	20X57	12	4	08247- A	20X56	8	-	-	-
Yenice-i Yörük	8265	18x50	12	26	08265- A	20X56	20	08265- B	20X56	20
Yenice Müslim	8223	21X57	20	37	08223- A	20X57	20	-	-	-
Yenice (Reaya)	8218	18x50	36	-	8249	20X57	28	8264	20X58	36
Yiğit	8245	18x50	12	19	08245- A	21X57	20	08245- B	19X56	20

Defterlerdeki sayfa sayıları, hane sayısına orantılı olacak şekildedir. Belki bu noktada zikredilecek husus, her bir sayfada kaç hanenin yazılmış olduğudur. Defterleri yazan görevlinin uygulamasına bağlı olduğu söylenilebilir. Nitekim bazı görevliler, sayfaya sığdırabildiği oranda bilgi sıralamışken bazıları, her sayfaya belli oranda ve diğer sayfaya bilgi aktarma yapmadan haneyi sonlandırarak sayfayı bitirmeyi düşünmüş ve bununla da derli toplu olmayı amaçlamış olmalıdır. Şöyle ki; Yenice Yörük Karyesi'nin defterlerinden 08265 numaralı defterde 7. hanenin mezru' tarla, bağ ve harir bahçesi ile ilgili bilgiler 3. sayfada aktarılmış ve gayr-ı mezru' tarla, karasığır ineği, karasığır öküzü, kısrağ ve karasığır düvesi ile alakalı bilgiler 4. sayfanın başına aktarılarak devam edilmiştir.³⁷ Bilakis zikredilen köyün 08265- A ve 08265-B numaralı defterlerinde bu duruma rastlanmaz ve her sayfaya 2 hane kaydedilmiştir.

Her defterin ilk sayfasında bitirilen bir özellik de defterin ciltli ve ebrulu olup olmadığı hususudur. Bununla ilgili istatistikî bir bilgi vermek imkânı olmamıştır. Bazı defterler ciltli ve ebrulu, bazıları ise ciltsiz ve ebrusuzdur.

Aşağıdaki tabloda her mahallenin yahut köyün kaç temettuat defteri tutulmuş ise, numaralarıyla, ebatlarıyla, hane sayısı ve sayfa sayısı gösterilmiştir. Tabloya sığmadığı için dolay dışarıda kalan defter Sinan Bey Mahallesinin 08251-C numaralı defteridir ki, 20x56 ebadında ve 20 sayfadır.

³⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08265, 0000.

1.3. İnegöl Temettuat Defterlerindeki Hesaplama Hataları

İnegöl temettuat defterlerinde gelirlerin ve vergilerin hesaplanarak toplamalarının yazılması esnasında bir takım hataların olduğu tespit edilmiştir. Görevliler bu kadar sayıyla iç içe olmaları dolayısıyla böyle hatalara düşebilmektedirler.

Aşağıdaki tabloda İnegöl temettuat defterlerindeki hesaplamalar ve doğru hesapları aktarılmıştır:

Tablo 4: İnegöl temettuat defterlerindeki hatalar

Köy/ Mahalle Adı	Defterlerdeki Hesaplama			Doğru Hesaplama		
	Öşür toplamı	Geçen yılki vergi toplamı	Temettu toplamı	Öşür toplamı	Geçen yılki vergi toplamı	Temettu toplamı
Cuma mah.	10547	13674,5	211191	10400,5	14195,75	207001
Sinan Bey mah.	5110	13086	196120	8254	13104,5	190300
Yenice Mah.	1690	7044	96010	2937,5	7191,5	95975
Sinan Bey mah. (kıptiyan)	-	1050	10020	1237,5	1045	12679
Alibey	-	-	-	5652,5	4161,5	67500,5
Adibinni	3569,5	3159,5	40800	3569,5	3159,5	40655
Alayna	2001	2777	32172	2620	2673	32219
Akhisar	6790	4543	91433	7163,5	4960	89523,5
Bedre	3717	5741	66977	5548	5741,5	66757
Bilal	-	-	-	3292	2740	40881
Cerrah (Reaya)	-	-	-	-	-	61677,5
Çavuş	8528	7041	96291	9156	6991	96852
Çeltikçi	4885	5126	73929	6007,25	5165	70889,5
Çitli	10271	9808	151978	12325,5	9535	153541,6

Tablo 2: Devamı

Deydinler	-	-	-	4503	4211	52203
Doma	11383,5	8060	124255,5	11218,75	8238	122700,5
Edebey	3486	3500	53265	4305,5	3727	51332,5
Eymir	3314	3620	49625	4135	3645	49655
Geline	2563	2942	36228	2752,5	3020	35758
Genci	2087	2433	30696	3188,5	2209	34686,5
Hamamlı	-	-	50647	4080	3558,5	50598
Hamzabey	6458	10676	14908	9613,5	10725	139111
Hoca	5763	1218	68180,5	5763	6188	67760,5
İsaviran	2191	2070	38403,5	2703	2029	38142,5
Karacakaya	1025	1002	15411	1170	1015	15253
Kadimi	3247	4681	55485	4016	4567	48682
Karalar	1686	1514	18010	1114,5	1514	17690
Kınık	1532	1746	28350	1847,5	1765	24900
Kıran	980	842	12264	1080,5	872	11509
Kirles	2009	2312	31822	2665,5	2237	31951,75
Konurlar	1891	1907	27460	2144	2107	27145
Kozluca	4434	5417	68392	5196	4791	60627
Kulaca	4880	7919	81980	6404,5	8913,5	86939
Kurşunlu	22200	17972	309791	26585,5	17249	310234
Kızık	333	286	4628	333	286	4628

Tablo 2 : Devamı

Maden	5805,1	6002,5	63889	5700,2	6001,5	88375,5
Mizal	13094	14350	157074,5	13103	12995	167074,5
Orta	5657	6633	80395	6414	6600	79735
Özlice	1148	1078	19147	1470	1100	19144
Sırnaz	2795	3500	43975	3520,5	3527	43245
Süle	2034	2383	28532	2348	2380,5	28989
Süpürdü	6516	6084	79747	7164	6765	88972
Şipali	10638	12597	138876	11398	12634	137912,5
Tokuş	686	435	8185	766,5	435	8185
Yenice-i Yörük	3516	3007	60873	4855,75	3586,5	61821
Yenice Müslüm	-	-	-	5909,5	6365	68240
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-	-
Yiğit	1936	2602	28056	2497	2602	28756
Toplam	192396,1	208679	2895472	248129,95	238521,75	3328407,35

Yerleşim yerleri içerisinde Alibey, Bilal, Deydinler ve Yenice Müslim köylerinin aşarı, 1844 yılındaki vergisi ve toplam geliri temettuat defterlerinde kaydedilmemiştir. Aynı zamanda en son sayfadaki imam ve muhtarların mühürlerinin olduğu sayfaların olmadığı saptanmıştır.

Cerrah'ın reaya köyü olması, öşrünün olmamasını beraberinde getirmiştir. Fakat vergisinin ve toplam gelirin de kaydedilmediği görülmektedir. Cizyenin alındığına dair bir not da düşülmemiştir.

Hamamlı'nın ise; aşarı ve vergisinin kaydedilmediği ve Kıptilerden öşür alınmadığı da tespit edilmiştir.

İnegöl genelinde toplam öşür miktarı defterlerde 192396,1 kuruş olarak kayda geçmişken, tek tek hanelerin verdiği öşür hesaplandığında 248129,95 kuruş olduğu tespit edilmiştir.

Keza, 1844 senesinde verilmiş olan vergi İnegöl temettuat defterlerinde toplam 208679 kuruş iken, bilgisayar ortamında 238521,75 kuruş olduğu hesaplanmıştır.

İnegöl'de 1844–1845 yılı temettuat defterlerinde yıllık toplam gelir 1895472 kuruş olarak kaydedilmiştir. Hâlbuki hanelerin elde etmiş oldukları gelir, tek tek hesaplandığında 3328407,35 kuruş olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 2: İNEGÖL KAZASI'NIN SOSYAL VE DEMOGRAFİK YAPISI

2.1. İnegöl'de İdari Yapı

İnegöl Kazası Hüdavendigâr sancağına bağlı bir kazadır. Tipik bir Anadolu kasabası görüntüsünü veren ilçe, merkezini oluşturan mahalleler ve merkeze bağlı köylerden oluşmaktadır.

Merkezini oluşturan 4 mahallesi mevcuttur. Bunlar; Cuma Mahallesi, Sinan Bey Mahallesi, Sinan Bey Mahallesi (Kıptiyan) ve Yenice Mahallesi'dir. Sinanbey Kıptiyan Mahallesi çingenelerden oluşmaktadır.

İnegöl'ün 1844–1845 yıllarında 44 köyü bulunmaktadır. Bu köyler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: 1844–1845 yıllarında İnegöl'e bağlı köyler

Alibey	Karalar
Adibinni	Kınık
Alayna	Kıran
Akhisar	Kirles
Bedre	Konurlar
Bilal	Kozluca
Cerrah (Reaya)	Kulaca
Çavuş	Kurşunlu
Çeltikçi	Kızık
Çitli	Maden
Deydinler	Mizal
Doma	Orta
Edebey	Özlice
Eymir	Sırnaz
Geline	Süle
Genci	Süpürdü
Hamamlı	Şipali
Hamzabey	Tokuş
Hoca	Yenice-i Yörük
İsaviran	Yenice Müslüm
Karacakaya	Yenice (Reaya)
Kadimi	Yiğit

İnegöl'e bağlı köylerin sayılarında zamana göre bir takım değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 6: İnegöl'ün köylerinin sayısı

İnegöl'ün Köylerinin Sayısı	
16. Yüzyılda ³⁸	75
1260–1261 (1844–1845)	44
1288 ³⁹ (1871)	76
1292 ⁴⁰ (1875)	46
1296 ⁴¹ (1878)	44
1297 ⁴² (1879)	44
1947 ⁴³	74
2010 ⁴⁴	94

Yukarıda da zikredildiği gibi köy sayısı bazen artmış bazen de azalmıştır. Bunun farklı sebepleri mevcuttur. Aynı dönemlere tekabül eden kaynaklarda, bazen farklı sayılar verilmiştir. Nitekim XVI. yüzyıldaki Tahrir Defterlerinde 75 sayısı geçerken, Evliya Çelebi 66 rakamını telaffuz eder.⁴⁵

İnegöl'ün köylerinin sayısını, yıllara göre kaleme alınmış olan Hüdavendigâr Salnamelerinde de mevcuttur. 1288 yılındaki Hüdavendigâr Salnamesinde İnegöl'ün köylerinin sayısı 76'yı bulmaktadır. Bu sayı 1292'de 46'ya, 1296'da 44'e yine 1297'de 44'e düşmektedir.

Aşağıdaki tabloda İnegöl köylerinin üç dönemdeki isimlerindeki değişim yer almaktadır:

³⁸ BÜLBÜL, a.g.m., s. 191.

³⁹ 1288 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s. 109.

⁴⁰ 1292 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s. 149.

⁴¹ 1296 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s. 181.

⁴² 1297 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s. 179.

⁴³ MAMAŞ, a.g.e., s. 73.

⁴⁴ <http://www.inegol.bel.tr/kent/kayitdetay.php?sk=1&id=19>, Erişim Tarihi: 05.11.2010.

⁴⁵ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, Sadeleştirme: Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İst., 1985, c.I, s.79.

A) 1487- 1521- 1573 yıllarında yapılan tahrir sayımlarında⁴⁶ adı geçen köyler.

B) 1800'lü yıllarda şer'iyye sicillerinde ve 1844–1845 temettuat defterlerinde adı geçen köyler.

C) Köylerin günümüzde kullanılan isimleri.

Tablo 7: İnegöl köylerinin eski ve yeni isimleri

A	B	C
Alibeğ	Alibeğ	Alibeğ
Bilâl-oğlu	Bilalköy	Bilalköy
Bedre	Bedre	Çayyaka
Diyedinler, Deyadinler	Deydinler	Deydinler
Eymir	Eymir	Eymir
İsa –viranı, Ösren	İsaviran	İsaören
Alici	Kozluca	Kozluca
Kulaca	Kulaca	Kulaca
-	Maden	Maden
Orta	Orta	Orta
Süpürdü	Süpürdü	Süpürtü
Akhisar	Akhisar	Akhisar
Alâmüddin	Hamzabeğ	Hamzabeğ
Tokuş	Tokuş	Tokuş
Yiğit –baba	Yiğitköy	Yiğitköy
Şiyb –Ali (Yaşlı Ali)	Şibali	Şipali
Dömez	Dömez	Dömez
Köçekler	Alayna	Doğanyurdu
Kırlas	Kirles ,Kirlez	Paşaören
Süle	Süle	Süle
Genci	Genci	Turgutalp
Ulu-Çeltükçi	Çeltikçi	Çeltikçi
Hoca	Hoca	Hoca
Çit, Çiftli	Çitli	Çitli

⁴⁶ Tahrir defterleri, Osmanlıların yeni zapt ettikleri toprakların mülkiyet ve sistemini ve onlar üzerindeki vergi oranlarını tespit maksadıyla tuttıkları defterlerdi. İl yazıcı yanındaki heyetle şehir, kasaba ve köyleri birer birer dolaşarak buralarda oturan vergi mükelleflerinin künyelerini içlerinde vergiden muaf olacak varsa, hangi vergilerden ve hangi sebeple muaf olduklarını tasrih ederek yazardı. Bir kısmı zamanımıza kadar intikal etmiş olan bu tahrir defterleri tarihi malzeme olarak birinci sınıf ehemmiyeti haiz olmakla beraber yurdun kadastrosu yapılmamış bölgeleri için toprak mülkiyetini tespit bakımından hala biricik kaynaktır. [SERTOĞLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul, 1986, s.327–328.]

Kınık	Kınık	Kınık
Özlüce	Özlüce	Özlüce
Mizal	Mizal, Muzal	Gündüzlü
Hüseyin-Hisarı	Kadimi	Akıncılar
Edebeğ	Edebeğ	Edebey
Gelene	Gelene	Kayapınar
Kıran	Kıran	Kıran
Karalar	Karalar	Karalar
Kızıl	Çavuş	Çavuş
Helâlca	Helâlca	Halhalca
Toma	Doma, Bekceviz	Şehitler
Koçı	Koçı	Sungurpaşa
Adı bini	Adabini	Alanyurt
At-Oğlanı	Cerrah	Cerrah
Kurşunlu	Kurşunlu	Kurşunlu
Yenice	Yenice-i kefere	Yenice
-	Yenice-i Müslim	Küçük Yenice
Sırnas	Sırnaz	Sarıpınar
-	Hamamlı	Hamamlı
Konurlar	Konurlar	Konurlar
Zindancık	Zindancık	İnegöl'e katılmış.

İnegöl'ün Bizans dönemindeki ismi Angelokome'dir. Günümüzde ismi Şehitler olan yalnız XIX. yüzyılda Doma olarak adı geçen köyün Bizans dönemindeki adı da Doma'dır. Kadimi, Kirles, Sırnaz da aynı ada sahiplerdi. Bedre biraz değişiklikle Bedros olarak adlandırılmıştı. Aşağıdaki tablo bu köylerin Bizans dönemine ait isimlerini vermektedir:

Tablo 8: İnegöl köylerinin Bizans Dönemi'ndeki İsimleri⁴⁷

1844–1845 Temettuat defterleri	Günümüz	Bizans Dönemi
İnegöl	İnegöl	Angelokome
Akhisar	Akhisar	Agha-Assar
Hamzabey	Hamzabey	Ada-Öyüğü
Kozluca	Kozluca	Alici
Bedre	Çayyaka	Bedros
-	Boğazköy	Boğaz
Özlüce	Özlüce	Bohk
Doma	Şehitler	Doma
Kadimi	Akıncılar	Kadimî
Kirles	Paşaören	Kirlas
Kulaca	Kulaca	Kronella
Karacakaya	Eski Karacakaya	Lophoi
İsaviran	İsaören	Ösren
Sırnaz	Sarıpınar	Sırnas
-	Gülbahçe	Tatavlenokome

1964 yılında bazı köylerin isimleri değiştirilmiştir. Bedre, İsaviran gibi isimler Osmanlı dönemine ait iken, Kirles, Sırnaz, Kadimi gibi köy isimleri Bizans dönemine dayanmaktadır.

Aşağıdaki tabloda 1964 yılında ismi değiştirilen köylerin yeni ve eski isimleri aktarılmıştır:

⁴⁷ YÜCEŞAHİN, a.g.t., s.53.

Tablo 9: 1964 Yılında ismi değişen köyler⁴⁸

1964 Yılında İsmi Değişen Köyler		
	Yeni Adı	Eski Adı
1	Alanyurt	Adabinni
2	Doğanyurdu	Alayna
3	Çayyaka	Bedre
4	Şehitler	Doma
5	Kayapınar	Gelene
6	Işık	Genci
7	İsaören	İsaviran
8	Akıncılar	Kadimi
9	Eski Karacakaya	Karakakaya İskân
10	Yeni Karacakaya	Karakakaya Yeni
11	Paşaoşen	Kirles
12	Güzelyurt	Mahmure
13	Gündüzlü	Mizal
14	Çaylıca	Mürüvvet
15	Tahtaköprü	Ruşen
16	Sarıpınar	Sirnaz
17	Küçük Yenice	Yenice Müslim

⁴⁸ YAKUT, a.g.t., s.34.

2.2. İnegöl'ün Demografik Yapısı

2.2.1. Mahallelerin Yerleşimi ve Nüfusu

“Mahalle” ifadesi, Arapça “Hulül” kelimesinden türeme bir kelime olup, şehir, kasaba, nahiye ve köylerin bölündüğü parçalardan her birine denir. Önceleri Arapların “konaklanan yer” anlamında kullandıkları “Mahalle” kelimesi, daha sonraları şehrin yahut daha küçük olan yerleşim birimlerinin bir bölümü anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.⁴⁹

İnegöl'ün merkezindeki nüfus yıllara göre değişmiş hep artan bir seyir izlemiştir. Aşağıdaki tabloda İnegöl merkezindeki nüfusun değişimi görülmektedir:

Tablo 10: İnegöl merkez nüfusunun yıllara göre dağılımı

İnegöl Merkez Nüfusu ⁵⁰	
Tarih	Kişi Sayısı
Kanuni Devri Sonları ⁵¹	250
1927	11758
1935	13079
1940	13740
1945	15165
1950	16696
1955	19450
1960	25297
1965	27777

⁴⁹ Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, “Mahalle” md., c.13, s.12-13.

⁵⁰ 1927, 1935, 10-940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1975, 1985 yıllarında İnegöl nüfus bilgileri için bkz., KAHRAMAN, a.g.e., s.74.

⁵¹ BÜLBÜL Zekeriya, Yrd. Doç. Dr., XVI. Yüzyıl Ortalarında İnegöl'ün Sosyo-Ekonomik Yapısı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006, sa.16, s.189.

Tablo 11 : Devamı

1970	31839
1975	37805
1980 ⁵²	45237
1985	54659
1990 ⁵³	55094
2000 ⁵⁴	105959
2007 ⁵⁵	130448

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi XVI. yüzyıldan bu yana İnegöl'deki merkez nüfus artış göstermiştir. Son yıllara doğru gelindiğinde nüfustaki artış oranı daha da hızlanmıştır. Nitekim 1990 ile 2000 yılları arasındaki 10 yılda neredeyse nüfus ikiye katlanmıştır. İnegöl'deki iş imkânları, coğrafi konum gibi etkenlerin bunda önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

XIX. Yüzyıl ortalarında İnegöl'de köylerin hiçbirinde mahalleye bölünmüşlük yoktur. En azından temettuat defterlerinde böyle bir ayırım göze çarpmamaktadır. Ancak merkezin 4 mahalleden müteşekkil olduğu tespit edilmiştir.

⁵² http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?tukguvendb2=&ENVID=tukguvendb2Env&report=nfs80_ilce_koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=2&p_ilce1=2&p_il=16&p_kod=2&p_ilce1=2&p_yil=180&p_ilce1=2&desformat=html, Erişim Tarihi: 11.05.2010.

⁵³ http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?nufus90db2=&ENVID=nufus90db2Env&report=nfs90_ilce_koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=2&p_ilce1=8&p_il=16&p_kod=2&p_ilce1=8&p_ilce1=8&desformat=html, Erişim Tarihi: 11.05.2010.

⁵⁴ http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?nufus2000db2=&ENVID=nufus2000db2Env&report=ilce_koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=2&p_ilce1=8&p_il=16&p_kod=2&p_ilce1=8&p_ilce1=8&desformat=html, Erişim Tarihi: 11.05.2010.

⁵⁵ <http://www.inegol.bel.tr/kent/kayitdetay.php?sk=1&id=19>. Erişim: 11.05.2010.

Tablo 12: İnegöl’de mahalle sayısı

İnegöl Merkez-Mahalle Sayısı	
XVI. Yüzyılda ⁵⁶	4
1844–1845 ⁵⁷	4
1874 ⁵⁸	3
1875 ⁵⁹	6
1947 ⁶⁰	10
2010 ⁶¹	12

İnegöl Kazası, Ehl-i İslam olmak üzere dört mahalleden oluşmaktaydı. Mahallelerin isimleri şu şekildedir: Cum’a, Sinan Bey, Yenice ve Sinan Bey Kıptiyan.⁶² Sinan Bey Kıptiyan Mahallesi adından da anlaşıldığı gibi çingene olan kişilerden oluşmaktaydı. İnegöl merkezinin, değişik dönemlerde içe ve dışa yönelik göçler nedeniyle farklı sayıda mahalleleri olmuştur.

XVI. asırda İnegöl’ün mahalleleri 1844–1845 Temettuat Defterlerindekiyle sayıca aynı ama ismen biraz farklıdır. Mahallelerin isimleri XVI. yüzyılda şöyledir: Camii Şerif, Sinan Bey, Yenice Mescid⁶³, İshak Paşa İmaretı.⁶⁴

1292–1293 yıllarındaki C–233 numaralı Şer’iyye Sicilinde şu mahallelerin isimleri geçmektedir: Sinan Bey, Yenice, Burhaniye, Hamidiye ve Muradiye.⁶⁵

⁵⁶ BÜLBÜL, a.g.m., s.189;

⁵⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08227; ML. VRD. TMT. d., 08227_A; ML. VRD. TMT. d., 08227_B; ML. VRD. TMT. d., 08229; ML. VRD. TMT. d., 08229_A; ML. VRD. TMT. d., 08229_B; ML. VRD. TMT. d., 08251, ML. VRD. TMT. d., 08251_A; ML. VRD. TMT. d., 08251_B; ML. VRD. TMT. d., 08251_C; ML. VRD. TMT. d., 08262.

⁵⁸ 1291 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s, 111.

⁵⁹ 1292 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri, s, 149.

⁶⁰ MAMAŞ Turgut Can, İnegöl, Aysan Kitabevi, 1947, s. 38.

⁶¹ <http://www.inegol.bel.tr/kent/kayitdetay.php?sk=1&id=19>. Erişim: 11.05.2010.

⁶² B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08227, 0003; ML. VRD. TMT. d., 08229, 0002; ML. VRD. TMT. d., 08251, 0002; ML. VRD. TMT. d., 08262, 0003.

⁶³ Mahallenin adı TD 166’da “Yenice” olarak geçerken, TK 75’te Mescid-i Yenice olarak adlandırılmıştır. Bu durum, Yenice Mescid’in Temettularda kaydedilen Yenice olduğunu göstermektedir. [Bülbül, a.g.m., s.190.]

⁶⁴ BÜLBÜL, a.g.m., s. 189.

Bu mahalleleri temettularda geçen mahallelerle karşılaştırıldığında İnegöl'ün en eski yerleşim yeri olması hasebiyle Camii Şerif Mahallesi'nin daha sonraları Cum'a Mahallesi olarak değiştiği söylenebilir. Bu mahalle daha öncelerden Camii Mahallesi olarak anılırken son tahrirlerde Camii Şerif olarak geçmektedir.⁶⁶ 1531 tarihinde hane sayısı 25 ve 21 hane de mücerred (tek başına yaşayan) olup 146 nüfusa sahiptir.⁶⁷ Buna mukabil 1844–1845 tarihli temettuat kayıtlarında hane sayısı 184, dolayısıyla tahmini nüfus 920 olmaktadır.⁶⁸ 1947 yılında ise; 1330 olarak kaydedilmiştir.⁶⁹ Mahalle, adını merkezinde bina edilmiş olan Cum'a Camii'nden almıştır.

Sinan Bey Mahallesi zaten adını muhafaza etmiş, Yenice Mescid mahallesinin adı da sadece Yenice olmuştur. İshak Paşa İmareti de yine İnegöl'ün eski bir yerleşkesi olduğuna göre mezkûr mahallelerden birine dâhil olmuş olmalıdır. Binaenaleyh İshak Paşa İmareti, “Âsâr-ı İshak” ifadesi kullanılarak da hakkında bilgiler aktarılmıştır.⁷⁰

Sinan Bey mahallesinin isminin nereden geldiği tam bilinmemekle beraber, aynı adla bir camii inşa eden ve Yahşi Bey çiftliğinin de sahibi olan Yahşi Bey'in kardeşi olması muhtemeldir.⁷¹

Mahallelerin temettuat defterlerine göre nüfus yoğunluğu ise, şu şekildedir:

---

⁶⁵ YAKUT Yakup, XIX. Yüzyıl Sonlarında İnegöl, y.l.t., Isparta, 2006, s. 32.

⁶⁶ BARKAN Ömer Lütfi- MERİÇLİ Enver, Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I, T.T.K., Ankara, 1988, s. 84.

⁶⁷ BÜLBÜL, a.g.m., s.189., TD 166, s. 18.

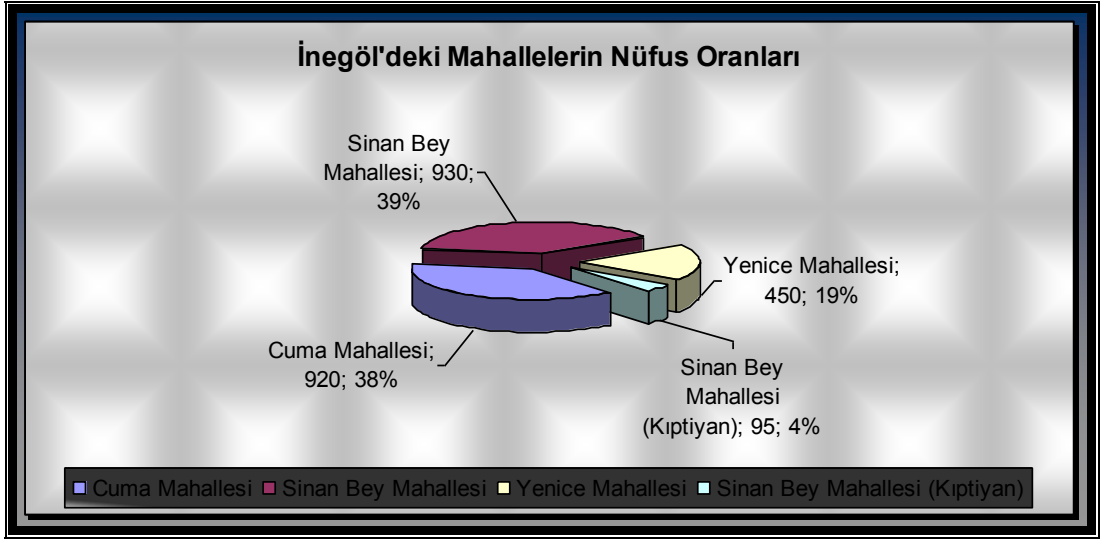
⁶⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08227_A.

⁶⁹ MAMAŞ, a.g.e., s. 69.

⁷⁰ PAŞA-ZÂDE Âşık, “Tevârih-i Âl-i Osman”, Osmanlı Tarihleri I, İstanbul, 1949, s. 94.

⁷¹ BÜLBÜL, a.g.m., s. 189.

Şekil 1: İnegöl'deki mahallelerin nüfus oranları

Görüldüğü gibi, Sinan Bey Mahallesi %39'lık oranıyla ilçenin en kalabalık mahallesidir. O'nu %38 ile Cum'a Mahallesi, O'nu da %19 ile Yenice Mahallesi takip etmektedir. Çingenelerden mürekkep olan Sinan Bey Kıptiyan Mahallesi ise; %4 oranıyla kazanın nüfusu en az olan mahallesidir.

Sinan Bey mahallesinin 1531 yılında 29 hanesi ve 21 tek başına yaşayan toplam 224 nüfusa sahip olduğu⁷², 1649 senesinde 40 haneye ulaştığı 51 yalnız yaşayan olduğu ve tahmini nüfusunun ise; 251 kişi olduğu kaynaklarda geçmektedir.⁷³ Temettu kayıtlarında mahallenin hane sayısı 186'dır. Dolayısıyla yaklaşık nüfus 930'a ulaşmakta⁷⁴ ve 1947'de de 1720'yi bulmaktadır.⁷⁵

Yenice mahallesinin 1531 tarihinde nüfusu 170 civarında, Kanuni'den sonra da 270 dolaylarında olmuştur.⁷⁶ Hâlbuki 1844–1845 tarihli temettuat defterlerinde hane sayısı 90 ve tahmini nüfusu ise; 450 kişidir.⁷⁷ Yine 1947'de mezkûr mahallenin nüfusu 818 olarak ifade edilmiştir.⁷⁸

⁷² BÜLBÜL, a.g.m., s. 189., TD 166, s. 18.

⁷³ BÜLBÜL, a.g.m., s. 189., TD 1059, s. 3.

⁷⁴ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08251.

⁷⁵ MAMAŞ, a.g.e., s. 69.

⁷⁶ BÜLBÜL, a.g.m., s. 190.

⁷⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08229.

⁷⁸ MAMAŞ, a.g.e., s. 69.

Sonraki dönemlerde yaşanan göçlere paralel olarak nüfus artmış ve yeni meskenler bina edilmiştir. Yeni mahalleler ihdas edilmiş, yeni köyler kurulmuş ve buna bağlı olarak da İnegöl Kazası'nın nüfus yoğunluğunda muazzam bir artış yaşanmıştır. Kazadaki gayrimüslimlerin mezkûr coğrafyayı terk etmesiyle, nüfusta bir gerileme olmuş ise de özellikle 93 harbi dolayısıyla ülke dışından İnegöl'e akın eden göçmenler sayesinde, ilçede adeta nüfus patlaması yaşanmış ve demografik veriler gitgide artan bir trend yakalamıştır.

En son 2007 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre İnegöl'deki nüfusun toplamı 208314 olarak tespit edilmiştir.⁷⁹

2.2.2. Köylerin Yerleşimi ve Nüfusu

Köy, Farsça bir ifade olan “kûy” sözcüğünden dönüşmüş, halkı belli bir toprak bütününe işleyen, kır yerleşmesi düzenindeki konutlar topluluğudur. Köy, camii, mektep, otlak, yaylak, baltalık, gibi orta malları vardır ve bu mallarla, toplu yahut dağınık evlerde oturan insanlar, bağ, bahçe ve tarlalarıyla bir bütün teşkil ederler ve bu yapıyı oluştururlar.⁸⁰

Anadolu'daki köylerin karakteristiği de –her ne kadar birbirlerinden farklılık arz etse de- bu ölçütlere uymaktadır. İnegöl'ün köyleri de bahsedilen birlik içerisinde kümelenmiş bir bütünlük arz etmekte ve yerleşmelerin ilçenin çevresinde toplandığı görülmektedir.⁸¹

İnegöl Kazası'nın temettu defterlerinde geçen köy sayısı 44'tür. Fakat elbette bundan önceki ve sonraki tarihlerde farklı sayıdadır.

Bu köylerden Yenice ve Cerrah köyleri gayrimüslimlerden müteşekkildir. Fakat Yenice karyesinin üç defteri Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde mevcut olmasına rağmen zikredilen defterlerin hepsinin ehl-i islam'a ait olduğu görülmektedir.

⁷⁹ <http://www.inegol.bel.tr/kent/kayitdetay.php?sk=1&id=19>, 11.05.2010.

⁸⁰ Meydan Larousse, *Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, “Köy” md., c. 11, s. 549-550.

⁸¹ YÜCEŞAHİN M. Murat, *İnegöl İlçesinin Yerleşme Coğrafyası*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s.48.

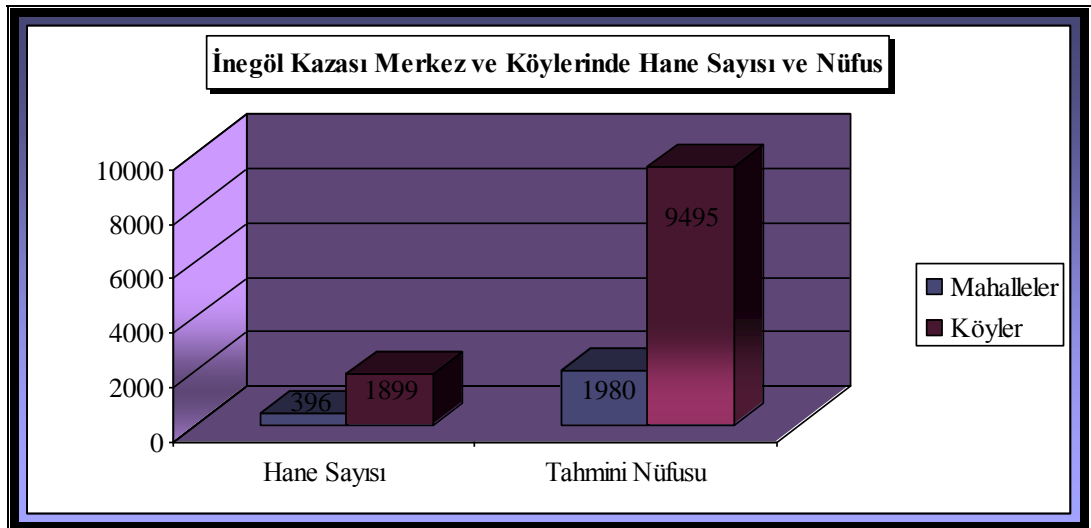
Köyler, gayet verimli ve münbit olan İnegöl Ovası ve bu ovanın etrafını çevreleyen dağların eteklerine kurulmuştur. Dağlardaki ormanlıklar köylülerin geçim kaynağını teşkil etmiştir.

2.2.3. İnegöl Kazası'nın Genel Nüfusu

1844–1845 Temettuat Defterlerinde hane sayılarının numaraları tespit edilmesi mümkündür. Fakat aynı defterlerde nüfusa dair bir veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bizim, temettuatlara dayalı olarak nüfusa dair sunulacak bilgilerin tümü tahmini olmaktan öteye geçemeyecektir. Bu, temettuat defterlerinin sınırlı bilgi vermesiyle doğru orantılıdır. Nüfusa dair tahminler ise; hane başına ebeveyn ve üç çocukla beraber ortalama 5 kişiden oluşan bir aile varsayımıyla yapılmıştır.⁸²

1844–1845 temettuat defterlerine göre İnegöl Kazası'nın merkezinde toplam hane sayısı 396 olup, tahmini nüfusu ise; 1980'dir. Buna mukabil, köylerinde hane sayısı toplam 1899 ve tahmini nüfusu 9495'tir. Bu istatistik bize İnegöl'deki nüfus yoğunluğunun daha ziyade köy yerleşkelerinde fazla olduğunu göstermektedir. Bu veriden İnegöl'ün köylere odaklı bir yerleşim yeri olduğu çıkarılabilir. Aşağıdaki grafik bunu güzel bir şekilde yansıtmaktadır.

Şekil 2: İnegöl kazası ve köylerinde hane sayısı ve nüfus

⁸² BARKAN Ömer Lütfi, Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi, Türkiyat Mecmuası, İstanbul, 1953, c. X, s. 12–13.

İnegöl Kazası'nın 1844–1845 temettuat defterlerine göre merkez ve köyler dâhil toplam hane sayısı 2295 ve toplam nüfusu da tahmini olarak 11475'tir. Buna numaralandırılmamış haneler dâhil değildir. Zira numaralandırılmamış hanelerde kişilerin oturduğuna dair bir kanaati taşımak zordur. İsmi geçenlerin birçoğu ya başka bir kimsenin zevcesi yahut bir yakınının yanında ikamet etmesine rağmen o hanede ismi geçmiştir. Yahut da başka bir yerleşim yerinde olduğu diye kayıt düşülmüştür. Dolayısıyla defterde geçen resmi numaralandırmanın esas alınmasının gerçek rakamlara daha yakın olabileceğini düşünmek ve tahmini nüfusu çıkarırken bunları esas almak yerinde olacaktır.

İnegöl'ün farklı zamanlardaki nüfus değişimi aşağıdaki tabloda aktarılmıştır:

Tablo 13: İnegöl'ün yıllara göre toplam nüfusu

İnegöl'ün Toplam Nüfusu⁸³	
Tarih	Kişi Sayısı
1510	6330
1844–1845	11475
1892	31885
1927	59120
1935	53143
1940	53640
1945	59435
1950	62943
1960	74539
1970	80778
1980 ⁸⁴	97812
1985	106372
1990 ⁸⁵	126214
2000 ⁸⁶	186558
2007 ⁸⁷	208314

⁸³ 1510, 1892, 1927, 1935, 1940, 1945, 1950, 1960, 1970, 1985 yıllarındaki ayrıntılı nüfus bilgileri için bkz., KAHRAMAN, a.g.e., s.72-74; KAHRAMAN Kenan, Adım Adım İnegöl, İstanbul, 2001, s.42.

⁸⁴ http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?tukguvendb2=&ENVID=tukguvendb2Env&report=nfs80_ilce_koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=2&p_ilce1=2&p_il=16&p_kod=2&p_ilce1=2&p_yil=180&p_ilce1=2&desformat=html, Erişim Tarihi: 11.05.2010.

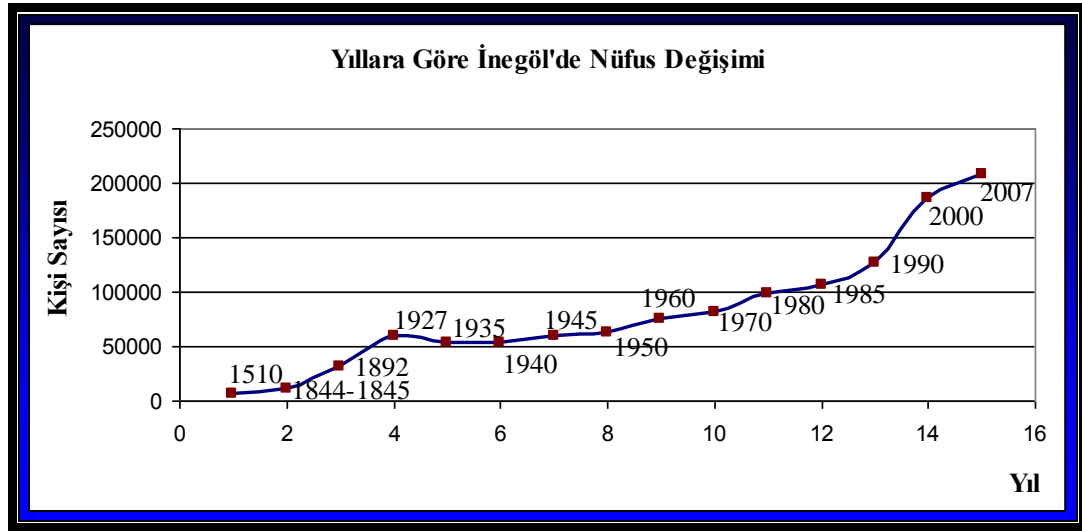
⁸⁵ http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?nufus90db2=&ENVID=nufus90db2Env&report=nfs90_ilce_koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=2&p_ilce1=8&p_il=16&p_kod=2&p_ilce1=8&p_ilce1=8&desformat=html, Erişim Tarihi: 11.05.2010.

⁸⁶ http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?nufus2000db2=&ENVID=nufus2000db2Env&report=ilce_koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=2&p_ilce1=8&p_il=16&p_kod=2&p_ilce1=8&p_ilce1=8&desformat=html, Erişim Tarihi: 11.05.2010.

Yukarıdaki tabloda İnegöl'ün yıllar geçtikçe nüfusunun arttığı gözlenmektedir. Sadece 1927 ile 1935 yılları arasında nüfusta bir gerilemenin olduğu görülmektedir. Nüfustaki bu azalma, İnegöl halkının o tarihlerde yaşadığı ekonomik sıkıntılar sebebiyle başka yerlere göç etmesinden kaynaklanmaktadır.

İnegöl'deki yıllara göre nüfus değişiminin grafikte gösterimi ise şu şekildedir:

Şekil 3: Yıllara göre İnegöl'de nüfus değişimi

1844–1845 yıllarında İnegöl'ün diğer yerleşim yerleri içerisindeki durumunu görebilmek için bazı yerleşim yerlerinin hane sayıları ve nüfusları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

⁸⁷ <http://www.inegol.bel.tr/kent/kayitdetay.php?sk=1&id=19>, Erişim Tarihi: 11.05.2010.

Tablo 14: 1844–1845 yıllarında bazı yerleşim yerlerinin hane ve nüfus sayıları

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Tahmini Nüfusu
Dobruca ⁸⁸	8260	41300
Bilecik ⁸⁹	3257	16050
Erzurum Merkez ⁹⁰	3190	15950
Sivrihisar ⁹¹	3022	15110
İnegöl	2295	11475
Akdağmadeni ⁹²	1600	8000
Keçiborlu ⁹³	901	4505
Bozdoğan ⁹⁴	890	4450
Atabey ⁹⁵	786	3930
Havza ⁹⁶	711	3555
Mut ⁹⁷	419	2095

Görüldüğü gibi tablodaki yerleşim yerlerinden en fazla haneye Dobruca sahiptir. Erzurum merkez hane sayısı 3190 olup ikinci sırada yer almaktadır. Sivrihisar 3022

⁸⁸ BÜYÜKBAŞ Burcu, *1844 Nüfus Sayımına Göre Dobruca*, y.l.t., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s.71.

⁸⁹ ÖZTÜRK Said, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1996, s.40,52.

⁹⁰ ÇORUH Haydar, *Temettuat Defterlerine Göre Erzurum Şehri* y.l.t., Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1997, s.16.

⁹¹ BECERİK Mehmet Fatih, *Sivrihisar'ın XIX. Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Durumu*, y.l.t., Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2002, s.36.

⁹² AKBULUT Zeynep, *Tanzimat Dönemindeki Temettuat Defterlerine Göre Akdağmadeni Kazası ve Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, y.l.t., Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2002, s.47.

⁹³ ÖZDEMİR Ayşe, *10199 Numaralı Temettuat Defterlerine Göre Keçiborlu Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, y.l.t., Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005, s. 31.

⁹⁴ ATAMAN Rengin, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Bozdoğan Kazası Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, y.l.t., Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s.2.

⁹⁵ SONGUN Gülden, *10120 Numaralı Temettuat Defterine Göre Atabey Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, y.l.t., Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006, s. 36.

⁹⁶ ARSLAN Ömer Faruk, *Temettuat Defterlerine Göre (1844–1845) Havza'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, y.l.t., Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 35.

⁹⁷ GEÇER Ahmet, *Konya Vilayeti İçel Sancağı Mut Kazası-Karyeleri Temettuat Defterleri*, y.l.t., Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2001, s.25.

haneyle üçüncü sırada gelmektedir. İnegöl ise; ancak bu yerleşim yerlerinin ardından 2295 hane sayısıyla dördüncü sırada bulunmaktadır.

Hem İnegöl merkezinde hem de köylerinde birçok hanedeki kişilerin bazen kardeş, bazen üvey babası bazen damadı yahut bunun gibi bir yakınıyla beraber yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu durumun nüfusa etkisi mutlaka olacaktır. Fakat bazı hanelerin sadece karı ve kocadan müteşekkil olduklarını dikkate alarak bu ikisinin birbirlerini dengeleyeceği düşüncesiyle herhangi farklı bir hesaplama yoluna başvurmamak uygun bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Aşağıdaki tabloda aynı hane içerisinde birlikte yaşayan kişilerin oluşturdukları hanelerin numaraları ve buldukları yerleşim yeri verilmiştir.

Tablo 15: Aynı hanede yaşayan ailelerin listesi

Mahalle/Köy Adı	Hane No:	Adı Geçen Hane Reisleri	Mahalle/Köy Adı	Hane No:	Adı Geçen Hane Reisleri
Alayna	8	2	Gelene	2	2
Alayna	11	3	Kadimi	3	2
Alayna	12	3	Kadimi	7	2
Alayna	13	2	Kadimi	8	3
Cerrah	1	2	Kadimi	9	2
Cerrah	2	2	Kadimi	11	2
Çitli	3	3	Kadimi	12	2
Çitli	10	2	Kadimi	13	2
Çitli	27	2	Kadimi	14	2
Çitli	86	2	Kadimi	16	2

Tablo 16: Devamı

Eymir	3	2	Kadimi	18	2
Eymir	6	2	Kadimi	19	2
Eymir	7	3	Kadimi	21	2
Eymir	8	2	Kadimi	22	6
Eymir	22	2	Kadimi	23	3
Eymir	25	2	Kadimi	25	2
Eymir	29	2	Kadimi	26	2
İsaviran	8	2	Kadimi	27	2
İsaviran	11	2	Kadimi	29	2
İsaviran	17	2	Kadimi	32	3
İsaviran	27	2	Kadimi	36	3
Sinan Bey Mahallesi	2	2	Kadimi	38	2
Sinan Bey Mahallesi	3	2	Kadimi	41	3
Sinan Bey Mahallesi	5	3	Kirles	21	2
Sinan Bey Mahallesi	7	2	Kirles	26	2
Sinan Bey Mahallesi	36	2	Kulaca	11	2
Sinan Bey Mahallesi	42	2	Kulaca	16	3
Sinan Bey Mahallesi	47	2	Kulaca	17	2
Sinan Bey Mahallesi	73	2	Kulaca	25	2

Tablo 17: Devamı

Sinan Bey Mahallesi	106	2	Kulaca	30	2
Sinan Bey Mahallesi	109	2	Kulaca	35	3
Sinan Bey Mahallesi	114	2	Kulaca	38	2
Sinan Bey Mahallesi	122	2	Kulaca	41	2
Sinan Bey Mahallesi	123	2	Kulaca	55	2
Sinan Bey Mahallesi	125	2	Kulaca	66	3
Sinan Bey Mahallesi	130	2	Kulaca	76	2
Sinan Bey Mahallesi	133	2	Kulaca	Yok	2
Sinan Bey Mahallesi	156	2	Sirnaz	6	2
Sinan Bey Mahallesi	180	2	Sirnaz	20	3
Cuma Mahallesi	8	2	Sirnaz	21	2
Cuma Mahallesi	20	2	Sirnaz	29	2
Cuma Mahallesi	21	3	Sirnaz	32	2
Cuma Mahallesi	35	2	Yenice Mahallesi	4	2
Cuma Mahallesi	38	2	Yenice Mahallesi	13	2
Cuma Mahallesi	40	2	Yenice Mahallesi	19	3
Cuma Mahallesi	42	2	Yenice Mahallesi	22	2
Cuma Mahallesi	46	2	Yenice Mahallesi	46	2
Cuma Mahallesi	70	2	Yenice Mahallesi	49	2

Tablo 18: Devamı

Cuma Mahallesi	71	2	Yenice Mahallesi	54	2
Cuma Mahallesi	73	2	Yenice Mahallesi	55	2
Cuma Mahallesi	74	2	Yenice Mahallesi	76	2
Cuma Mahallesi	77	2	Ada	5	2
Cuma Mahallesi	95	2	Ada	6	2
Deydinler	27	2	Bedre	22	2
Çeltikçi	2	2	Bedre	25	2
Çeltikçi	11	2	Bedre	26	4
Çeltikçi	12	3	Bedre	27	2
Çeltikçi	13	2	Bedre	33	2
Çeltikçi	16	2	Bedre	38	2
Çeltikçi	18	3	Bedre	49	2
Çeltikçi	19	2	Çavuş	28	2
Çeltikçi	22	2	Genci	33	2
Çeltikçi	23	2	Genci	34	2
Çeltikçi	26	4	Kurşunlu	45	2
Çeltikçi	28	2	Orta	7	2
Çeltikçi	29	3	Süle	3	2
Çeltikçi	31	3	Süle	9	2

Tablo 19: Devamı

Çeltikçi	34	2	Süle	15	3
Çeltikçi	35	2	Yenice Müslim	19	2
Çeltikçi	39	4	Yenice Müslim	35	2
Çeltikçi	40	2	Akhisar	1	2
Çeltikçi	43	2	Akhisar	5	2
Çeltikçi	44	2	Akhisar	7	3
Çeltikçi	45	2	Akhisar	8	3
Çeltikçi	46	2	Akhisar	10	2
Çeltikçi	47	3	Akhisar	16	3
Çeltikçi	48	4	Akhisar	18	2
Çeltikçi	49	2	Akhisar	19	2
Edebey	3	2	Akhisar	20	3
Edebey	5	2	Akhisar	21	3
Edebey	8	2	Akhisar	22	3
Edebey	9	3	Akhisar	24	2
Edebey	10	2	Akhisar	27	2
Edebey	11	2	Konurlar	2	2
Edebey	13	2	Mizal	74	2
Edebey	14	2	Yenice Yörük	12	2

Tablo 20: Devamı

Edebey	18	2	Yiğit	4	2
Edebey	20	2	Yiğit	14	3
Edebey	22	2	Yiğit	16	2
Edebey	24	4	Yiğit	17	2
Edebey	25	2	Alibey	8	2
Edebey	32	2	Alibey	9	2
Edebey	34	2	Alibey	15	2
Edebey	38	2	Alibey	20	2
Edebey	Yok	4	Kıran	7	2
Edebey	Yok	5	Nefs-i Hamzabey	57	2
Sinan Bey Kıptiyan Mahallesi	2	2	Nefs-i Hamzabey	63	2
Sinan Bey Kıptiyan Mahallesi	7	3	Nefs-i Hamzabey	67	2
Sinan Bey Kıptiyan Mahallesi	13	2	Nefs-i Hamzabey	70	3
Sinan Bey Kıptiyan Mahallesi	15	2	Bilal	13	2
-	-	-	Bilal	19	2
Toplam	99	226	Toplam	100	227

Tespit edilebildiği kadarıyla 199 hanede bazen 2, bazen 3, bazen 4, bazen de 5 kişi hem isim olarak defterlere geçmiş ve İnegöl’de geniş aile statüsüne sahip 453 kişinin olduğu görülmüştür.

Mevcut olan bu tablo, o yıllarda aile içi birlik ve beraberliğin oldukça iyi durumda olduğunu göstermektedir. Hatta üvey oğluyla, üvey babasıyla müşterek geçim kurmuş kişiler azımsanmayacak derecededir. Günümüzde çekirdek ailenin ne kadar baskın bir

şekilde hayata kendini kabul ettirdiği düşünülürse, ana ve ata erkil aile biçiminin o dönemde oldukça güçlü bir biçimde devam ettiği söylenebilir.

Ayrıca dikkatleri çeken bir nokta da kadınlara tanınan haklardır. Zira hane reislerinden birçokları emlak ve araziden hanımlarını mahrum bırakmamışlardır. Bu durum İnegöl'ün geneline yansısı da özellikle iki köy bu noktada öne çıkmaktadır: Akhisar ve Kadimi.

Toplam 28 hane olan Akhisar'da tam 12 hane reisi hanımlarına mal tahsis etmiştir ve bunlar defterlere kaydedilmiştir. Kendi isimlerinin yanında eşlerinin de isimleri zikredilmiş ve mal varlıkları da defterlerde yer almıştır.⁹⁸

İlginç bir ayrıntı da, Akhisar hane no: 8'de sakin “? damadı Abdullah”, eşi ve kayın validesiyle birlikte oturduğu ve vergilerinin de eşi Rukiye'nin üzerinde olduğu deftere kaydedilmiştir.⁹⁹

Yine 43 hane olan Kadimi karyesinde ise; 17 hane reisi zevcelerine, 4 kişi annelerine, 2 hane reisi de kayınvalidelerine hanelerini açmışlar ve onların mal varlıklarını tanımışlardır.¹⁰⁰

Bu bilgiler, İnegöl'de yaşayan dönemin halkının, kadına bakış açısını ve medeniliğini yansıtmaları dolayısıyla takdire şayan bir tavır sergilediğini açıkça göstermektedir. Tabii ki özel olarak İnegöl için söylenebilecek bu değerlendirmeler, genel anlamda Osmanlı Devleti'nin konuya yaklaşımı için de ifade edilebilir.

2.3. 1844–1845 Tarihli Temettuat Defterlerine Göre İnegöl'de Kullanılan İsimler

İnegöl Kazası temettuat defterlerinde hane numarasının yanında hane reisinin adı da yer almaktadır. İsimlerin kullanımı çeşitlilik arz etmekle birlikte bazı isimlerin öne çıktığı görülmektedir.

Peygamber isimleri, halife isimleri, iki isimliler, lakabıyla anılanlar, “din” ifadesi ile beraber kullanılan isimler, “Allah” ifadesi ile beraber kullanılan isimler, manası güzel olduğu için kullanılan isimler, babasının ve dedesinin ismiyle aynı ismi taşıyanlar, kadın

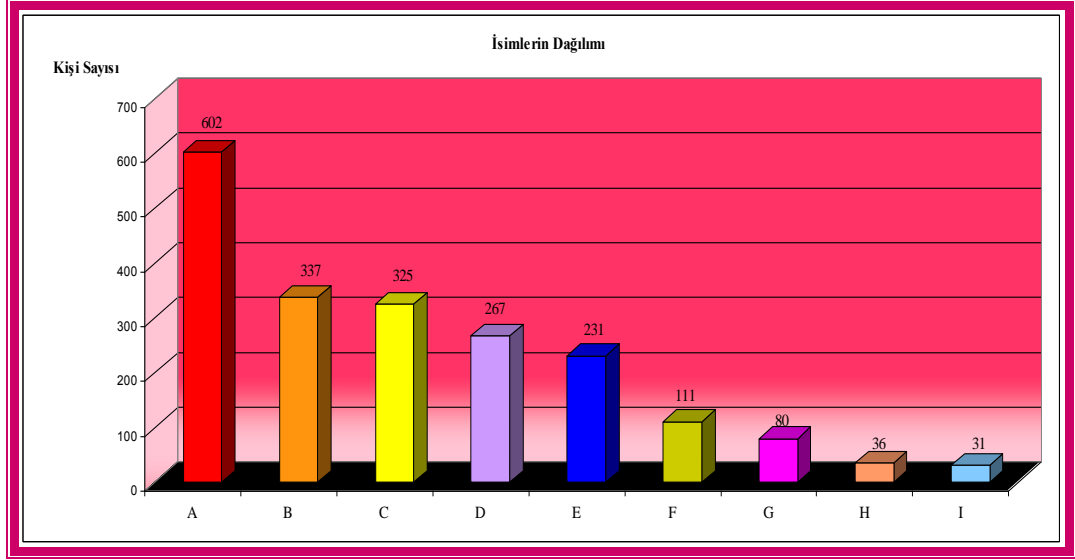
⁹⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08270, İlgili sayfalar.

⁹⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08270, 0006.

¹⁰⁰ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08244, İlgili sayfalar.

isimleri, önemli tarihi şahsiyetlerin isimleri ve gayrimüslim isimler, aşağıdaki şekilde gruplandırılmaktadır.

Şekil 4: İnegöl’de isimleri dağılımı

Grafikte kategorilerin gösterildiği çeşitli harflerin neyi simgelediği aşağıdaki tablodadır:

Tablo 21: Şekil 4’te geçen harflerin karşılıkları

A	Peygamberimizin (s.a.v.) İsimleriyle Anılanlar
B	Halife İsimleriyle Anılanlar
C	Peygamber İsimleriyle Anılanlar
D	Manasının Güzelliğiyle Dikkat Çeken İsimler
E	Önemli Tarihi Şahsiyetlerin İsimleri
F	Kadın İsimleri
G	“Din” ve “Allah” İfadesiyle Beraber Kullanılan İsimler
H	Gayrimüslim İsimler
I	İki İsimle Anılanlar

2.3.1. Peygamber İsimleriyle Anılanlar

En çok kullanılan isim, kazanın büyük nüfusunu teşkil eden Müslümanların, kendilerine gönderilmiş olan son peygambere duymuş oldukları muhabbeti gösterir nitelikteki Muhammed isminin, Türkçe kullanımı olan Mehmed'dir. Mehmed ismi 297 kez kullanılmıştır. Keza Peygamberimizin diğer isimleri olan Mustafa 255 defa kullanımla ve Ahmed 226 kez kullanımla bunu takip etmektedir.

Hz. Peygamber'in diğer ismi olan Mahmud 5 kez kullanılmıştır. Bu noktadan hareketle Mahmud isminin halk arasında kullanılma alışkanlığının bulunmadığı ifade edilebilir.

Peygamberimizin lakabı olan Emin isminin de 51 defa kullanıldığı görülmektedir. Mezkûr ismin manasının, bu kadar çok konulmasında önemli bir etken olduğu kabul edilmelidir.

İsimler arasında diğer peygamber isimlerine de sıkça rastlamaktadır. Bu isimlerin başında üç semavi dinin de peygamber olarak kabul ettiği, bununla beraber Hz. Peygamber'in atası olan İbrahim gelir. 174 kez kullanılmış olup, ondan sonra en sık karşılaşılan isim İsmail'dir. Bu isimleri sırasıyla Süleyman(77), Salih(57), Musa(13), Yakub(6), İshak(2), İsa(1), İdris(2) takip etmektedir. Musa ve İsa isminin oldukça az kişi tarafından kullanılması, insanlığın atası olan Âdem isminin ise hiç kullanılmaması dikkatimizi çeken iki noktayı teşkil etmektedir.

Kendisine kitap gönderilmeyen peygamberlere "Nebi" denilmiştir. Bu manaya delalet eden Nebi ismi de 5 defa kullanılmıştır. Fakat hiç Resul ismine rastlanmamaktadır. "Kendisine kitap gönderilmeyen peygamber" anlamındaki Nebinin kullanılıp "kendisine kitap gönderilen peygamber" anlamındaki Resul isminin kullanılmamış olması da hayli ilginç görünmektedir.

2.3.2. Halife İsimleriyle Anılanlar

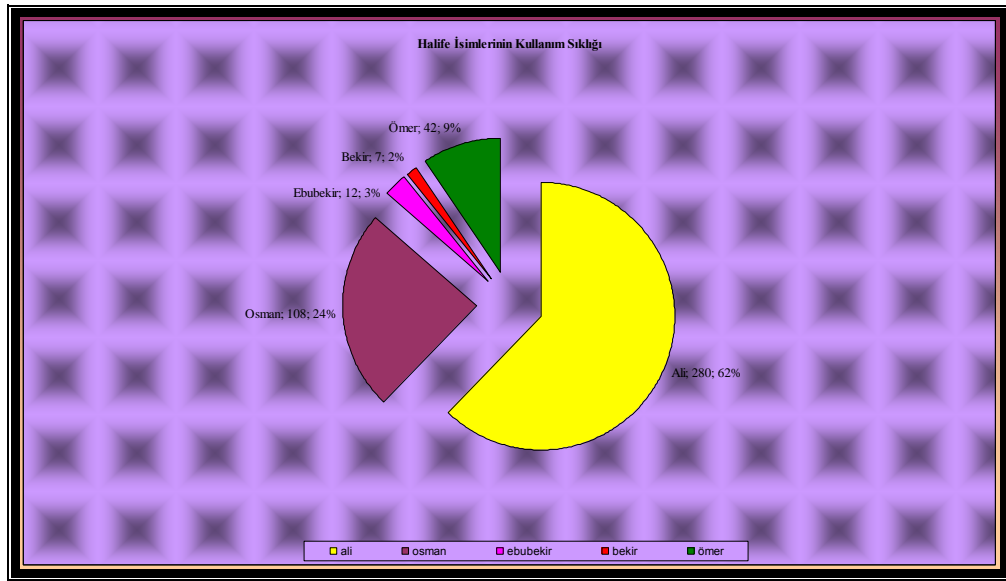
Dört halifenin, müslümanlar arasında saygın bir yerde olması, onların isimlerinin müslüman kitleler tarafından dünyaya gelen çocuklarına -ileride onlara benzeme arzusuyla- isim olarak kullanmaları sonucunu doğurmuştur.

Nitekim İnegöl temettuat defterlerinde halife isimlerinin kullanım sıklığı, müslümanların genel olarak yaşadıkları yerlerden -bir takım sebeplerle halifeler

arasında ayırım yapanlar hariç tutulursa- pek farklı değildir. Her ne kadar tarih olarak, halife oluş sırasına uymasa da Hz. Peygamber'in en yakınında bulunmuş, öğrenciliğini yapmış, nihayet damadı olmuş ve yine müslümanlar arasında saygınlığı ile zirvede bir isim olan Ali'dir ki 280 kez kullanılmıştır. Ayrıca tarihte yaşanan hadiselerin de etkisiyle Ehl-i Beyt'e karşı olan sevgisinin bir tezahürü olarak Ali ismine değer verildiğini söylenebilir. Osman ismi 108 kullanımla ikinci sırada ve yine diğerlerine oranla pek ziyade kullanılmış ve daha sonra gelen Ömer ismi 42 kişiye verilmiştir.

Ebubekir ismi 12 kez kullanılmakla halife isimleri arasında en az rağbet gören isim olmuştur. Ayrıca Ebubekir'in başındaki "baba" anlamına gelen "ebu" ifadesinden ayrılmış olarak Bekir ismi de 7 kez kullanılmıştır. Toplumun mezkûr ismi kısa haliyle ve dile kolay geldiği şekilde söylemeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Şekil 5: İnegöl'de halife isimlerinin kullanım sıklığı

Halife isimlerinin kendi aralarındaki yüzdeleri, pasta şeklindeki grafikte de görüleceği gibi Ali ismi %62, Osman ismi %24, Ömer ismi %9, Ebubekir ismi %3 ve Bekir ismi %2 olarak yüzelik değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Bu isimler halen günümüz İnegöl'ünde, Türkiye'sinde hatta tüm dünya müslüman topluluklarında isim olarak çocuklara konmaktadır ve öyle görünüyor ki konulmaya da devam edecektir.

2.3.3. Çift İsim Kullananlar

İnceleme konusu defterlerde karşılaşılan bir başka isim şekli de iki isimli hane reisleridir. Genelde Peygamberimizin isminin Türkçe söylenişi diyebileceğimiz Mehmed'in yanına bir isim daha ekleyerek kullanılmıştır. Mehmed Ali(15), Mehmed Emin(7), Mehmed Salih(1), Mehmed Raşid(2), Yahya Mehmed(1), Mehmed Tahir(1) gibi. Yine Kadimi karyesi hane no: 11'de mukim olan hane reisinin adı Mehmed Ömer(1)'dir.¹⁰¹ İki halifenin isimlerinin yan yana kullanılmasıyla oluşturulan isimler de mevcuttur. Örneğin; Ali Osman(5), Ebubekir Ali(1) bu türden isimlerdir. Zeynel Abidin gibi tarihi bir şahsiyetten ismini alanlar olduğu gibi, Halil İbrahim(1), Emin İbrahim(1) gibi isimlerde peygamber isimlerinin ikili kullanımına örnektir.

Hamza Bey karyesinde hane no: 14'te sakin hane reisinin adı "Mustafa Durmuş"tur¹⁰² ve Mustafa ile Durmuş isimleri yan yana bir ismi oluşturmuştur.

Yukarıda sayılan isimlerden de özellikle Mehmed Ali, Mehmed Emin, Ali Osman, Halil İbrahim gibi isimler bölge insanı tarafından halen kullanılmaktadır.

2.3.4. İsmi Yerine Lakabıyla Anılanlar

Toplumda yaşayan bazı bireylerin öne çıkan kimi özellikleri o kişiye hitap ederken de öne çıkmakta ve adının yerini almaktadır. İnegöl temettuat defterlerini incelerken bu ayrıntılı durum da müşahade edilmektedir. Şöyle ki; Yenice Mahallesi hane 10'da mukim olan kişinin adı "Deli Hacı Efendi"dir. Bu şahsın adının Hacı olma ihtimali de vardır ancak bölgede hacı isminin, isim olarak kullanılmadığı görülmektedir. Hacı ifadesi hep ünvan olarak kullanılmıştır.

2.3.5. "Din" İfadesiyle Beraber Kullanılan İsimler

Defterlerde dikkati çeken başka bir şey de bazı isimlerin sonuna "din" sözcüğünün eklenerek Arapça bir terkip olarak kullanılmasıdır. Bunlar Veliyyüddin (3), Sa'deddin(1) gibi isimlerdir.

İnegöl'de yaşayan halkın bu kısım isimleri fazla kullanmadığı dikkat çekmektedir.

¹⁰¹ B:O:A., ML_VRD_TMT_d_08244_0004.

¹⁰² B.O.A., ML_VRD_TMT_d_08233_0005.

2.3.6. “Allah” İfadesiyle Beraber Kullanılan İsimler

“Abd” kelimesi Arapça bir kelimedir ve “boyun eğmek, kulluk etmek, itaat etmek,” gibi anlamlara gelir.¹⁰³ Dolayısıyla “Abd”ın peşine gelen kelime Allah’ın bir ismi olmalıdır. Nitekim Abdullah(26), Abdurrahman(5), Abdulkadir(8), Abdülkerim(3), Abdussamed(1), Abdulgani(1), Abdülaziz(1) gibi isimler kullanılmıştır.

Ayrıca bazı kelimelerin peşine “Allah” lafzı eklenerek isim olarak kullanılmıştır. Abdullah(26), Feyzullah(7), Hayrullah(1), Emrullah(2), Lütfullah(2), Avnullah(1) gibi isimler bu şekilde kullanılmış isimlerdir.

Az da olsa Allah’ın sıfatlarının yalnız başına bir isim olarak kullanıldığı görülmektedir. Kerim(2), Celil(1) gibi.

“Abdâh” isminin kullanıldığı da görülmektedir. Zikredilen ismin “Abdullah” isminin Arapça harflerle “elif” ve “he” harfleriyle başlayıp bitmesi ve dolayısıyla kısaltılmış şeklinin de “âh” olduğu¹⁰⁴, böyle kullanıldığı ve defterlere de kaydedildiği görülmektedir.

2.3.7. Manasının Güzelliğiyle Dikkati Çeken İsimler

İnegöl’de yaşayan halk farklı isimlere farklı gerekçelerle değer atfetmiş ve çocuklarına isim olarak koymuştur. Bunların arasında manasının güzelliğiyle öne çıkan isimler de vardır. Bunlar; Halil¹⁰⁵(221), Arif¹⁰⁶(7), Veli¹⁰⁷(11), Habib¹⁰⁸(2), Emin¹⁰⁹(51), Tahir¹¹⁰(1), Şerif¹¹¹(1), Sadık¹¹²(1), Emine(17)¹¹³, Ni’me(1)¹¹⁴, Şerife(11), Rahime(1), Hüsniye(4), Adile(1), Selime(2), Zekiye(1), İhsan(1) gibi isimlerdir.

Geçen isimlerde dikkati çeken bir husus da isimlerin hepsinin de Arapça kökenli oluşlarıdır. Çocuğa güzel isim koymanın aynı zaman da dini bir görev olduğunun

¹⁰³ SARI Mevlüt, el- Mevarid Arapça-Türkçe Sözlük, İpek Yay., 1982, s.961.

¹⁰⁴ ULUDAĞ Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay., İstanbul, 1996, “Âh” md., s.26.

¹⁰⁵ “Halis dost, yâr.”, [SARI, a.g.e., s. 440.]

¹⁰⁶ “Tahammül eden kişi, sabit,” [SARI, a.g.e., s. 992.]

¹⁰⁷ “Bir şeye yakın olan, dost, yâr.”, [SARI, a.g.e., s. 1684.]

¹⁰⁸ “Sevgili, seven kişi.”, [SARI, a.g.e., s. 264.]

¹⁰⁹ “ Kendisine güvenilen, itimatlı adam, hain olmayan kişi.”, [SARI, a.g.e., s. 50.]

¹¹⁰ “Temiz, pak, ayıplardan berî olan kimse.”, [SARI, a.g.k., s. 942.]

¹¹¹ “Şeref sahibi kimse.”, [SARI, a.g.k., s. 818.]

¹¹² “Dost, arkadaş.”, [SARI, a.g.k., s. 861.]

¹¹³ Peygamberimizin lakabı olan güvenilir itimatlı kişi anlamına gelen “Emin”in müennes halidir.

¹¹⁴ “Ne güzel, a’lâ.” [SAMİ, a.g.s., s.1465.]

bilincinde olduğu anlaşılan İnegöl halkının, evladın ebeveyn üzerindeki hakları meselesine de vakıf olduğu anlamını çıkarmak mümkündür.

Mezkûr isimlerin kullanılması, İnegöl halkının isim koyarken, güzel ismin insan üzerindeki yansımısını da dikkate aldıklarını gösterir niteliktedir. İsimlerin kullanım sıklığındaki farklılıkları da halkın eğilimlerine ve alışkanlıklarına bağlamak yerinde olacaktır.

2.3.8. Babasıyla Aynı Adı Taşıyanlar

Temettuat defterlerindeki isimleri incelerken karşılaşılan bir ayrıntı da konulan isimlerin bazen babanın bazen de dedenin ismiyle aynı oluşlarıdır.

Günümüzde örneklerine rastlamakla beraber genele hamledilemeyecek bir uygulama olan babanın isminin evlada da verilmesi o dönemde gerçekleşen bir hadisedir: İsaviran Karyesi'nde 17 numaralı hanede sakin "Kırılıoğlu Ahmed" ile aynı evde kalan üvey pederi(babası) "Mehmed bin Mehmed" babasıyla aynı adı taşımaktadır.¹¹⁵

Süle Karyesi 13 numaralı hanende sakin hane reisinin adı da "Murad oğlu Murad bin Mustafa"dır.¹¹⁶ Doma Karyesinde 18. hanede sakin olan hane reisinin adı da "Süleyman oğlu Süleyman"dır.¹¹⁷

Örnekleri çoğaltmak mümkündür: Doma Karyesi sakinlerinden 27. hanenin reisi "Kara İsmail oğlu İsmail"¹¹⁸, 29. hanenin reisi "Yetim Süleyman oğlu Süleyman"¹¹⁹, 56. hanenin reisi "Kara Mehmed oğlu Mehmed"¹²⁰ olarak adlandırılmıştır.

2.3.9. Kadın İsimleri

1844–1845 yılındaki Temettuat defterlerinde karşılaşılan kadın isimleri kullanım sıklığına göre şöyledir: Fatıma(19), Emine(15), Zeliha(9), Şerife(8), Zeyneb(7), Ayşe(7), Hasibe(5), Ümmügülsüm(4), Hadice(3), Ümmühan(3), Azime(3), Hanife(2), Rukiye(2), Halime(2), Habibe(2), Selime(2).

¹¹⁵ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08240, 0005.

¹¹⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08263, 0005.

¹¹⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08211, 0006.

¹¹⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08211, 0008.

¹¹⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08211, 0009.

¹²⁰ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08211, 0016.

Şu isimler ise; sadece birer defa kullanılmışlardır: Ni'me, Kafiye, Rahime, Enise, Hüsniye, Şerife Hadice, Zeyni Şerif, Dilhûş, Adile, Nesime, Nesibe, Sakine, Zekiye, Hatime, Hediye, İhsan, Sebile, Peyman.

Zikredilen bu isimler de İnegöl insanının dini değerlere ve ahlaki normlara bağlılığını kanıtlar mahiyettedir. Kullanılan kadın isimlerine baktığımızda iki bölüme ayırmak mümkündür:

Birincisi; dini gerekçedir ki, Peygamberimizin hanımları, kızları ve yakınlarının isimlerine oldukça fazla eğilim gözlemlenmektedir. Fatıma, Zeyneb, Ayşe, Hadice, Ümmügülüm gibi. Bu, o değerli zatlara duyulan sevginin bir izharıdır? İkincisi; bunların haricinde kalan isimlerin mana yönünden güzel olmalarıdır. Şerife, Rahime, Zekiye, Dilhûş, Adile gibi.

Sayılan isimler İnegöl'de XIX. yüzyılda kullanılan kadın isimlerinin hepsini kapsamamaktadır. Zikredilmiş olan bu isimler, temettuat defterlerinde kayıtlı olanlardır ve temettuat defterleri vergiye dayalı bir usule oturtulduğundan, hane içerisinde sakin olan tüm kadınlar, kayıtlarda yer almamıştır. Yer alan isimler ise, yalnız başına yaşayan ihtiyar ya da dul kadınlar, bazen varlıklı ya da itibarlı kişilerin hanımları yahut da emlak ve arazisi olup vergi vermesi mümkün olan kadınlardır.

1892 tarihli İnegöl'e ait C-233 numaralı Şer'iyye Sicili kayıtlarında karşılaşılan kadın isimleri ise şunlardır: Fatma(43), Emine(22), Ayşe(16), Hatice(11), Zeynep(6), Zehra(6).¹²¹

Aradan 47 sene geçmesine rağmen bu veriler gösteriyor ki, isimlerde dolayısıyla anlayışlarda ciddi kabul edilebilecek bir değişme olmamıştır.

2.3.10. Önemli Tarihi Şahsiyetlerin İsimleri

Tarihte iyi yönleriyle tanınmış şahsiyetlere olan olumlu bakış, beraberinde halkın çocuklarına onların isimlerini koymalarını getirmiştir. Her millet kendinden olan ve kendileriyle aynı ortak değerlere inanan şahsiyetlere iltifat etmiştir. Müslümanlar da tarihte dini kimliğiyle, kahramanlığıyla, güzel ahlakıyla ve diğer güzel hasletleriyle öne

---

¹²¹ YAKUT, a.g.t., s.59.

çıkmiş olan zatlara karşı minnet borcunu ödemek ve çocuklarının da onlar gibi olma heveslerine binaen onların isimlerini çocuklarına vermişlerdir.

Mesela; “Hasan”(115) ismi Peygamber Efendimizin torunu olması, Efendimizin ona iltifat etmesinden dolayı, tarihteki güzel hatırasını İnegöl halkı da, çocuklarına ismini koyarak canlı tutmuşlardır. Keza “Hüseyin”(183) ismi de tıpkı “Hasan” da olduğu gibi ismini devam ettirmektedirler. Hasan ve Hüseyin arasında bu denli farkı da Hüseyin’in Kerbela Olayında acıklı bir şekilde şehit edilmesinin Müslümanların bağrındaki acının bıraktığı bir iz olarak izah etmek mümkündür.

Edhem(5) ismi, tarihte yaşamış, veli olarak da bilinen şahsiyet İbrahim Edhem’e izafe edilebilir. Murad(6) ismi, tarihte Osmanlı Sultanlarından olup birçok zafer kazanmış, yiğitliğiyle nam yapmış Murad ismindeki padişahlara hamledilebilir. Selim(3) ismi de, yine mertliği ve cesurluğuyla meşhur padişah Yavuz Sultan Selim’e ithafen konulmuş olmalıdır. Numan ismi, Hanefî mezhebinin meşhur imamı İmam Ebû Hanife’nin adı olan Numan’a atfen konulmuş olabilir.

2.3.11. Gayrimüslim İsimler

İnegöl’de her ne kadar Kıptiyan denilmiş olsa da ahalisi Müslüman olan bir mahalle vardır: Sinan Bey Kıptiyan Mahallesi. Bunun haricinde gayrimüslimler iki köyde ikamet etmekteydiler: Yenice ve Cerrah. Yenice köyüne ait üç defterin de Ehl-i İslam isimlerden ibaret oluşu sadece Cerrah’taki isimlerle bir değerlendirme yapmak zorunluluğunu doğurmaktadır. Dolayısıyla belki kısıtlı bilgi sunulmuş olacak ama ileri de Yenice (Reaya) köyünün doğru defterlerine ulaşılabilirse elbette daha net bilgilere ulaşmak mümkün olur.

Kullanılan gayrimüslim isimler ve kullanım sıklıkları tabloda şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 22: Gayrimüslim isimler ve kullanım sıklığı

Gayrimüslim İsimler	Kullanım Sıklığı	Gayrimüslim İsimler	Kullanım Sıklığı
Ohannes	5	Minas	1
Akuca	4	Dürzî	1
Ohannes	5	Akuca	4
Kefur	2	Eknadyus	1
Yeğus	2	Edkas	1
Agop	2	Tekağus	1
Abraham	2	Petrus	1
Karabet	2	Manuk	1
Dartan	2	Astor	1
Simyon	2	Elzon	1
Seroya	1	Artin	1
Kastan	1	Minas	1

Cerrah'ta kullanılan gayrimüslim isimlerin en çok kullanılanı Ohannes(5)'tir. Bunu 4 defa kullanımla Akuca, O'nu da 2'şer kullanımla Kefur(2), Yeğus(2), Agop(2), Abraham(2), Simyon(2), Dartan(2), Karabet(2) takip etmektedirler.

Abraham ismi, üç semavi dinin de atası olarak kabul edilen İbrahim'in İbranice telaffuzudur. Bu noktadan hareketle ismi geçen kişinin Yahudi olma ihtimalinin kuvvetli olduğu ifade edilebilir.

Bu isimler kullanılırken başlarına hane reisinin zımmi olduğuna dair, ismin ardına "zımmi" ifadesi eklenerek bir bilgi aktarımı yapılmıştır. Örneğin; Cerrah Karyesinin ilk

kaydedilmiş hanesinin reisi “Mirmiroğlu Seroya Zımmi’nin Temettuat ve Emlakı”¹²² ifadesi kullanılmıştır. Fakat buradaki halkın tümünün zımmi olmalarına mükabil, hepsinin isminin arkasında bu ifade kullanılmamıştır. Bu da dikkate değer bir durumdur.

Hane 2, Numara 1’de “Mumcuoğlu Aci Kefurun Zeminin Temettuat ve Emlakı”, onunla aynı haneyi paylaşan torunu için ise, “Merkum Kefurun hanesinde Sakin, Merkumun torunu Kirkur Zımmi’nin Temettuat ve Emlakı” şeklinde ifadelendirilmiştir.

2.4. nvan ve Lakaplar

2.4.1. Ünvanlar

İnegöl Kazası’na ait temettuat defterlerini incelerken hane reislerinin isimlerinin önünde yahut arkasında bir takım unvan ve lakaplara rastlanmaktadır. Bu, kimilerinde hiç kullanılmamışken kimilerinde ikisi birden kullanılmıştır.

Kullanılan nvanlar ve lakaplar, anılan kişinin toplum içerisindeki konumunu, şahsiyetini, ilmini, işini, görevini, şemailini yahut bunlardan herhangi birini tasvir niteliğinde olmuştur.

nce nvanları ele alır isek; defterlerde karşılaşılan ünvanlar şunlardır:

---

¹²² B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08255_A, 0003.

Tablo 23: Ünvanlar ve kullanım sıklığı

Kullanılan Ünvan	Kullanım Sıklığı	Kullanılan Ünvan	Kullanım Sıklığı
Efendi	427	İmam	14
Es-Seyyid	113	Kethüda	16
Hacı	89	Hatib	3
Seyyid	58	Emir	3
Ağa	41	Kadı	2
Molla	25	Nazır	1
Hafız	17	Kâhya	1
Kavas	7	Çavuş	1
Baba	3	Hâkim	1
Dayı	3	Bey	6
Lala	1	Hatun	53
Kadın	1	Hanım	2

Zikredilen ünvanlardan “Efendi, İmam, Hafız, Hatib vb. olanları ilim ehlinin ve dini bir görevi ifa etmekte olan ve toplumda bu yönüyle öne çıkan şahsiyetlerin isimlerine ilintili olarak kullanılmaktadır.

Es-Seyyid, Seyyid, Molla, Hacı gibi ünvanlar ise; dini yaşantısıyla öne çıkan, hatırlanan ve anılan zümredir. Bu ünvanlar zımında bir hürmet anlamı taşırlar. Ve bu kimseler toplumda, “Kanaat Önderi” diye adlandırılabilirler.

Emir ve nazır, idari mekanizmayla ilgili, kethüda ve kâhya bir konak yahut bunun gibi bir mekânın işlerini organize etmeyle ilgili, Kavas ve Çavuş da güvenlikle ilgili konularla meşgul olan kişilere unvan olarak verilmekte idi.

Temettuat defterlerine göre, İnegöl'de XIX. yüzyıl ortalarında en çok kullanılan ünvan “efendi”¹²³ ünvanıdır. Önceleri “çelebi” de denilmiş, fakat bu tabir daha sonraları toplum nezdinde işlerliğini yitirmiş ve yerini Rumca “efendi” ifadesine bırakmıştır. Defterlerde ise 427 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. “Efendi” ünvanının daha ziyade ilim ehline topluma önderlik yapabilecek kişilere verildiği görülmektedir.

Mesela; Sinan Bey Mahallesi hane numarası 2 numaralı hanenin reisi, “Hacı Hafız Hüseyin Efendi”dir.¹²⁴ Ve bu zât, İnegöl'ün Merkez Camii niteliğini haiz İshak Paşa Camii'nin imamıdır. Dolayısıyla halk indinde itibarlı olan görevi, ona halkın bu ünvanla hitap etmesine vesile olmuştur.

Keza, Sinan Bey Mahallesi 45 numaralı hanede sakin “Hacı Mehmed Efendi” imametle işgal etmekte ve kendisine halk tarafından “Efendi” ünvanıyla hitap edilmektedir.¹²⁵

“Efendi” ifadesi sadece ilim ehline has olarak kullanılmamıştır. Bununla beraber, halkın itibar ettiği ve ticaret erbabı olan kimseler içinde kullanılmıştır. Örneğin; 48 numaralı hanede sakin “Hafız Ahmed Efendi” ticaret ve dövizcilikle meşgul olmakta¹²⁶ ve öyle görünüyor ki halkın da teveccühünü kazanmıştır.

Es-Seyyid ve Seyyid ifadeleri her ne kadar aynı manada kullanılmış olsa da metne sadık kalmak için her ikisi de ayrı ayrı alınmıştır. “Es-Seyyid” ifadesi 113 defa kullanılmış iken, “Seyyid” kelimesi isimlere 58 kez eklenerek kullanılmıştır. Bu iki ifadenin farklı bir anlam kastedilerek kullanılmadığı düşünülmektedir.

“Hacı” ünvanı da yine sık kullanılan ünvanlar içerisindedir “Hacı”: Hacca giden, Kâbe'yi ziyaret edenlere ve Hac farızasını yerine getirenlere verilen bir ünvanıdır.¹²⁷ Defterlerde 89 kişi “Hacı” olarak tavsif edilmiştir.

“Ağa” kelimesi, makam ve mevki sahibi, bir yerin önde geleni ve büyüğü gibi manalara gelen bir tabirdir.¹²⁸ İnegöl'de de “önde gelen” olarak kabul edilen 41 kişinin ismi

---

¹²³ “Sahip, Malik, Mevlâ, Seyyid, Çelebî, Hoca gibi manalara gelen “Efendi”, daha ziyade ilim erbabı, devlet ricali, toplum nezdinde itibarlı olan kimselerin vs. isimlerine ilave olunan bir tabirdir. [SAMİ, a.g.s., s. 138.]

¹²⁴ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08251_A, 0002.

¹²⁵ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08255_A, 0007.

¹²⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08255_A, 0008.

¹²⁷ DEVELLİOĞLU, a.g.s, s.306; SAMİ, a.g.s., s. 534.

¹²⁸ PAKALIN Mehmed Zeki, Osmanlı Tarh Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul, 1993, c.III, s.21.

“Ağa” ünvanı ile defterlerde geçmektedir. Özellikle de malının çokluğu kişilere bu ünvanın kullanılmasına vesile olmuştur.

Nitekim Hamamlı Karyesi 4 numaralı hanede sakin hane reisinin adı “Seyyid Halil Ağa bin Mehmed”dir. Ve bu kişi köyün mal itibariyle en varlıklı kişisidir. Senelik toplam geliri 6080 guruştur. Hem de köyün kişi başına düşen ortalama geliri 1367 guruş olduğu halde. Bu örnek Seyyid Halil’e neden “Ağa” dendiğini herhalde çok net izah etmektedir.

“İmam” ilk akla gelen şekliyle, namaz kıldıran kişiye verilen bir ünvanıdır. Yalnız mezheplerin önde gelenleri, Hz. Ali’nin soyundan gelenler, toplumun önde geleni vb. çok çeşitli manalara gelmektedir. Hakkında unvan olarak kullanılan ilk kişi ise Hz. Ali’dir.¹²⁹

Osmanlı’da imamlar hem namaz kıldırılmış, hem halkın dini işlerini görmüşler hem de köy ve mahalle gibi buldukları yerlere idarecilik yapmışlar, Kadı tarafından tayin olunmuşlardır. Yani imamların topluma karşı görevleri sadece namaz kıldırmalarıyla sınırlı değil, bilakis bunun yanında toplumu yönetmek, vergilerin toplanmasına öncülük etmek, ölenleri, doğanları, evlenenleri kaydetmek, buldukları yerin, köy yahut mahalle halkının sevk ve idaresini yapmak gibi farklı birçok görevi ifa etmişler, dinî-beledî-idarî bir “baş” konumunda olmuşlardır.

Fakat Osmanlı Devleti’ndeki yenilik hareketlerinden imamlar da nasibini almış, Tanzimat dönemi itibariyle bu görevleri ellerinden alınmış ve yerlerine getirilen “Muhtar-ı Evvel” ve “Muhtar-ı Sâni” yani birinci ve ikinci muhtar “İmam”ın idari mekanizmaya dair işleriyle mükellef kılınmışlardır.¹³⁰

“Emir” ifadesi, “Bir kavim veya memleketin başı, Bey, Reis, büyük bir hanedana mensup, Necip, Asil vb.” manalara tekabül eden bir tabirdir.¹³¹ İnegöl’de 3 kişiye bu tabir kullanılmıştır. “Emir” lakabı kişilere isim olarak da verilebilmektedir. Lakap olanla ismin nasıl ayrılacağını tespit belki ancak hane reislerinin mal varlıklarından ve ne işle uğraştıklarından anlaşılabilir.

---

¹²⁹ SAMİ, a.g.s., s. 162.

¹³⁰ Çadırcı, a.g.e., 38-39.

¹³¹ SAMİ, a.g.s., s. 169-170.

İsminin önüne “Emir” ifadesi kullanılan üç kişinin ilki, Çitli Karyesinin 52. hanesinde mukim olan “Emir Hasan bin Halil”dir. Köyün genel halkı gibi o da kereste nakliyle meşgul olmaktadır. Yalnız, geliri incelendiğinde köyün senelik geliri itibariyle en çok kazanan üçüncü kişisidir. Köyde senelik geliri en çok olan kişi 3900 kuruşla hane 37’de sakin “Halil Beşe oğlu Halil”dir.¹³² O’nu 3330’la 42. hanede mukim olan “Sarı Mustafa” takip etmektedir.¹³³ “Emir Hasan” ise; 3150 kuruş senelik kazançla bu kişinin ardından gelmektedir.

Lakabı “Emir” olan diğer kişi ise; Mizal Karyesi sakinlerinden 54 numaralı hanenin reisi konumundaki “Emir Ahmed bin Mustafa”dır.¹³⁴ Fakat bu kişi, Emir Hasan’la aynı hayat şartlarına sahip olamayıp senelik geliri 350 kuruştur. Ve bu geliriyle köyün en az yıllık geliri olanları arasındadır. Köyün kişi başına düşen yıllık gelir ortalaması 1184 kuruştur ve Emir Ahmed bu ortalamanın çok gerisindedir. Bu sonuçtan hareketle Emir Ahmed, ya asil bir soydan gelmesine mükabil kendini zor şartlarda bulmuş yahut sonradan fakirleşmiş ya da “Emir” ifadesi Ahmed’e isim olarak ilave verilmiş olmalıdır.

Karacakaya Karyesi sakinlerinden 8. hanede mukim olan “Emir Mehmed Emin ibn Abidin”in de ünvanı “Emir”dir.¹³⁵ 1850 kuruş senelik geliriyle tıpkı Emir Hasan gibi kendi köyünün senelik geliri itibariyle en çok kazanan üçüncü kişisidir. Köyün kişi başına düşen senelik geliri 1386 kuruş olup Emir Mehmed Emin köyün ortalamasının üzerinde görünmektedir.

“Kavas” ya da “Kavvas” ünvanı ise; “oklu asker, ok yapan, okçu yahut banka, konsoloshane ve sefarethane gibi yerlerde kapıcılık, bekçilik eden kimse anlamına gelmektedir.¹³⁶ Bununla birlikte “büyük emirler hizmetinde çavuş” manası da taşımaktadır.¹³⁷ Bu noktadan hareketle, bahsedilen kişilerin güvenlik işlerinden sorumlu oldukları ve hayatlarını bu işle idame ettirdikleri ortaya çıkmaktadır. İnegöl’de 7 kişiyle alakalı olarak bu ifade kullanılmıştır. Yenice Mahallesinde 33. hanede sakin “Emin

---

¹³² B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08238_A, 0010.

¹³³ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08238_A, 0010,0011.

¹³⁴ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08213_A, 0013.

¹³⁵ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08242, 0004.

¹³⁶ DEVELLİOĞLU, a.g.s., s. 498.

¹³⁷ SAMİ, a.g.s., s. 1086.

Kavas” adlı hane reisinin¹³⁸ ünvanından da anlaşılacağı üzere güvenlik işleriyle uğraştığı düşünülmektedir.

Bazı haneler kaydedilirken görevli olan kişi Kavas’ın hususiyetini de bildirmiştir. Şöyle ki; Sinan Bey Mahallesi 130. haneye kayıtlı olan “Musa Kavas ibn Ali”nin hane bölümüne “Kaptan Paşa Kavaslarından” olduğu not düşülmüştür.¹³⁹

“Kethüda” ünvanı ise; bir daire yahut konağın işlerinin yürütülmesinde görevli, işlerin başında duran Kâhya anlamında kullanılan bir tabirdir.¹⁴⁰ Kadınların da kethüda oldukları vakidir, yalnız inceleme konusu defterlerde bu nevi bir misale rastlanmamıştır. Kâhya da kethüdayla aynı manaya delalet eden bir ünvanıdır. Erkek hane reislerinden 16 kişi “kethüda” olarak kaydedilmiştir. Çeltikçi Karyesinde hane numarası 39 olan hanede sakin hane reisinin adı, “Mehmed Kethüda”dır¹⁴¹ ve iki kardeşiyle de beraber yaşamaktadır. Çeltikçi’nin İnegöl’e oldukça yakın bir köy olması hasebiyle bu kişi, kaza merkezinde bir konakta çalışmış olmalıdır. 1 kişi de “kâhya” olarak defterlerde yerini almıştır. O da, Kadimi Karyesi sakinlerinden 39. hanede mukim “Kahya Es-Seyyid Ahmed bin Hasan”dır.¹⁴²

Çavuş ise; askerî bir unvan olup, onbaşıdan sonra gelen erbaştır.¹⁴³ Vaktiyle divan ve sair devlet dairelerinde, devlet maiyetinde yahut hükümdarların hizmetinde bulunan zabıtlara denilirdi.¹⁴⁴ 1844–1845 tarihlerinde İnegöl’de 1 kişi çavuş olarak geçmektedir. Yenice Mahallesi hane numarası 61’de meskun “Muytab Çavuş Mustafa” muytab kalfalığıyla meşgul olurken aynı zamanda çavuş olarak kaydedilmiştir.¹⁴⁵

Özellikle kadınlar için, “Hatun” ünvanı çok kullanılmıştır. 53 defa kullanılmış olan bu ünvan, itibarlı ve hürmetli kadın manasına gelmektedir.¹⁴⁶

---

¹³⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08229_A, 0006.

¹³⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08251_A, 0023.

¹⁴⁰ SAMİ, a.g.s., s. 1145.

¹⁴¹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08231_A, 0013.

¹⁴² B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08244_A, 0011.

¹⁴³ DEVELLİOĞLU, a.g.s., s. 154.

¹⁴⁴ SAMİ, a.g.s., s. 505.

¹⁴⁵ ML, VRD, TMT, d, 08229, 0010.

¹⁴⁶ SAMİ, a.g.s., s.565.

2.4.2. Lakaplar

Kelime anlamı itibariyle “lakap”, bir kimseye kendi adından başka takılan addır.¹⁴⁷ Bu, bir kişiye olduğu gibi bir aileye de olabilir. Yani baba, oğulları ve belki de kendinden sonraki nesiller de böyle anılmak suretiyle aile ve sülale adına de dönüşebilir. İnegöl’de XIX. yüzyıl ortalarında kimin hangi lakapla anıldığı temettuat kayıtlarından anlaşılabilir.

Lakaplar, meslek bildirmeleri, memleket bildirmeleri, etnik köken bildirmeleri, şekil ve şemailini yansıtmaları itibariyle farklı kategorilerde incelenebilir.

2.4.2.1. Meslek Bildiren Lakaplar

İnegöl’de kişiler için kullanılan lakapların bazıları o kişilerin mesleklerini belli etmekte idi. Yani kişinin lakabına bakarak hangi işle iştigal ettiği anlaşılabilirdi. Yalnız, “oğlu” ifadesiyle devam etmesi bir lakabı, aile ismi kategorisine dâhil etmektedir. Fakat her ne kadar aileye mal edilmiş olsa da nihayet o da bir kişiye lakap olarak verilmiştir düşüncesiyle “oğlu” ifadesiyle beraber anılan lakapları da bu bölümde mütalaa etmek uygun görülmektedir.

Hangi mesleklerin kaç defa lakap olarak kullanıldığı, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 24: Meslek bildiren lakaplar ve kullanım sıklığı

Meslek Bildiren Lakaplar			
Lakap	Kullanım Sıklığı	Lakap	Kullanım Sıklığı
İmamoğlu	15	Yobracıoğlu	1
Kethüdaoğlu	13	Aşçıoğlu	1
Berber	14	Yorgancı	1
Tırpancıoğlu	12	Baltacıoğlu	1
Debbağ	10	Katib	1

¹⁴⁷ DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.541.

Tablo 25: Devamı

Demirci	9	Baltacı	1
Berberoğlu	7	Terzioğlu	1
Dikici	6	Köle	1
Kalyoncuoğlu	5	Çilingiroğlu	1
Sığirtmaç	7	Çırakoğlu	1
Danacı	6	Ortakçı	1
Hatiboğlu	4	Tabancacı	1
Muytab	4	Leblebici	1
Gülcüoğlu	4	Terzioğlu	1
Arabacı	4	Çubukçuoğlu	1
Değirmenci	4	Bıçakçı	1
Attar	4	Kabukçuoğlu	1
Kahveci	4	Kurşuncuoğlu	1
Elmacioğlu	3	Boyundurukçuoğlu	1
Kalkancıoğlu	3	Na'lind	1
Nalbant	3	Şerbetçi	1
Boyacı	3	Börekçioğlu	1
Bibercioğlu	3	Çivici	1
Tahtacıoğlu	3	Bazacı	1
Helvacı	3	Enfiyeci	1

Tablo 26: Devamı

Çobanoğlu	3	Keçecioğlu	1
Bostancıoğlu	3	Tonbalacı	1
Eskicioğlu	3	Kumcu	1
Aşçı	2	Arabacıoğlu	1
Kalaycı	2	Kömürcü	1
Kabakçıoğlu	2	Kemaneci	1
Çubukçu	2	Çıracı	1
Barutçuoğlu	2	Semercioğlu	1
Kasap	2	Kapıcıoğlu	1
Değirmencioğlu	2	Tekaud	1
Kayıkçıoğlu	2	Çinicioğlu	1
Duhancı	2	Kavasoğlu	1
Kaşıkcıoğlu	2	Terzi	1
Bargirci	2	Hamameci	1
Taşcıoğlu	2	Elmacı	1
İğdecioğlu	2	Çapacı	1
Eskici	2	Pabuççu	1
Bakkal	2	Yemenici	1
Cıvıkçı	1	Şekerci	1
Salcıoğlu	2	Avcı	1

Tablo 27: Devamı

Tellak	2	Kundakçı	1
Muallimoğlu	1	Berbercioğlu	1
Müezzinoğlu	1	Kıyıcı	1
Toplam	181	Toplam	48
Genel Toplam		229	

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, toplam 223 hane reisi mesleklere dair lakaplarla anılmakta idi. İmam'ı bir meslek olarak düşündüğümüzde 15 kez kullanımla en fazla kullanılan meslek ünvanıdır. Onu 13 kullanım sıklığıyla kethüda ve berber izlemektedir.

Yalnız, bu sayılar kaç kişinin hangi meslekle uğraştığını tepsi için yeterli değildir. Zira her meslek erbabı kendi mesleğiyle müsemma bir lakap kullanmamaktadır. Mesela, Alibey Karyesi 1 numaradaki hane reisi köyün imamıdır ve adı “Es-Seyyid Emin Efendi bin Osman”dır.¹⁴⁸ Sadece lakabına bakılıp imam mesleğinde olanların sayısı çıkarılmaya kalkılırsa bu kişinin, imam olmadığına kanaat getirerek ve eksik sonuca varılmış olur.

Bununla birlikte mezkûr lakaplar, İnegöl'deki meslek çeşitliliğini yansıtmaktadırlar. Fakat daha ziyade bu konu “Hane Reislerinin Meslekleri” bölümünde mütalaa edilecektir.

2.4.2.2. Memleket Bildiren Lakaplar

Toplum, bünyesinde yaşayanlara çeşitli vesilelerle lakaplar takar. Aşağı yukarı her toplulukta bu gerçeğe rastlamak mümkündür. Bunlar içerisinde, kişinin hangi memlekete ait olduğunu belli eden lakaplar da mevcuttur. İnegöl'de XIX. Yüzyılda yaşayan ahaliden, lakabı memleket içeren kişilere rastlamak mümkündür. Bu kişilerin lakaplarını iki kategoride değerlendirilecektir.

¹⁴⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08224, 0002.

Aşağıdaki tabloda İnegöl dâhilinde bir yer bildiren lakaplar ve ne kadar kullanıldıkları yer almaktadır:

Tablo 28: İnegöl dâhilinde bir yer bildiren lakaplar

İnegöl Dâhilinde Bir Yer Bildiren Lakaplar			
Lakap	Kullanım Sıklığı	Lakap	Kullanım Sıklığı
Sülelioğlu	5	Hamzabeyli	1
Kulacalı	5	Sirnazlı	1
Bedreli	4	Çeltikçili	1
Ortaköylüoğlu	3	İnegöllü	1
Çitlili	3	Süleli	1
Kurşunlulu	3	Madenli	1
Madenli	3	Adabinli	1
Mizallı	3	Karalarlı	1
Akhisarlıoğlu	6	Şipalili	1
Alibeyli	2	Domalı	1
Genceli	1	Edebeyli	1
Kozluca	1	Deydinlerli	1
Toplam	39		12
Genel Toplam		51	

Yukarıdaki tabloda adı geçen yerlerden “İnegöllü” hariç, hepsi İnegöl’ün köyleridir. Ve burada geçen lakaplar sahiplerinin farklı bir yerleşim yerine çeşitli nedenlerle giderek orada mesken kurması, yaşamaya başlaması sonucu kendisine geldiği yere izafeten verilen bir takma addır. İnegöl’ün merkezinde de bu durumla karşılaşmak mümkündür.

Cuma mahallesinde 13 numaralı hanede sakin “Adabinli Süleyman”¹⁴⁹ Adabini’den geldiğinden ve İnegöl’e yerleştiğinden ötürü, kuvvetle muhtemeldir ki “Adabinli” lakabı verilmiştir.

Bir köyden başka bir köye taşınıp oraya yerleşenler de vardır. Mesela; Hamamlı karyesinde 8. hanede mukim olan “Madenli Ahmed bin İsmail” in¹⁵⁰ Maden Karyesi’nden Hamamlı’ya taşınmış ve orada bir hayat kurmuş olduğu ve ora halkının da kendisine “Madenli” lakabını taktığı anlaşılmaktadır.

Kurşunlu Karyesinde 81. hanede sakin “Kulacalı Salih bin Süleyman”¹⁵¹ için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Zikredilen şahsa “Kulacalı” denmesi Kulaca’dan gelip Kurşunlu’ya yerleşmesiyle izah edilebilir.

“Oğlu” ifadesiyle geçen lakaplar ise; kişinin baba yahut dedelerinin gelip adı geçen yere hayat kurmalarıyla ilişkilendirilebilir.

Nitekim Doma Karyesi’nde numaraları 30, 31 ve 32 olan hanelerde mukim olan kişilerin sırasıyla adları “Ortaköylüoğlu Mehmed”¹⁵², “Ortaköylüoğlu Ali”¹⁵³, “Ortaköylüoğlu Seyyid Mustafa”dır.¹⁵⁴ Bu kişiler öyle görünüyor ki, babaları Orta Karyesi’nden Doma Karyesine göç etmiş ve oğulları da yan yana hanelere yerleşmek suretiyle hayatlarını sürdürmüş olup babalarının lakaplarıyla anılmış olmalıdırlar.

Kullanılan memleket lakaplarının bir kısmı da İnegöl dışındaki bazı yerlerine nispet edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda İnegöl dışından memleket lakapları ve kullanım sıklığı yer almaktadır:

---

¹⁴⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08227, 0007.

¹⁵⁰ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08235, 0003.

¹⁵¹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08239, 0022.

¹⁵² B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08211, 0009.

¹⁵³ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08211, 0009.

¹⁵⁴ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08211, 0010.

Tablo 29: İnegöl haricinde bir yer bildiren lakaplar

İnegöl Haricinde Bir Yer Bildiren Lakaplar			
Lakap	Kullanım Sıklığı	Lakap	Kullanım Sıklığı
Bursalı	43	Üsküdaroğlu	1
Erzurumlu	2	Çorumlu	1
Yalvaçlı	2	Erzincanlıoğlu	1
İslambollu	1	Göleli	1
Erzincanlı	1	Bursalıoğlu	1
Dimetokalı	1	Trabzonlu	1
Altuntaşlı	1	Bolulu	1
Caberlioğlu	1	Kandıralı	1
Domaniçli	1	Tokatlıoğlu	1
Safranbolulu	1	Manisalı	1
Cezayirli	1	Pazarcıklı	1
Karahisarlı	1	Polatlı	1
Taraklıoğlu	1	Polatlıoğlu	1
Okufllu	1	Eskişehirli	1
Boğazlı	1	Çankırlı	1
Tokatoğlu	1	Simavlı	1
Tavşanlılı	2	Muşlu	1
Kütahyalı	1	Şamlıoğlu	1
Adalıoğlu	1		
Toplam	71	Toplam	19
Genel Toplam		90	

Zikredilen lakaplarda da görüldüğü gibi, ülkemizin birçok bölgesinden gelen insanlar, İnegöl'ü tercih etmişlerdir. Hatta o dönemde Osmanlı Devleti sınırları içerisinde olup şimdi Türkiye sınırları dâhilinde olmayan bölgelerden de insanlara rastlamak mümkündür.

Hamzabey’de kardeşiyle birlikte Eskişehir’den gelerek hane 67’ye yerleşen “Eskişehirli Salih”¹⁵⁵ e memleketi olan Eskişehir lakabı verilmiştir.

Yenice mahallesi 55 numaralı hanede sakin olan “Cezayirli Ali”¹⁵⁶ de üvey oğlu Ömer’le beraber Osmanlı Devleti dâhilinde olan Cezayir’den kalkıp İnegöl’e gelmiş ve Yenice Mahallesi’ne yerleşmiştir. Nitekim lakabı da memleketine izafe edilerek takılmış olan “Cezayirli”dir. Hâlbuki daha sonraları Cezayir Osmanlı elinden gidecektir.

2.4.2.3. Etnik Köken Bildiren Lakaplar

XIX. yüzyılın ortalarında İnegöl’de kullanılan lakapların bazıları da etnik köken içermektedir. Bu lakaplar ismiyle beraber anılan kişinin hangi millete ait olduğunu açıklayıcı bir özelliğe sahiptir. Aşağıdaki tabloda etnik köken bildiren lakaplar ve kullanım sıklığı yer almaktadır:

Tablo 30: Etnik köken bildiren lakaplar ve kullanım sıklığı

Etnik Köken Bildiren Lakaplar	
Lakap	Kullanım Sıklığı
Arap	2
Boşnak	3
Kürtoğlu	3
Çerkesoğlu	5
Acemoğlu	1
Tataroğlu	1
Toplam	15

Yukarıda zikredilen lakaplardan İnegöl’de o tarihlerde farklı milletlerden insanların olduğu anlaşılmaktadır. Zaten Osmanlı Devleti’nin çok uluslu bir devlet olması da buna iyi bir zemin hazırlamıştır. Osmanlılar, Araplar, Acemler, Boşnaklar, Kürtler, Türkler, Çerkezler, Tatarlar ile iç içe bir yaşam te’sis etmiştir. Bunun bir yansıması da İnegöl

¹⁵⁵ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08233, 0013.

¹⁵⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08229, 0009.

olup, Temettuat Defterleri'ndeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Dönemin küçük bir kasabası olan İnegöl, anlaşıldığına göre farklı etnik unsurlara beşiklik etmiştir.

Süpürdü Karyesi'nde 17 ve 18. hanelerde farklı etnik kökene sahip kişiler oturmaktaydı. Hane numarası 17 olan evde "Kürt oğlu Mehmed ibn Hasan" ikamet ederken¹⁵⁷, hane numarası 18 olan evde "Acem oğlu Ahmed bin İbrahim" yaşamaktadır.¹⁵⁸

Bu örnek bile tek başına, farklı etnik unsurların XIX. Yüzyılda İnegöl'de komşu olarak yaşayabileceğini yansıtmaya açısından önemlidir. Hele hele köy kültüründe, yeri gelince imece usulüyle görülen işlerin de olduğu düşünülürse bunun değeri daha net anlaşılabilir.

Ayrıca, laz ve zeybek gibi bölgesel farklılıklar içeren sıfatlara sahip kişiler de dikkat çekmektedir. Nitekim Kozluca'da numarası 31 olan hanede meskun "Lazoğlu Mustafa"¹⁵⁹ ve Sinanbey Mahallesi hane numarası 151 olan hanede sakin "Zeybek İbrahim ibn Abdullah"¹⁶⁰ bu sıfatlarla anılan kişilerdir.

2.4.2.4. Kişinin Bir Özelliğini Bildiren Lakaplar

Toplum nezdinde memleketi, mesleği, etnik kökeni vb. bir nitelikten ziyade şekil, şemal, renk gibi bir özelliğiyle tanınan kişilere bu denli lakaplar takılmıştır. Dolayısıyla lakaplarına bakarak o kişilerin nasıl bir şekle ve renge, nasıl bir boya sahip olduklarını anlamak mümkündür.

Kişilerin renklerine dair bilgiler içeren lakaplar da tespit edilmiştir. Bu lakaplar ismiyle beraber anılan kişilerin sahip oldukları renklere dair fikir verir niteliktedir.

Aşağıdaki tabloda kişilerin renklerine dair bir özelliği bildiren lakaplar ve kullanım sıklıkları yer almaktadır:

---

¹⁵⁷B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08241, 0005.

¹⁵⁸B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08241, 0005.

¹⁵⁹B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08226, 0007.

¹⁶⁰B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08251, 0026.

Tablo 31: Kişinin rengini bildiren lakaplar

Kişinin Rengini Bildiren Lakaplar			
Lakap	Kullanım Sıklığı	Lakap	Kullanım Sıklığı
Kara	25	Sarıoğlan	1
Sarı	12	Ak	1
Sarıoğlu	4	Akkaşoğlu	1
Kırgözoğlu	3	Gökçe	1
Mavioğlu	2	Gümüşgöz	1
Akça	2	Kırmızı	1
Karagözoğlu	2	-	-
Toplam	50	Toplam	6
Genel Toplam		56	

Yukarıdaki tabloda 25 kez kullanımla ilk sırada gelen lakap “Kara” lakabıdır. Toplumda biraz esmer olan kişilere bu lakabın takıldığı söylenebilir.

Bunu 12 kullanımla “Sarı” takip etmekte ve onu da 4 kez kullanımla “Sarıoğlu” lakabı izlemektedir.

Kurşunlu Karyesinin 137. hanesinde sakin olan “Sarı Mustafa bin Hüseyin”nin¹⁶¹ lakabından anlaşıldığına göre Mustafa isimli kişinin teninin yahut saçının sarı veya da sarımsı olması mezkûr şahsa “Sarı” lakabının takılmasına vesile olmuş olmalıdır. Yenice Yörük Karyesinde hane numarası 6 olan evde mukim olan kişinin adı da “Sarı Mustafa ibn Süleyman”dır.¹⁶² Baba isimlerinin ayrı fakat lakap ve isimlerinin aynı olduğunu gözlemliyoruz.

¹⁶¹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08239, 0033.

¹⁶² B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08265, 0003.

Kişilerin şekil, şemal ve diğer özelliklerine dair bilgi içeren lakaplar da mevcuttur. Bu lakaplar kim için kullanıldıysa O'nun şekline, şemaline ve diğer bazı özelliklerine dair bilgi içermektedir.

Aşağıdaki tabloda kişilerin şekli, şemal ve diğer özellikleri hakkında bilgi sunan lakaplar ve kullanım sıklıkları yer almaktadır:

Tablo 32: Şekil, şemal ve bir özellik bildiren lakaplar

Şekil, Şemal ve Bir Özellik Bildiren Lakaplar			
Lakap	Kullanım Sıklığı	Lakap	Kullanım Sıklığı
Koca	17	Kısacıkoğlu	1
Deli	12	Koca bıyık	1
Küçük	7	Sakkallı	1
Uzunoğlu	6	Kır abaloğlu	1
Uzun	4	Ekşi	1
Bıyıklıoğlu	4	Hastaca	1
Solak	3	Genç	1
Dörtakıoğlu	3	Karabaş	1
Kocabıyıkıoğlu	3	Kocakulakoğlu	1
Köse	3	Kel	1
Sağır	3	Gökgözoğlu	1
İnce	3	Sakallıoğlu	2
Solakoğlu	2	Kabasakaloğlu	2
Kocabaş	2	Gül	1
Çolak	2	Altıparmak	1
Topal	2	Kaba	1
Çakmak	2	Dikkaş	2
Kocabaşoğlu	2	Cin	1
Yoz	2	Kaba	1
Çakır	2	Kör	1
Toplam	84	Toplam	23
Genel Toplam		107	

“Koca” lakabı muhtemeldir ki, rençberlik yapan kişilerde kuvvetiyle ve yapılı vücuduyla öne çıkmaları vesilesiyle kendilerine verilen bir lakaptır.

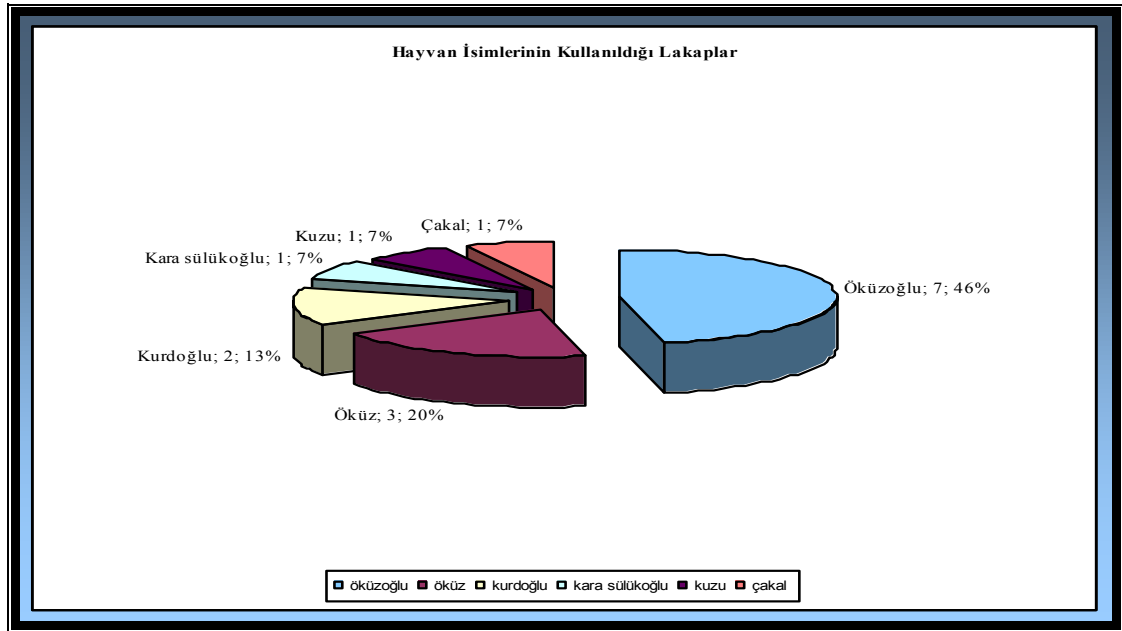
“Deli” lakabı, daha ziyade öfkesine hâkim olamayan kişiler için kullanılan bir lakaptır. Boyunun ve cüssesinin küçüklüğünden dolayı da “Küçük”, “İnce”, “Kısacıkoglu”, kaşının dikliğinden dolayı “Dikkaş”, gür bir sakla sahip olduğundan dolayı “Kabasakaloglu”, kulağı, başı ve bıyığının normalden biraz büyüklüğünden dolayı da “Kaba” ifadesiyle tavsif edilmiş ve lakap olarak kullanılmıştır.

“Topal”, “Çolak”, “Sağır”, “Kel” gibi sıfatlar da bahsedilen kişilerin anıldıkları sıfatlarla muttasıf olduklarını göstermeleri açısından dikkat çekicidir.

Ayrıca kişilere toplum tarafından bazı hayvan isimlerinin lakap olarak takıldığına da şahit olmaktayız.

Aşağıdaki grafikte mezkûr lakaplar ve kullanım sıklıkları ile yüzdelik oranları verilmiştir:

Şekil 6: Hayvan isimlerinin kullanıldığı lakaplar

“Öküzoglu” lakabı 7 kişiye lakap olarak verilmiş bunu 3 kişiyle “Öküz” izlemiş, daha sonra da Kurdoğlu(2), Kara Sülük oğlu(1), Kuzu(1) ve Çakal(1) gibi sıfatlar sıralanmıştır.

Hayvanların genel karakteristiğine göre insanlara lakaplar takıldığını söyleyebiliriz. Fiziken güçlü olanlara “Öküz”, “Öküzoglu” ve “Kurdoğlu” gibi lakapların takılması

muhtemeldir. Daha ziyade mazlumlugu ile taninan kisinin, “Kuzu” diye anildigi anlasilmaktadir.

2.5. Meslek Gruplari ve Dagilimi

Meslek; Arapca “seleke” kokunden turemis ve kelime manasi itibariyle, “yol, gidiş, usul”¹⁶³ gibi anlamlari ihtiva etmekle birlikte, geçim için tutulan yol anlamında kullanılmıştır. Toplum nezdinde yaşam süren insanların yaşayışları, eğilimleri ve yetenekleri farklı olduğundan, birbirinden çok farklı meslek grupları teşekkül etmiştir. Bu meslekler insanların ihtiyaçlarına binaen ortaya çıkmış ve meslek statüsü kazanmışlar ve dolayısıyla da o meslek sahibinin toplum indindeki itibarını da artırmışlardır. İhtiyacın azalması da o mesleğe olan rağbetin azalmasını dolayısıyla da o meslek sahibinin toplumdaki statüsünün olumsuz etkilenmesi anlamına gelmektedir.

İnegöl’de temettuat defterleri esas alındığında, 120 civarında farklı meslek dalının sosyal ve ekonomik hayatı şekillendirdiği görülmektedir. Bu mesleklerin birçoğu Osmanlı devletinde sürdürülmüş olan esnaf kültürü çerçevesinde değerlendirilebilir. Usta-çırak kültürünün İnegöl’de de yoğun bir biçimde mesleklere hâkim olduğu gözlemlenmektedir.

Mesela; debbağ olacak bir kişi önce o mesleğin çıraklık aşamasından geçer daha sonra kalfalık seviyesini de tamamlarsa usta olur. Bu durum hem meslek erbabının iyi bir şekilde eğitimini temin ediyor hem de iş ahlakı tedricen öğretilmek suretiyle daha önceleri “Ahilik” adıyla anılan iş kültürü benimsetilmiş oluyordu.

Meslek grupları 9 farklı başlıkta incelenebilir. Bunun yanında meslekler içerisinde anılamayacak olan yetim, firari, asker vb. gibi durumda olanları da bir başlık altında değerlendirmek yerinde olacaktır.

İnegöl’de XIX. yüzyıl ortalarında kamuda 50, Güvenlikte 19, fiziki kuvvet gerektiren hizmet kolunda 107, gıda sektöründe 35, tarımda 452, hayvancılıkta 116, esnaf ve sanatkârlıkta 211, taşımacılıkta 1185 ve serbest meslekte 192 kişi istihdam olunmuştur.

---

¹⁶³ SARI, a.g.s., s.774.

Tablo 33: Meslek gruplarının kişi sayısı ve yüzdelik oranları

Meslek Grupları	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oranı
Taşımacılıkla İlgili Meslekler	1185	50%
Tarımla İlgili Meslekler	452	19%
Esnaflıkla İlgili Meslekler	211	9%
Hayvancılıkla İlgili Meslekler	116	5%
Fiziki Kuvvet Gerektiren Hizmetle İlgili Meslekler	107	5%
Serbest Meslekler	192	8%
Kamuyla İlgili Meslekler	50	2%
Gıda İle İlgili Meslekler	35	1%
Güvenlikle İlgili Meslekler	19	1%
Toplam	2235	100%

Taşımacılıkla ilgilenen kişilerin oranı % 50 ile en fazla sayıyı teşkil etmektedir. Tarımla ilgilenenler %19, esnaflığı meslek olarak benimsemiş olanların diğer meslek gruplarına oranı ise; %9 olarak yansımaktadır. Serbest meslek sahipleri %8 ve bunların ardından diğerleri sıralanmaktadır.

2.5.1. Kamuda Görevli Olanlar

Devletler, kamuya hizmet edecek görevliler edinmek durumundadırlar. Dolayısıyla görevlendirilmiş bu memurîn kitlesi devlet adına devletin yapacağı hizmetleri kendi branşları çerçevesinde yaparlar ve bu alandaki hizmet açığını kapatmış olurlar. Temettuat defterlerinde 1844–1845 yıllarında İnegöl’de 50 kişinin bu gibi meşgul olduğuna rastlanmaktadır.

Bu sektörün diğer iş kollarına oranı ise %2’dir. Dolayısıyla halkın bu iş kolunda yoğunlaşmadığını söylemek mümkündür.

Aşağıdaki tabloda bu meslekler ve görevli olan kişi sayısı zikredilmiştir:

Tablo 34: Kamuyla ilgili mesleklerin kişi sayısı ve yüzdelik oranları

Kamuyla İlgili Meslekler		
Meslek adı	Kişi sayısı	Yüzdelik Oranı
İmamet	19	38%
Hitabet	6	12%
Mektep Hocası	2	4%
Muhtar	2	4%
Kâtip	1	2%
Mahkeme Kâtibi	1	2%
Kethüda	16	32%
Kâhyalık	1	2%
Kadı	2	4%
Toplam	50	100%

İmamet mesleğinin kamu içerisinde en fazla görevliye sahip olan meslek olduğu söylenebilir. İnegöl kazasının 44 köyü 4 de mahallesinin olduğu düşünülürse ve her yerleşim yerine bir caminin yapılmış olabileceği varsayılırsa 19 imamın oldukça az bir sayıda olduğu söylenebilir. Peki, o dönemde halkın dini ihtiyacı tam manasıyla giderilemiyor muydu? Öyle görünüyor ki isminin başında imam yazmasa da yahut meslek olarak imam ifadesi geçmese de bu görevi sürdüren birileri mutlaka bulunmuş olmalıdır. Zira Tanzimat'a kadar imamların buldukları mahalde idareci oldukları düşünülürse bir yerin idaresiz bırakılmaması, dini ihtiyacın da giderilememe olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte bazı küçük köylerde caminin olmaması ve dolayısıyla resmi bir din görevlisinin bulunmaması olağan görülebilir.

2.5.2. Güvenlikle İlgili Meslekler

Bir bölgede yaşayan halkın asayişini temin ile görevli kimselerin bulunması o beldenin refahının teminatıdır. Devletlerin hem iç hem de dış güvenliği için görevlendirdiği vazifeliler güvenliği sağlamakla bölgenin istikrarına katkıda bulunmuş olurlar. İnegöl’de de bu işlerle uğraşan 19 civarında güvenlik görevlisi vardı. Diğer iş kollarına oranı ise; %1’dir. Halkın bu iş kolunda yoğunlaşmadığını söylemek mümkündür.

Bu muvazzaf görevlilerin kaç kişi oldukları ve hangi bölümde istihdam edildikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 35: Güvenlikle ilgili mesleklerin kişi sayısı

Güvenlikle İlgili Meslekler	
Meslek adı	Kişi sayısı
Bekçi	1
Asker	10
Kavas	7
Çavuş	1
Toplam	19

Kavas, oklu askerlere verilen bir addır. Güvenlikle ilgili görevli sayısının az olmasının sebebi olarak temettuatlarda bütün görevlilerin yanına mesleğinin de yazılmamış olabileceği gösterilebilir.

10 kişi askerde olmaları vesilesiyle güvenliğe katkıda bulunmuş olmaktadır. Aşağıdaki tabloda hangi yerleşim yerinde ikamet ettikleri ve sayıları yer almaktadır:

Tablo 36: Askerde olan kişilerin listesi

Askerde Olanlar	
Köy/Mahalle	Hane No:
Adabini	27
Çavuş	Yok
İsaviran	Yok
Kozluca	20
Kozluca	26
Kozluca	26
Hamzabey	14
Kurşunlu	4 no:1
Edebey	37
Cuma Mahallesi	158
Toplam Kişi Sayısı	10

Bu noktada ifade etmek gerekir ki, Cuma mahallesi 178. hanede meskûn olan Kürtoğlu Mehmed Halil askerden ihraç edilmiştir.¹⁶⁴

2.5.3. Beden Gücü Gerektiren Hizmetle İlgili Meslekler

Bazı kimseler durumları ve şartları gereği herhangi bir meslek kolunda uğraşma zeminini değerlendirme durumunda olmadıklarında yahut buldukları şartlar onu gerektirdiği için tamamen fiziki güce dayalı olarak hayatlarını idame ettirme yoluna giderler. Elbette bu mesleklerin de toplumdaki hizmet açığını kapatmaya matuf ciddi katkıları inkâr olunamaz. Özellikle bu meslek sahipleri köylerde tarım ve hayvancılığın yürütülebilmesinde mühim görev icra eden kitledir.

¹⁶⁴ B:O:A., ML_VRD_TMT_d_08227_0046.

Aşağıdaki tabloda fiziki gücünü hizmete adanmış ve iâşesini bu yoldan temin eden kişilerin sayısı ve hangi mesleğe sahip oldukları zikredilmiştir:

Tablo 37: Fiziki kuvvet gerektiren hizmetle ilgili mesleklerin kişi sayısı

Fiziki Kuvvet Gerektiren Hizmetle İlgili Meslekler	
Meslek adı	Kişi sayısı
Bel ve Çapa	4
Bekârlık	37
Hizmetkâr	57
Çapacılık	1
Yevmiyeci	1
Amele	1
Çıraklık	1
Hammal	3
Babasının Hizmetinde	2
Toplam	107

Hizmet eden, hizmetçi anlamındaki hizmetkâr¹⁶⁵ olan kişiler hizmet sektöründe en fazla sayıya sahip görünmektedir. 57 kişinin bu meslek içerisinde bir hizmet sürdürdüğü görülmektedir. Onun ardından 37 kişinin meşguliyetini sürdürdüğü bekârlık (hizmetkârlık) mesleği gelmektedir. Bekârlık, taşralı olup büyük bir şehirde bir işle meşgul olarak ailesiz yaşayan kimseye denir.¹⁶⁶ Bekâr olarak başkalarının işlerine yardımcı olunarak maişet temin edilir ve genellikle başka bir mesleği olmayanlar bu işle meşgul olurdu.

¹⁶⁵ DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.374.

¹⁶⁶ SAMİ, a.g.s., s.297-298.

Hizmet sektöründe fiziki gücüyle hizmet edenlerin sayısı yaklaşık 107 kişidir. Diğer meslek grupları içerisinde yüzdelik oran itibariyle %5’lik bir hacme sahiptir. Halkın bu sektörde meslek edinme yoğunluğunun oldukça az olduğu ifade edilebilir.

2.5.4. Gıda Sektörüyle İlgili Meslekler

Temettuat defterlerinde XIX. yüzyılda İnegöl’deki gıda sektörüyle ilgili işlerle meşgul olan 35 meslek erbabı bulunmaktadır. Diğer mesleklere oranla %1’lik bir potansiyele sahip olduğu ve dolayısıyla halkın bu meslekleri tercih etmede yoğunlaşmadığı görülmektedir.

Aşağıda bu meslek sahiplerinin sayısı ve hangi işle uğraştığı görülmektedir:

Tablo 38: Gıda ile ilgili meslekler

Gıda İle İlgili Meslekler		
Meslek adı	Kişi sayısı	Yüzdelik Oranı
Helvacı	5	13%
Helvacı Kalfası	3	9%
Helvacı Çırağı	1	3%
Kahveci	7	19%
Pirinç Ticareti	1	3%
Bakkal	2	6%
Soğan Furuhtu ¹⁶⁷	1	3%
Kuruyemiş	1	3%
Leblebici	2	6%
Bozacı	1	3%
Otçu	1	3%
Muhallebici	1	3%
Şerbetçi	2	6%
Tuzculuk	2	6%
Kasaplık	4	11%
Şarapçılık	1	3%
Toplam	35	100%

Görüldüğü gibi 5 kişi helvacılıkla, 3 kişi helvacı kalfalığıyla, 1 kişi de helvacı çıraklığıyla meşgul olmaktadır.

¹⁶⁷ Furuht: Satın alma, satım, satış. [DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.272.]

7 kişinin kahvecilikle meşgul olduğu kayıtlıdır. En azından 7 kişi için meslek olarak kahvecilik kaydı düşülmüştür. 4 kişi de kasap olarak geçimini sağlamaktadır.

Ve diğer gıda meslekleri bunların ardından sıralanmaktadır.

2.5.5. Tarımla İlgili Meslekler

Özellikle tarım yönüyle öne çıkan İnegöl'ün tarımla ilgili işlerinde meşgul olan ciddi bir kitleden söz etmek mümkündür. Zira tarımla meşguliyet içerisinde olan 232 kişinin olduğu saptanmaktadır.

Diğer meslek gruplarına oranla %19'luk bir iş hacmine sahiptir. Defterlere kaydedildiği kadarıyla halkın, bu sektöre ilgisi yoğundur. Hatta tarım toplumu olması dolayısıyla kaydedilmeme olasılığı olan ciddi bir kitleden de söz edilebilir. Çünkü mesleği farklı olan kişilerin birçoğu aynı zamanda tarımla ilgilenmektedir.

Aşağıdaki tabloda bu cihette meslek sahibi olan kişilerin sayıları ve ne ile meşgul oldukları zikredilmiştir:

Tablo 39: Tarımla ilgili mesleklerin kişi sayısı ve yüzdeler oranı

Tarımla İlgili Meslekler		
Meslek adı	Kişi sayısı	Yüzdeler Oranı
Erbab-ı Ziraat	276	61%
Rençber	175	39%
Bahçecilik	1	0%
Toplam	452	100%

Her ne kadar İnegöl halkının azami bir çoğunluğunun tarım alanına mahsus emlakı olsa da ve bu işlerle uğraşmış olsalar da 175 kişinin rençberlik¹⁶⁸ mesleğiyle uğraştığı defterlerde kayıtlandırılmıştır. Tarımla ilgili meslekler içerisindeki payı ise; %39'dur.

¹⁶⁸ Rençberlik; tarla, bağ ve bahçe işleriyle meşgul olma işi, ırgat, amelelik. [DEVELLİOĞLU, a.g.s., s. 886; SAMİ, a.g.s., s.271.]

Rençberlik, mal varlığıyla öne çıkmamış kişiler için kullanılmakta ve bir bakıma işin amelelik yönüne vurgu yapılmaktadır. Hâlbuki tarımla alakalı hem mal varlığı olup hem de bu işle iştigal eden kişilere Erbab-ı Ziraat denmektedir. Fakat üzülecek ifade etmek gerekir ki İnegöl'e ait temettuat defterlerinde bazı yerleşim birimlerinin haricinde hane reisinin meşguliyeti olarak bu ifade kaydedilmemiştir. Hanelerinin büyük bir oranının tarım emlakine sahip olduğu kayıt altına alınmış İnegöl'de, sadece bu meslekle zikredilmiş kişiler alınırsa reel rakama ulaşılmış olduğu iddia edilemez. Dolayısıyla Erbab-ı Ziraat ifadesi tarım emlakine sahip olup aynı zamanda bu işle meşgul olan ve rençber de olmayan kişiler için kullanılabilir. Böyle düşünülerek hesaplandığında yaklaşık 276 kişinin ziraat erbabı olduğu söylenebilir. Oran olarak da %61 gibi önemli bir paya sahiptir.

Yine bir kişinin de bahçecilikle meşgul olduğu kayıt altına alınmıştır. Aslında meyve bahçelerinin varlığı düşünüldüğünde mutlaka bu işle uğraşan pek çok kimse de vardır. Fakat mezkûr zat bu yönüyle, diğerlerine oranla daha fazla ön plana çıkmış olmalıdır. Cerrah'ta 1 numaralı hanede meskûn "Mirmiroğlu Seroya Zımnı" bahçecilik mesleğinden 500 kuruş yılda gelir elde etmektedir.¹⁶⁹

2.5.6. Hayvancılıkla İlgili Meslekler

İnegöl XIX. yüzyıl ortalarında, temettuat kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla tarım ve hayvancılığın öne çıktığı bir kaza görüntüsü vermektedir. İç içe girmiş bir dokuda insanlar bir taraftan ziraatla ve bunun yanında da hayvancılıkla meşgul olmakta, dolayısıyla hayatlarını idame ettirmektedirler.

Hayvancılık çeşitli yönleriyle incelenebilir. Hangi hayvanın ne için kullanıldığını bilmek, hayvancılığın sosyal ve ekonomik hayata dair hangi ölçülerde katkı sağladığı gerçeğini daha net bir şekilde ortaya koyabilecektir.

Hayvanlar, yük taşımak, etinden, sütünden ve balından faydalanmak, yakın ya da uzak yerlere yolculuk ve genel anlamda günlük hayatı kolay ve verimli geçirebilmek için beslenmekteydi.

---

¹⁶⁹ B.O.A., ML_VRD_TMT_d_08255_A_00002.

116 kişinin bu iş kolunda istihdam olduğu görülmektedir. Sair meslek grupları içerisinde %5’lik bir dilime sahiptir. İnegöl halkının tıpkı tarım sektöründe olduğu gibi mesleği hayvancılık olarak kayda geçmemiş birçok kişi başka bir mesleğe sahip olsa da hayvancılıkla meşgul olduğu defterlerden görülebilmektedir. Dolayısıyla verilen rakamın çok üzerinde bir insan kitlesi tarafından gücü, eti, sütü, balı ve daha başka ihtiyaçları için hayvan beslemektedir.

Hayatlarını hayvanlar sayesinde kazanan bir kitlenin XIX. yüzyılda İnegöl’de kaç kişi oldukları ve hangi meslekle iştigal ettikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 40: Hayvancılıkla ilgili mesleklerin kişi sayısı ve yüzdeler oranı

Hayvancılıkla İlgili Meslekler		
Meslek adı	Kişi sayısı	Yüzdeler Oranı
Sığırtmaç	32	28%
Kiracılık	56	47%
Çoban	18	16%
Keçi Çobanı	1	1%
Danacılık	6	5%
Malak Tutmaçlık	1	1%
Cambazlık	1	1%
Tımar	1	1%
Toplam	116	100%

Kiracılık¹⁷⁰, zikredilen dönemde belki de hayvanların kullanılmasıyla en fazla uğraşılan alan olmuştur. Nitekim 56 kişinin bu meslekle uğraştığı görülmektedir. %47 ile sektör içerisinde ise birinci konumdadır.

¹⁷⁰ Kiracılık: Ücretle hayvan işletme meşguliyeti. [SAMİ, a.g.s., s.1154.]

Sığırtmaç olarak meslek icra eden kişi sayısı 32 olup %28'lik bir paya sahiptir. Bunun ardından çobanlık yapanların 18 kişi olduğu ve sektör içerisinde %16'lık bir çalışma payı bulunduğu görülmektedir. Diğer meslekler de bunların ardından sıralanmaktadırlar.

2.5.7. Esnaf ve Sanatkârlıkla İlgili Meslekler

İçerisinde çok çeşitli meslekleri barındıran ve geniş bir yelpazede iş kolu sunan esnaf ve sanatkârlık bir beldenin sosyal ve ekonomik alanda ayakta durabilmesi için olmazsa olmaz bir konuma sahiptir. Sosyal ve ekonomik hayatın temel unsuru olarak kabul edilebilecek esnaf ve sanatkâr grubunda XIX. yüzyılda İnegöl'de 58 meslek çeşidinde faaliyet göstermişlerdir.

Bu iş kolunda toplam 211 kişinin çalıştığı ve diğer meslek gruplarına oranla %9'luk paya sahip olduğu ve halkın bu iş koluna fazla yoğunlaşmadığı ifade edilebilir.

Bu işlerle uğraşan kimseler ya kendilerine bir mekân tahsis etmek suretiyle mesleklerini icra ediyorlar ya da belli bir meskene bağlı kalmadan gezici olarak halkın bu yöndeki beklenti ve ihtiyaçlarını gideriyorlardı.

Aşağıdaki tabloda esnaf ve sanatkârlıkla alakalı meslekler ve bu mesleklerle uğraşanların sayıları verilmiştir:

Tablo 41: Esnaflıkla ilgili mesleklerin kişi sayısı

Esnaf ve Sanatkârlıkla İlgili Meslekler		Esnaf ve Sanatkârlıkla İlgili Meslekler	
Meslek adı	Kişi sayısı	Meslek adı	Kişi sayısı
Muytablık	8	Tellallık	1
Değirmencilik	8	Kilcilik	1
Körükçülük	8	Kerestecilik	2
Tahtacılık	5	Nalbantlık	5
Cıryanlık	1	Kereste Ticareti	1

Tablo 42: Devamı

Hızarcılık	1	Çorapçılık	1
Duhancılık	4	Mahzarlık	1
Nalind Kalfalığı	3	Çorap İpi Mubayiası	1
Debbağlık	8	Dövizecilik	2
Debbağ Kalfalığı	23	Çilingirlik	3
Kalaycı Kalfası	1	Attarlık	3
Kalaycılık	4	Kıyıcılık	1
Dikicilik	6	Kundakçılık	1
Demircilik	8	Pabuç Kalfası	1
Ticaret	3	Hızarcı Çırağı	1
Demirci Kalfası	1	Sapan-Orak-Kereste Ustalığı	1
Sünnetçilik	1	Kürekçilik	3
Kürkçülük	1	Kama Çubukçuluğu	2
Muytab Kalfası	1	Boyacılık	15
Dikici Çıraklığı	2	Kömürcülük	1
Nalbant Kalfası	2	Berber Kalfası	2
Nalbant Çırağı	1	Attarlık	2
Semercilik	3	Terzilik	2
Bahçecilik	1	Duhan Kıyıcılığı	2
Burguculuk	1	Eskicilik	5

Tablo 43: Devamı

Debbağ Çıraklığı	2	Dikici Kalfası	7
Dikici Kalfalığı	1	Berberlik	30
Berber Çırağı	1	Tahsildarlık	1
Eğecilik	3	Derbentçilik	1
Toplam	112	Toplam	99
Genel Toplam		211	

Toplam 211 kişinin uğraş alanı olan bu meslek grubu daha ziyade kaza merkezinde şekillenmiş ve yoğunlaşmıştır. Bütün köylerin kazaya bağlı olması ve bu türden ihtiyaçlarını genellikle kazadan gidermesi sektörün kaza merkezinde yoğunlaşmasını da beraberinde getirmiştir.

Bu sektörde özellikle usta- çırak ilişkisinin bariz bir şekilde hissedildiği görülmektedir. Debbağ, debbağ kalfası, debbağ çırağı, muytab, muytab kalfası, muytab çırağı, berber, berber kalfası, berber çırağı vb. örnekler sayılabilir.

Mezkûr meslekler içerisinde en çok meslek erbabının istihdam olduğu meslek, berberliktir. 30 kişinin berberlikten geçimini sağladığı ve sektör içerisinde %14'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2 kişi berber kalfası olarak, 1 kişi de berber çırağı olarak kaydedilmiştir.

Sektörün ikinci sırasında 23 kişinin istihdam olduğu debbağ kalfalığı gelmektedir ki; %11 payla 8 kişinin meşguliyetinde olduğu debbağlıktan fazladır. Debbağlık 8 kişi ile %4'lük bir kapasiteyi temsil etmektedir.

Üçüncü olarak da 15 kişinin meslek olarak icra ettiği boyacılık gelmektedir. Bunun ardından da diğer meslekler sıralanmaktadır.

2.5.8. Taşımacılıkla İlgili Meslekler

İnsanoğlunun yaşamında taşınma ihtiyacı hep vardı ve hep var olacaktır. Bundan dolayı bu ihtiyacı giderecek unsurlar -doğal olarak- hayat sahnesinde kendine yer bulmuştur.

Gerek insanın kendisinin gerekse yükünün taşınma ihtiyacı hem bu işle uğraşanları hem de taşıma gereçlerini hususileştirmiş, dolayısıyla da meslek kolunun teşekkülünü sağlamıştır. Tabloda bu sektörde sayılabilecek meslekler ve kaç kişinin istihdam olduğu görülmektedir:

Tablo 44: Taşımacılıkla ilgili mesleklerin kişi sayısı

Taşımacılıkla İlgili Meslekler	
Meslek adı	Kişi sayısı
Bârgirci	30
Arabacılık	6
Hatap ve Çıra Nakli	15
Kereste Nakli	984
Hatap ve Kereste Nakli	106
Akay Nakli	23
Akay ve Kereste Nakli	3
Hatap Nakli	5
Odun Nakli	1
Kömür Nakli	10
Kereste ve Kömür Nakli	2
Toplam	1185

Sektörün başı çeken mesleği, kereste naklidir. 984 kişinin kaydedildiği mesleğin İnegöl'ün coğrafi yapısıyla ve bitki örtüsüyle yakından alakası vardır. Nitekim İnegöl ve çevreye serpilmiş köylerin bulunduğu dağlar ormanlarla kaplıdır. Dolayısıyla bu ormanlardan istifade edilebilmesi için özellikle köylüler tarafından kereste nakli yapılmaktadır. Dolayısıyla da birçok kişiye iş imkânı sağlanmış olmaktadır. Bu durum, mesleklerin bölge şartlarına göre şekillendiğine manidar bir örnek olarak gösterilebilir.

Kereste nakli, sektör içerisinde %83 gibi muazzam bir yoğunluğa sahiptir. Onu hatap ve kereste naklini beraber yapan 106 kişi takip etmektedir ki bunun yüzdelik oranı da %9'dur.

Diğer mesleklerle birlikte toplam 1185 kişinin ekmek kapısı olduğu ve dolayısıyla bu sektörün %50 ile diğer iş kollarına oranla İnegöl halkının yoğunlaştığı birinci sıradaki sektör olmuştur.

2.5.9. Serbest Meslekler

Bu grupta ele alınan meslekleri zorlama yorumlarla belli bir kategoriye koymak yerine serbest olarak adlandırmak daha uygun olacaktır. Aynı zamanda bir meslek olmayan fakat kişinin durumunu ve halini tasvir eden kayıtlar da bu kategoride değerlendirildi.

192 kişi bu grupta değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. %8'lik oranla sair meslek grupları içerisinde yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda bu grupta değerlendirilen bölümler ve kişi sayıları görülmektedir:

Tablo 45: Serbest meslek sahipleri listesi

Serbest Meslekler	
Meslek adı	Kişi sayısı
Zuhurat	50
Çalgıcılık	1
Çeşme Mütevellisi	1
Vakıf Mütevellisi	1
Hazine	1
Tekaud	4
Tellak	1

Tablo 46: Devamı

Tellal	1
Emlak ve Arazisi Olmayanlar	59
Yetim	5
Firar	4
Miskin ¹⁷¹	18
Göç Edenler	36
Toplam	192

Bu grupta yer alan 50 kişi zuhurattan gelir elde eden kişilerdir. Zuhurat hesapta olmayan, umulmadık yerden gelir elde eden, öteberiden gelir elde etmiş olma durumunu ifade eder.¹⁷² Grup içerisinde %25'lik bir paya sahiptir.

Emlak ve arazisi olmayan kesim ise; 59 kişidir ki grup içerisinde %30'luk dilimle ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 47: Emlak ve arazisi olmayan kişi listesi

Emlak ve Arazisi Olmayanlar		Emlak ve Arazisi Olmayanlar	
Köy/Mahalle	Hane No:	Köy/Mahalle	Hane No:
Adabini	27	Yenice Mahallesi	5
Adabini	31	Yenice Mahallesi	8
Adabini	Yok	Yenice Mahallesi	18
Alibey	33	Yenice Mahallesi	51 no:1

¹⁷¹ Miskin ifadesini, hiçbir şeyi olmayıp şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu kaydedilen kimseler için kullanılmıştır. Yoksa temettuat defterlerinde bu ifade geçmemektedir.

¹⁷² DEVELLİOĞLU, a.g.s., s. 1191.

Tablo 483: Devamı

Bedre	28	Yenice Mahallesi	51 no: 2
Bedre	29	Yenice Mahallesi	74
Bedre	Yok	Yenice Mahallesi	76
Bedre	55	Yenice Mahallesi	85
Bedre	77	Yenice Mahallesi	87
Cuma Mahallesi	1	Yenice Mahallesi	88
Cuma Mahallesi	29	Yenice Mahallesi	Yok
Cuma Mahallesi	33	Yenice Mahallesi	Yok
Cuma Mahallesi	38	Yenice Müslim	4
Cuma Mahallesi	44	Yenice Müslim	15
Cuma Mahallesi	45	Bilal	27
Cuma Mahallesi	46	Kurşunlu	45
Cuma Mahallesi	50	Kurşunlu	78
Cuma Mahallesi	85	Kurşunlu	120
Cuma Mahallesi	95	Kurşunlu	142
Cuma Mahallesi	96	Kurşunlu	151
Cuma Mahallesi	97	Kurşunlu	160
Cuma Mahallesi	106	Cerrah	Yok
Cuma Mahallesi	109	Cerrah	24
Cuma Mahallesi	129	Şipali	16

Tablo 493: Devamı

Cuma Mahallesi	175	Şipali	44
Cuma Mahallesi	177	Şipali	60
Edebey	26 no:1	Şipali	83
Edebey	30 no:1	Şipali	85
Edebey	Yok	Şipali	88
Edebey	40	-	-
Toplam Kişi Sayısı	30	Toplam Kişi Sayısı	29
Genel Toplam		59	

Bir yerden başka bir yere göç edenler ise; 36 kişidir ve %18'lik oranla bu grupta yer almaktadır.

Tablo 50: Göç edenlerin listesi

Göç Edenler			
Kayıtlı Olduğu Yer	Hane No:	Meskûn Olduğu Yer	Hane No:
Adabini	Yok	Bursa Hacılar Mahallesi	Yok
Adabini	Yok	Bursa İncirli	Yok
Adabini	Yok	Bursa'da	Yok
Adabini	Yok	Bursa'da	Yok
Cuma Mahallesi	Yok	Der Aliyye'de Hacı Hasan Mahallesi	Yok
Hamamlı	Yok	Bursa Şehreküstü Mahallesi	Yok
Kıran	11	Baba Sultan	Yok

Tablo 51: Devamı

Kozluca	Yok	Yenice Mahallesi	6
Kulaca	72	Kulaca	25
Nefs-i Hamzabey	68	Diyarı Ahirde Haberi Canibinde	Yok
Sinanbey Mahallesi	79	Cuma Mahalles-	Yok
Yenice Mahallesi	49	Sinanbeye Kayıtlı	Yok
Şibali	10	Şibali	84
Edebey	14	Bursa Meydancık Mahallesi	Terzi Hacı Yanında
Cuma Mahallesi	122	Sinanbey’de Sakin	Yok
Cuma Mahallesi	176	Sinanbey’de Sakin	Yok
Cuma Mahallesi	181	Sinanbey’e Kayıtlı	Yok
Cuma Mahallesi	Yok	Bursa Şhreküstü Mahallesi	Yok
Genel Toplam		18	

Hiçbir resmi izne başvurmadan yerlerini terk eden firari kimselerin sayısı da 4 kişidir.

Aşağıdaki tabloda bu kişilerin sayısı ve nerede kaç numaralı hanede kayıtlı oldukları yer almaktadır:

Tablo 52: Firari olan kişilerin listesi

Firari Olan Kişiler		
Kişi Adı	Mahalle/Köy	Hane No:
Köşkekoğlu Mustafa	Adabini	31
Şatıroğlu Ali	Kulaca	65
Değirmenci Halil	Sinanbey Mah.	130
Yetim Halil	Yenice Mah.	46

İsminin yanına yetim ifadesi düşülmüş olan kişilerin hepsi de Sinanbey mahallesinde sakin olup 5 kişidir ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 53: Yetim olan kişilerin listesi

Yetim Olan Kişiler		
Kişi Adı	Mahalle/Köy	Hane No:
Mehmed Bey oğlu Ahmed ibn Mehmed	Sinanbey Mah.	18
Menzilci Abdullah oğlu İbrahim ibn Abdullah	Sinanbey Mah.	57
Kara Salih oğlu Ali	Sinanbey Mah.	77
Aka Ağa oğlu Yetim Mustafa	Sinanbey Mah.	78
Zemmelioglu Ali	Sinanbey Mah.	91

Bütün bunların yanı sıra hiçbir şeyi olmayıp tamamen başkalarının eline bakan şunun bunun ianesiyle hayatlarını sürdüren kişiler vardır. Bu kişiler 18 kadar olduğu defterlerde geçmektedir.

Aşağıdaki tabloda bu kişilerin hangi yerleşim yerinde oldukları ve sayıları yer almaktadır:

Tablo 54: Başkasının yardımıyla geçinen kişilerin listesi

Başkasının yardımıyla geçinen kişiler		
Kişi Adı	Mahalle/Köy	Hane No:
Ali Dede oğlu Emin	Cuma Mah.	96
Ali Dede oğlu Mehmed İbn Halil	Cuma Mah.	97
Tavinoğlu es-Seyyid Rüstem	Çeltikçi	32
Bekâr Ahmed bin Abdullah	Hoca	39

Tablo 55: Devamı

Eyüboğlu Mehmed Dai	Karacakaya	7
Feyzullah oğlu Himmet Dai	Karacakaya	11
Kastamonu Kazasından Mustafa	Kınık	18
Çavuşoğlu Selim İbn Emin	Konurlar	10
Tokmakoğlu Mustafa	Kulaca	73
Kaya Ali oğlu Hasan	Mizal	98
Taburoğlu Halil	Sinanbey Mah.	127
Abidin Beşe oğlu İbrahim Eytamın İbrahim ve Karındaşı Ahmed	Sirnaz	29
Gökgözoğlu Hasan	Yenice Müslim	15
Pehlivanoğlu Ali	Kurşunlu	120
Veziroğlu Osman	Kurşunlu	160
Okazoğlu Eknadyus	Cerrah	8

BÖLÜM 3: İNEGÖL KAZASI'NIN EKONOMİK YAPISI

3.1. İnegöl Kaza Merkezi ve Köylerinin Gelir Dağılımı

İnegöl'de XIX. yüzyıl ortalarında nasıl bir ekonomik tablonun var olduğunu görebilmek için öncelikle hane sayılarına göre mahalle ve köylerin gelir durumlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Buna göre; hane sayıları, mahalle ve köylerin toplam gelirleri ve hanelere düşen ortalama gelir dengesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 56: İnegöl genelinde gelir dağılımı

Köy/Mahalle Adı	Hane Sayısı	Toplam Gelir (Kuruş)	Hane Başına Düşen Gelir (Kuruş)
Cuma Mah.	184	207001	1125
Sinan Bey Mah.	186	190300	1023
Yenice Mah.	90	95975	1066
Sinan Bey Mah.(Kıptıyan)	19	12679	667
Alibey	34	67500,5	1985
Adabini	36	40655	1129
Alayna	31	32219	1039
Akhisar	28	89523,5	3194
Bedre	72	66757	927
Bilal	33	40881	1238
Cerrah (Reaya)	35	61667,5	1761
Çavuş	59	96852	1641

Tablo 57: Devamı

Çeltikçi	49	70889,5	1446
Çitli	90	153541,6	1706
Deydinler	37	52203	1410
Doma	89	122700,5	1378
Edebey	40	51332,5	1283
Eymir	29	49655	1712
Geline	28	35758	1277
Genci	34	34686,5	1020
Hamamlı	37	50598	1367
Hamzabey	70	139111	1987
Hoca	50	67760,5	1355
İsaviran	29	38142,5	1315
Karacakaya	11	15253	1386
Kadimi	43	48682	1132
Karalar	12	17690	1474
Kınık	23	24900	1082
Kıran	12	11509	959
Kirles	30	31951,75	1065
Konurlar	21	27145	1292
Kozluca	43	60627	1409

Tablo 58: Devamı

Kulaca	77	86939	1129
Kurşunlu	161	310234	1926
Kızık	4	4628	1157
Maden	62	88375,5	1425
Mizal	141	167064,5	1184
Orta	52	79735	1533
Özlüce	11	19144	1740
Sırnaz	38	43245	1138
Süle	26	28989	1114
Süpürdü	47	88972	1893
Şibali	89	137912,5	1549
Tokuş	4	8185	2046
Yenice Yörük	26	61821	2377
Yenice Müslim	37	68240	1844
Yenice (Reaya)	-	-	-
Yiğit	19	28756	1513
Toplam	2378	3328387,35	66405

İnegöl'ün toplam yıllık geliri 3328387,35 kuruştur. Yenice Kefere Köyü sayılmazsa diğer mahalle ve köylerin yıllık gelir ortalaması 70816 kuruştur. Genel olarak mahalle ve köylerde hane başına düşen yıllık gelir ortalaması ise; 1412'dir.

3 mahalle, 12 de köy olmak üzere, 15 yerleşim yerinin yıllık geliri İnegöl Kazası'nın yıllık gelir ortalamasının üzerindedir. Keza, tamamı köylerden olan 19 yerleşim yerinin

hane başına düşen yıllık gelir ortalaması da İnegöl'ün genel ortalaması üstündedir. Mahallelerden hiçbirinin bu seviyeye ulaşamaması da dikkat çekicidir.

Cuma Mahallesi 207001 guruş yıllık gelire diğer mahalle ve köylerden fazla kazanç potansiyeline sahiptir. Fakat aynı şeyi hane başına düşen gelir için söylemek mümkün değildir. Zira 1125 guruş hane başına düşen yıllık gelir ile İnegöl ortalamasının altına düşmektedir. Bu durumun nedeni ise; gelirin fazla olmasına mukabil nüfusun da fazlalığıdır. Bununla beraber, Cuma Mahallesi'nin yıllık geliri İnegöl'ün toplam yıllık gelir ortalamasının neredeyse üç katıdır.

Hane başına düşen yıllık gelir itibarıyla en iyi durumda olan yer Akhisar'dır. Her ne kadar 89523,5 guruş yıllık toplam gelire en yüksek gelire sahip değilse de hane başına düşen yıllık gelir 3194 guruşla en yüksek seviyededir. Bu durum, Akhisar'ın diğer yerleşim yerlerine oranla refah seviyesinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Böylelikle İnegöl ortalamalarının da üzerinde yer almaktadır.

2377 guruş hane başına düşen yıllık gelire ikinci sırada Yenice Yörük gelmektedir. 68240 guruş yıllık toplam gelire ekonomik gelir potansiyeline sahip olan mezkûr köyün de diğer yerlere oranla refah seviyesi yüksektir.

Bu noktada Tokuş'un iyi bir örnek olduğu söylenebilir. 8185 yıllık gelire Kızık'tan sonra en az yıllık gelir elde eden yerleşim yeridir. Nüfusunun az olması dolayısıyla durum böyledir. Hâlbuki hane başına düşen yıllık geliri, 2046 guruş olup, İnegöl'ün genel ortalamasına göre yüksek bir seviyede bulunmaktadır.

3.2. İnegöl Kaza Merkezi ve Köylerinin Gelir Kaynakları

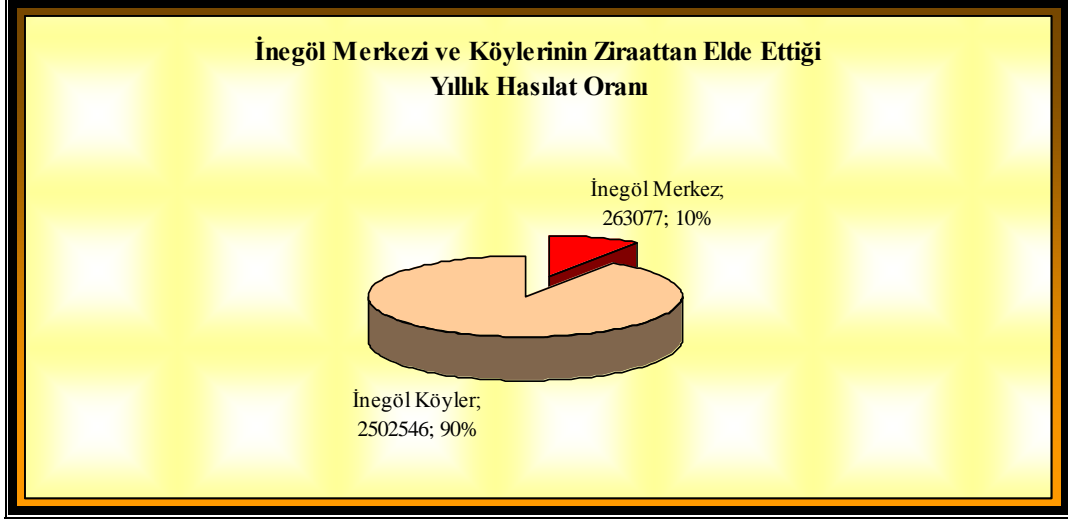
3.2.1. Ziraata Dayalı Gelir Kaynağının Dağılımı

İnegöl'de gelirlerin elde edilebileceği belli başlı gelir kaynakları olarak ziraat ve hayvancılığın dominant unsur olduğu göze çarpmaktadır. Bu kaynakların bir diğeri de meslek gelirleridir.

İnegöl merkezinde ziraattan yıllık elde edilen hâsılat, 263077 guruştur. Buna karşın köyler oldukça önemli bir farkla 2502546 guruş ziraat geliri elde etmektedirler.

Aşağıdaki grafikte İnegöl köyleri ve mahallelerinin yıllık ziraat gelirleri ve oranları gösterilmiştir:

Şekil 7: İnegöl merkezi ve köyelerinin ziraattan elde ettiği yıllık hâsılat oranı

İnegöl merkezinde yaşayan halkın ziraatla meşgul oldukları ancak, köylerle kıyaslanamayacak oranda yüksek olduğu göze çarpmaktadır. İnegöl merkezinde yıllık ziraat geliri toplam ziraat gelirinin ancak %10'unu karşılamaktadır. Geriye kalan %90'lık gelirin tamamı köylerden elde edilen gelirdir.

Bu noktada İnegöl merkezinde yaşayan halkın yetersiz bir ziraat yaptıkları sonucuna varmak doğru değildir. Zira insanlar buldukları yerin şartlarına uyumlu meslekler seçerler ve o yöne hayatlarını kanalize ederler. Dolayısıyla köylerdeki halk köyün şartlarına göre daha ziyade tarım ve hayvancılığa, kaza merkezinde yaşayan kitle de esnaflığa yakın bir meslek seçimiyle yaşamlarını sürdürmektedirler.

Aşağıda mahallelere ve köylere göre ziraat gelir kaynağının dağılımı verilmiştir:

Tablo 59: Ziraata dayalı gelir kaynağının mahalle ve köylere göre dağılımı

Ziraata Dayalı Gelir Kaynağının Mahalle ve Köylere Göre Dağılımı	
Mahalle/Köy	Guruş
Cuma Mah.	121212
Sinan Bey Mah.	96400
Yenice Mah.	40864
Sinan Bey Mah.(Kıptıyan)	4601
Alibey	56500
Adabini	35535
Alayna	17986
Akhisar	72645
Bedre	26940
Bilal	29590
Cerrah (Reaya)	47462,5
Çavuş	85520
Çeltikçi	45070
Çitli	135982
Deydinler	45919,5
Doma	105448
Edebey	36776,5
Eymir	34685

Tablo 60: Devamı

Geline	17635
Genci	17185
Hamamlı	39445
Hamzabey	97405
Hoca	48046,5
İsaviran	25630
Karacakaya	9125
Kadimi	43310
Karalar	11250
Kımık	19650
Kıran	7680
Kirles	9983
Konurlar	20690
Kozluca	50540
Kulaca	68170
Kurşunlu	270830
Kızık	2030
Maden	56224
Mizal	123895
Orta	410455

Tablo 61: Devamı

Özlüce	14180
Sırnaz	21413
Süle	12995
Süpürdü	74400
Şibali	117076
Tokuş	7340
Yenice Yörük	48064,5
Yenice Müslim	58540
Yenice (Reaya)	-
Yiğit	23300
Toplam	2765623

İnegöl'ün ziraat gelirlerinin genel ortalaması 58843 kuruştur. İki mahalle olmak üzere 14 yerleşim yeri, bu ortalamanın üzerinde gelir elde etmiştir. Diğer yerler bu ortalamanın altındadır.

İnegöl Kazası içerisinde ziraat geliri en yüksek yerleşim yeri Orta Köy'dür. 410455 guruşla ilk sırada yer alan Orta Köy'ü 270830 guruş gelire Kurşunlu takip etmektedir. Bunun ardından da 135982 guruş gelire Çitli yer almaktadır.

Tablo 62: Kiraya verilen ve alınan arazilerin miktarı ve gelirleri

Tarla Cinsi	Dönüm	Evlek	60'ta	61'de
Kira- İcar Tarla	3984,5	248	17894,5	1812
Müstecir Olduğu Tarla	757,5	5	35372	8427
Toplam	4742	253	53266	10239

İnegöl içerisinde 3984,5 dönüm ve 248 evlek arazi kiraya verilme suretiyle ziraata hizmet etmiştir. Bundan 1844 yılında 17894,5 guruş gelir elde edilmiştir. 1845 yılında ise; 1812 guruş hâsılat alınacağı var sayılmaktadır.

Aynı zamanda 757,5 dönüm ve 5 evlek arazi müstacir olarak alınmakta ve mezru' halde verim alınmaktadır. Nitekim 1844 senesinde 35372 guruş gelir alınmış ve 1845 senesinde de 8427 guruş hâsılat alınacağı tahmin edilmiştir.

Kira- icar ve müstecir olunan tarlaların toplamı alınacak olursa; 4742 dönüm, 253 evlek bir araziye tekabül etmektedir. 1844 senesinde toplan 53266 guruş gelir sağlanmış ve 1845 yılında da 10239 guruş hâsılat alınacağı var sayılmıştır.

3.2.2. Hayvancılığa Dayalı Gelir Kaynağının Dağılımı

İnegöl'ün diğer bir gelir kaynağı da hayvancılıktır. Bu sektörden İnegöl merkezinde 9190 guruş gelir elde edilirken bu sayı köylerde 117724 guruşu bulmaktadır.

Aşağıdaki grafik, İnegöl merkezinde hayvancılıktan elde edilen yıllık gelirin köylere oranını göstermektedir:

Şekil 8: İnegöl merkezi ve köyelerinin hayvancılıktan elde ettiği yıllık hâsılat oranı

İnegöl köyelerinin merkezine oranla yüksek farkla hayvancılığa dayalı bir yaşam sürdürdüğü görülmektedir. %93 gibi baskın oranla hayvancılıktan gelir elde etmesi bunun en açık göstergesidir. Buna mukabil merkez mahallelerdeki halkın %7'lik bir oranla hayvancılığa dayanan ekonomik yaşamı benimsediği tespit edilmiştir.

Bu oranlardan anlaşıldığına göre; kaza merkezinde yaşayan halk geçimini daha ziyade hayvancılıktan değil de sair mesleklerden sağlayıp, ihtiyaç oranında hayvan beslemektedir. Bununla beraber hayvancılıktan gelir elde eden vatandaş sayısı da oldukça azdır.

Köy halkı ise; hem kendi ihtiyaçlarını gidermede hem de ekonomik bir gelir aracı olarak hayvanlardan istifade etmişlerdir. Zaten yukarıdaki grafik ve aşağıdaki tablo bunun bir göstergesi konumundadır.

Aşağıda mahalle ve köylere göre hayvancılığa dayalı gelir dağılımı yer almaktadır:

Tablo 63: Hayvancılığa dayalı gelir kaynağının mahalle ve köylere göre dağılımı

Hayvancılığa Dayalı Gelir Kaynağının Mahalle ve Köylere Göre Dağılımı	
Mahalle/Köy	Kuruş
Cuma Mahallesi	3605
Sinan Bey Mahallesi	3091
Yenice Mahallesi	1990
Sinan Bey Mahallesi (Kıptiyan)	504
Alibey	2123
Adabini	1185
Alayna	2787,5
Akhisar	5019,5
Bedre	2230
Bilal	1961
Cerrah (Reaya)	1185

Tablo 64: Devamı

Çavuş	2677,5
Çeltikçi	-
Çitli	5937
Deydinler	2075
Doma	3357
Edebey	1929
Eymir	550
Geline	2545,5
Genci	1451
Hamamlı	1235,5
Hamzabey	5017
Hoca	3726
İsaviran	1107,5
Karacakaya	1327
Kadimi	1455
Karalar	5210
Kınık	749
Kıran	380
Kirles	1210
Konurlar	920

Tablo 65: Devamı

Kozluca	3405
Kulaca	2629
Kurşunlu	4733
Kızık	321
Maden	5360,5
Mizal	7221
Orta	2116
Özlüce	1194
Sırnaz	3202
Süle	1486
Süpürdü	1538
Şibali	4078
Tokuş	390
Yenice Yörük	16659
Yenice Müslim	920
Yenice (Reaya)	-
Yiğit	1046
Toplam	126914

İnegöl Kazası'nda hayvancılıktan elde edilen yıllık toplam gelir 126914 kuruştur. Mahalle ve köylere göre ortalaması ise; 2700 guruştur. Bu ortalamanın üzerinde gelire sahip 2 mahalle ve 14 de köy mevcuttur. Buna mukabil 2 mahalle ve 31 köy de bu ortalama değerinin altında bir hayvancılık gelire sahiptirler.

Hayvancılıktan en fazla yıllık hâsılatı elde eden yer Yenice Yörük köyüdür. 16659 kuruş hâsılat elde eden köyün, yıllık hayvancılık geliri İnegöl ortalamasının 13959 kuruş fazlasına tekabül etmektedir.

Yıllık geliri en düşük yerleşim yeri ise Kızık köyüdür ve 321 kuruş hâsılatı sahiptir. Dolayısıyla İnegöl'ün yıllık hayvancılık geliri ortalamasının 2379 kuruş daha aşağısındadır.

Gayrimüslim yerleşim yeri olan Cerrah ise; hayvancılıktan yılda 1185 kuruş hâsılat elde etmektedir. Dolayısıyla İnegöl ortalamasının 1515 kuruş altında gelire sahip olduğu tespit olunmaktadır.

3.2.3. Meslekler Gelir Kaynağının Dağılımı

İnegöl'de yaşayan halk çevre şartlarına göre meslek edinmiş ve elde etmiş olduğu gelirele iktisadi yapının bir parçası olmuşlardır. 1944–1845 yıllarında İnegöl merkezde tam 336 adet meslek erbabı yaşamış ve bu mesleklerinden 210780 kuruş gelir elde etmişlerdir.

İnegöl'ün köylerinde 1844–1845 yıllarında 1408 adet meslek erbabının hayatlarını idame ettirdikleri tespit edilmiştir. Bu meslek sahipleri meşgul oldukları bu işlerden 366408 kuruş gelir sağlamışlardır.

Mezkûr yıllarda İnegöl'ün genelinde toplam 1744 kişi mesleklerle uğraşmış ve bu uğraşlarından 577188 kuruş gelir elde etmiştir. Aşağıdaki tabloda meslek erbabının sayısının ve ne kadar gelir elde ettiklerinin mahalle ve köylere göre dağılımı yapılmıştır:

Tablo 66: İnegöl'de meslek sahiplerinin mahalle ve köylere göre dağılımı

Yerleşim Yeri	Meslek Sahibi (Adet)	Meslek Geliri (Kuruş)
İnegöl Mahalleler	336	210780
İnegöl Köyler	1408	366408
Toplam	1744	577188

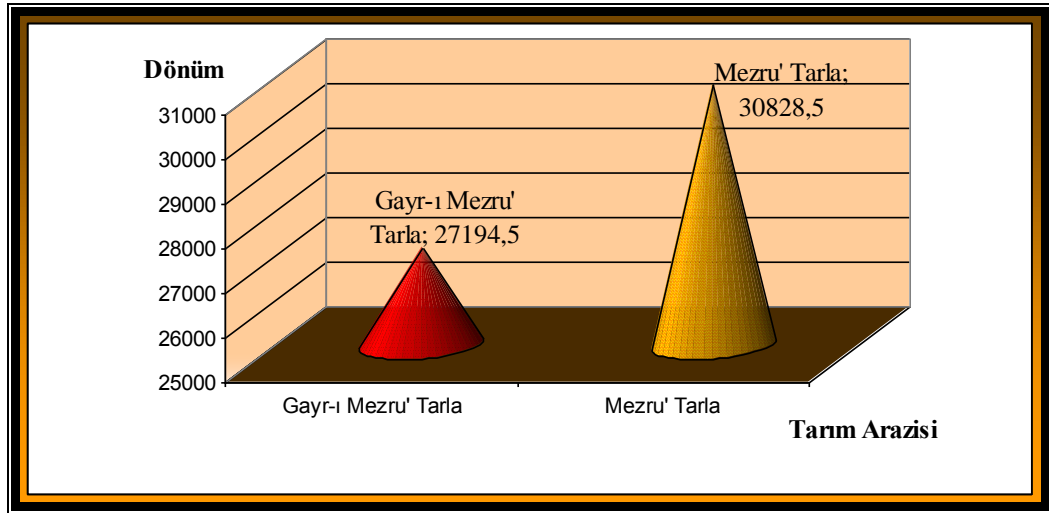
İnegöl geneline orantılandırıldığında yerleşim yeri başına 37 meslek sahibinin düştüğü görülmektedir. Mesleklerden elde edilen gelir hesaplandığında İnegöl genelinde yerleşim yeri başına düşen meslek geliri 12280 kuruş olarak tespit edilmiştir.

3.3. Tarım Arazileri ve Toprak Dağılımı

İnegöl yaklaşık 1006 km² olup, bu arazinin ortasında kalan oldukça geniş bir kısmı ziraat amacıyla ahali tarafından kullanılmaktadır. Bu toprakların ekilen ve ekilmeyip nadasa bırakılan kısımları mevcuttur. Nitekim temettuat defterlerinde mezru' ve gayr-ı mezru' olarak ifade edilmek suretiyle kayıt altına alınmıştır.

Aşağıdaki grafikte İnegöl'deki arazilerin mezru' ve gayr-ı mezru' olan kısmı dönüm cinsinden yer almaktadır:

Şekil 9: İnegöl'de ekilen ve ekilmeyen arazilerin miktarı

İnegöl genelinde toplan nadasa bırakılmış olan alan 27184,5 dönümdür. Bu da mezru' tarlalarla orantılandırıldığında %47 gibi bir paya tekabül etmektedir. Mezru' tarlalar ise; tarım arazilerinin %53'ünü teşkil etmektedir.

Aşağıdaki tabloda mezru' ve gayr-ı mezru' tarlaların miktarı ve mahalle ve köylere dağılımı gösterilmiştir:

Tablo 67: Ekilen ve ekilmeyen arazilerin mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köyler	Gayr-ı Mezru' Tarla	Mezru' Tarla		
	Dönüm	Dönüm	1260'de	1261'de
Cuma Mah.	2828,5	1098	31935	21845
Sinan Bey Mah.	2083	1084	28120	16810
Yenice Mah.	650,5	312	9174	5230
Sinan Bey Mah.(Kıptiyan)	18	-	-	-
Alibey	539	547	46220	10000
Adabini	606	778	27035	7070
Alayna	401	383	10825	6995
Akhisar	1434,75	1176	52840	13175
Bedre	450	408	10170	6555
Bilal	209	539	18485	4710
Cerrah (Reaya)	202	59	2900	1120
Çavuş	669	927	54205	18730
Çeltikçi	666,5	429	26565	8525
Çitli	-	1842	71072	18187
Deydinler	517	430	31366	10180
Doma	713	1123	77997,5	28485
Edebey	580,5	465,5	19144	7586

Tablo 68: Devamı

Eymir	326	495	13015	2880
Geline	235	246	11100	9500
Genci	145	166	6570	6030
Hamamlı	501	461	18580	8280
Hamzabey	330	1842	54180	6440
Hoca	645	684,5	20719	14825
İsaviran	875	355	12505	4255
Karacakaya	20	237	5595	2285
Kadimi	179	259	13412	5675
Karalar	280	179	9760	700
Kımık	-	367	9180	2675
Kıran	63	90	5545	4840
Kirles	245	188	5680,5	5800
Konurlar	170	300	13080	7770
Kozluca	895,5	905	31720	9720
Kulaca	1114	997,5	35305	7585
Kurşunlu	1546	1830	179015	32230
Kızık	25	43	1730	875
Maden	890	719	28824	9900
Mizal	1188	1565	73995	34165

Tablo 69: Devamı

Orta	8	1253	45230	18065
Özlüce	-	188	5230	1430
Sırnaz	409,5	440	11700	9600
Süle	257	211	6985	3775
Süpürdü	530	695	33050	5495
Şibali	2180,75	2525	94354	8483
Tokuş	100	140	5060	710
Yenice Yörük	917	791	27845	9610
Yenice Müslim	188	544	35120	7010
Yenice (Reaya)	-	-	-	-
Yiğit	364	512	13965	2415
Toplam	27194,5	30828,5	1346103	428226

Gayr-ı mezru' tarla nadasa bırakıldığı için ondan herhangi bir gelir elde edilmez. Buna karşın mezru' tarlada ziraat yapıldığından yıllık gelir elde edilir. Nitekim yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi nadasa bırakılmış olan 27194,5 dönüm araziden hiçbir gelir kazanılmamıştır. Hâlbuki ziraat yapılan 30828,5 dönüm arazi üzerinden 1260 (1844) senesinde 1346103 kuruş hâsılat elde edilmiştir. Aynı zamanda 1261 (1845) senesinde de 428226 kuruş hâsılat olacağı tahmini olarak aktarılmıştır.

Gayr-ı mezru' tarlaların İnegöl genelinde –mevcut olmayan yerler çıkarıldığında– ortalama olarak yerleşim yeri başına 618 dönüm düşmektedir.

Mezru' tarlalar İnegöl geneline orantılandırıldığında yerleşim yeri başına 670 dönüm düşmektedir. Aynı orantı gelirlere uygulandığında 1844'te 29263 guruş, 1845'te ise; 9309 guruş, her bir yerleşim yerine düşen ortalama değerdir.

Çitli, Kınık ve Özlüce köylerinde gayr-ı mezru' tarlanın bulunmadığı, başka bir deyişle nadasa bırakılmış tarlanın olmadığı dikkati çekmektedir. Sinan Bey Kıptiyan mahallesinde de ziraat yapan kimsenin bulunmadığı tespit edilmiştir.

179015 guruş yıllık gelirle en fazla hâsılatı Kurşunlu elde etmiştir. Hâlbuki 1830 dönüm mezru' tarlaya sahip olmakla ancak İnegöl'de 3. sıradadır. Ondan önce 2525 dönüm mezru' tarlaya sahip olan Şibali köyü gelmektedir ki mezru' tarladan yıllık geliri 94354 guruştur. 1842 dönüm mezru' tarlası bulunan Hamzabey köyünün mezru' tarladan yıllık geliri 54180 guruştur. Dönüm miktarıyla gelir arasındaki fark köylerin bulunduğu yerin, coğrafyanın verimli bir araziye sahip olup olmamasından kaynaklanmış olmalıdır.

3.3.1. Bağcılık

İnegöl'de bağcılık oldukça gelişmiştir. Neredeyse her yerleşim yerinde bağcılığa rastlanmaktadır. Kaza merkezi de köyler de bağcılıkla meşgul olmuşlardır. Aşağıdaki tabloda dönüm ve evlek cinsinden bağ miktarı ve yerleşim yerlerine göre dağılımı yer almaktadır:

Tablo 70: Bağın mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köyler	Bağ			
	Dönüm	Evlek	1260'de	1261'de
Cuma Mah.	91,5	22	7980	4305
Sinan Bey Mah.	106,75	18	8075	4575
Yenice Mah.	49	6	4595	2290
Sinan Bey Mah.(Kıptiyan)	-	-	-	-
Alibey	3	4	530	220
Adabini	15,5	34	2505	1020
Alayna	19,5	18	3840	

Tablo 71: Devamı

Akhisar	4,5	11	635	200
Bedre	30	34	5720	2570
Bilal	20	7	1700	875
Cerrah (Reaya)	17,5	63	5570	1710
Çavuş	58,5	25	22400	8550
Çeltikçi	21	40	3370	835
Çitli	88,5	3	14930	8334
Deydinler	-	-	-	-
Doma	31	96,5	15995	8105
Edebey	26,5	64	3923	1128
Eymir	22,5	18	8290	4235
Geline	6,5	28	1810	860
Genci	21,5	29	4085	2025
Hamamlı	19	26	4100	2240
Hamzabey	73		10305	3420
Hoca	42,5	36	8770	2865
İsaviran	31	4	2520	1415
Karacakaya	-	-	-	-
Kadimi	18	58	6323	1510
Karalar	-	-	-	-

Tablo 72: Devamı

Kınık	21	-	2360	1260
Kıran	4	-	1630	470
Kirles	-	-	-	-
Konurlar	21	-	3500	1260
Kozluca	48,25	7	5750	2135
Kulaca	54,75	44	6090	3185
Kurşunlu	59,5	83	13049	4965
Kızık	-	-	-	-
Maden	84	5	7570	2400
Mızal	120	24	32780	15730
Orta	46	-	6255	3040
Özlüce	15	-	2120	1070
Sırnaz	31	2	3180	5195
Süle	20,5	13	2550	965
Süpürdü	105,5	27	17730	6765
Şibali	67,5	4	9552,5	555
Tokuş	8,5	-	900	300
Yenice Yörük	36,5	1	7660	2455
Yenice Müslim	19,5	47	7190	3290
Yenice (Reaya)	-	-	-	-
Yiğit	25,5	7	2870	1615
Toplam	1604,75	908,5	280708	119942

İnegöl genelinde 1604,75 dönüm ve 908,5 evlek bağ işlenmek suretiyle üretim yapılmaktadır. Bundan 1844 yılında 280708 kuruş hâsılat elde edilmiştir. 1845 senesinde ise; 119942 kuruş gelir elde edileceği tahmin edilmektedir.

İnegöl merkezinde 247,5 dönüm, 46 evlek arazide bağcılık yapılmaktadır. Buna karşın köylerde 1357,5 dönüm, 862,5 evlek alanda bağcılıkla uğraşılmaktadır.

Sinanbey Kıptiyan Mahallesi, Deydinler, Karacakaya, Karalar, Kirles ve Kızık'ta bağcılık yapılmamaktadır.

Yerleşim yeri başına 39 dönüm, 22 evlek bağ düşmektedir. Yerleşim yeri başına bağcılık geliri ise; 1844 yılına göre 6846 kuruş, 1845 yılına göre de 2925 kuruştur.

3.3.2. Bahçecilik ve Meyvecilik

İnegöl'de iki çeşit bahçecilik göze çarpmaktadır: Bunlardan ilki; harir yani ipek böcekçiliğidir. Dolayısıyla özellikle de geniş yapraklı dut ağaçları yetiştirilirdi. İkinci olarak da meyve bahçeleridir. Kestane ve ceviz ağaçları da temettuat defterlerinde özellikle belirtilmiştir.

Öncelikle harir bahçesini ele almak gerekirse; İnegöl'de ipek böcekçiliği umuma yayılmış bir sektördür. Dolayısıyla hemen hemen her yerleşim yerinde harir bahçesine rastlamak mümkündür.

Aşağıdaki tabloda harir bahçesinin dönüm ve evlek cinsinden miktarı, mahalle ve köylere göre dağılımı verilmiştir:

Tablo 73: Harir bahçesinin mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köyler	Harir Bahçesi				
	Dönüm	Evlek	Ortaklık	1260'de	1261'de
Cuma Mahallesi	402	6	11	53000	64225
Sinan Bey Mahallesi	337,25	4	11	42505	48217
Yenice Mahallesi	156,5	1	8	22220	24245
Sinan Bey Mahallesi (Kıptiyan)	26,5	6	-	4100	2390
Alibey	51,5	15	-	6670	5765
Adabini	22	7	-	2500	2580
Alayna	22,25	30	-	2981	2090
Akhisar	52,5	8	-	6515	6500
Bedre	61	51	-	10580	9985
Bilal	15,5	1	-	1775	2320
Cerrah (Reaya)	101,5	6,5	4	18200	14017
Çavuş	60,75	20	-	6895	5565
Çeltikçi	98	18,5	-	14480	12860
Çitli	158	-	-	31440	24550
Deydinler	22,5	37	-	5190	4840
Doma	49	81	-	10785	8250
Edebey	62	52	-	7290	5404
Eymir	71	20	-	9575	5416

Tablo 74: Devamı

Geline	19	30	-	2665	3805
Genci	24,5	19	-	6370	5620
Hamamlı	43,5	12	-	6050	3398
Hamzabey	156,75	-	-	32500	20850
Hoca	89	16	-	15510	15170
İsaviran	43	14	-	5510	9295
Karacakaya	4,5	-	-	550	295
Kadimi	88	24	-	17570	9810
Karalar	8	3	-	1360	1200
Kınık	33	-	-	4530	3580
Kıran	-	13	-	220	640
Kirles	27	20	-	3702,5	5590
Konurlar	22	-	-	2930	2150
Kozluca	69,75	-	-	12465	10315
Kulaca	125	21,5	4	19575	18365
Kurşunlu	346	16	-	50376	39661
Kızık	-	1	-	0	40
Maden	133	-	-	19830	12890
Mizal	88,75	38	-	16580	10530
Orta	57,25	-	-	8040	8210

Tablo 75: Devamı

Özlüce	25	-	-	3220	2330
Sırnaz	56,5	-	-	6533	6375
Süle	21,5	17	-	3380	4625
Süpürdü	54,5	6,5	1	6715	5038
Şibali	105,25	1	-	12400	12326,5
Tokuş	6	-	-	800	700
Yenice Yörük	65	-	-	12559,5	10795
Yenice Müslim	71,5	11	-	13500	10790
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-
Yiğit	33	3	-	6065	5935
Toplam	3586	630	39	548207	489548

İnegöl genelinde toplam harir bahçesi 3586 dönüm, 630 evlektir. 39 ortaklık yapılmak suretiyle harir bahçesiyle meşgul olunmuştur.

Yerleşim yeri başına ortalama 76 dönüm, 13 evlek harir bahçesi düşmektedir. 3'ü mahalle olmak üzere toplam 12 yerleşim yeri bu ortalamanın üzerine çıkmıştır. Gelir olarak 1844'te 11663 kuruş, 1845'te de 10415 kuruştur.

İnegöl sınırları içerisinde en çok harir bahçesine sahip olan yer 402 dönüm, 6 evlekle Cuma mahallesidir. 3'ü mahalle olmak üzere 17 yerleşim yeri İnegöl ortalamasının üzerinde yer almıştır. Yine en çok gelir elde eden yer ise; 1844 senesinde 53000 kuruş ve 1845 senesinde de 64225 kuruş gelire Cuma mahallesidir.

Kızık köyünde sadece 1 evlek harir bahçesi olup 1844 senesinde hiç gelir elde etmemiş, 1845 senesinde ise; 40 kuruş hâsılatı olacağı tahmin edilmiştir.

Gayrimüslim köyü olan Cerrah'ta 101,5 dönüm, 6,5 evlek, 4 de ortaklık olmak üzere harir bahçeciliği yapılmaktadır. Harir bahçesinin yıllık hâsılatı 1844'te 18200 kuruş

olarak tespit edilmiş ve 1845'te de 14017 kuruş olacağı tahmin edilmiştir. İnegöl ortalamasının dönüm olarak 25, gelir olarak da 1844'te 6537 kuruş, 1845'te ise; 3602 kuruş üzerinde yer almaktadır.

Meyve bahçeciliğinde de İnegöl'ün belli bir potansiyelinin var olduğu anlaşılmaktadır. İnegöl temettuat defterlerinde “meyve eşcarı¹⁷³” ifadesi kullanılarak kaydedilmiştir. Aşağıdaki tabloda meyve bahçeciliğinin miktarı ve hangi yerleşim yerlerinde yapıldığı yer almaktadır:

Tablo 76: Meyve eşcarının mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köyler	Meyve Eşcarı		
	Adet	60'ta	61'de
Cuma Mahallesi	-	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-	-
Yenice Mah.	-	-	-
Sinan Bey Mah.(Kıptiyan)	-	-	-
Alibey	-	-	-
Adabini	-	-	-
Alayna	241	6120	1680
Akhisar	-	-	-
Bedre	617	16725	5385
Bilal	20	230	
Cerrah (Reaya)	66	2410	70

¹⁷³ Arapça bir kelime olan “şecer”, ağaç demektir. Eşcar ise; bu kelimenin çoğulu olup ağaçlar anlamına gelir. [SAMİ, a.g.s., s.770; DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.982.]

Tablo 77: Devamı

Çavuş	-	30	-
Çeltikçi	8	220	-
Çitli	-	-	-
Deydinler	-	-	-
Doma	-	-	-
Edebey	17	500	-
Eymir	-	-	-
Geline	258	7090	2215
Genci	464	8660	3905
Hamamlı	-	-	-
Hamzabey	-	-	-
Hoca	505	7525,5	2265
İsaviran	20	480	175
Karacakaya	30	200	180
Kadimi	15	1070	
Karalar	-	-	-
Kınık	-	-	-
Kıran	62	1480	580
Kirles	528	12685	4320
Konurlar	120	600	120

Tablo 78: Devamı

Kozluca	-	-	-
Kulaca	-	-	-
Kurşunlu	244	2780	
Kızık	31	1020	340
Maden	5	300	100
Mizal	77	1500	-
Orta	40	1240	550
Özlüce	-	200	50
Sırnaz	357	9945	2205
Süle	395	6965	2180
Süpürdü	-	-	-
Şibali	-	-	-
Tokuş	-	-	-
Yenice Yörük	-	-	-
Yenice Müslim	6	170	
Yenice (Reaya)	-	-	-
Yiğit	-	-	-
Toplam	4126	90145,5	26320

İnegöl genelinde toplam 4126 meyve ağacının olduğu tespit edilmiştir. Bu ağaçlarda yıllık 1844 yılında 90145,5 kuruş, 1845 yılında da 26320 kuruş hâsılat elde edilmiştir.

4'ü mahalle olmak üzere 23 yerleşim yerinde meyve bahçesi bulunmamaktadır. Meyvecilikle uğraşan yerleşim yerleri içerisinde ortalama alındığında yerleşim yeri

başına 171 ağaç düşmektedir. İnegöl ortalaması alındığında ise; yerleşim yerine 87 meyve ağacı düşmektedir.

Meyveciliğin daha ziyade yapıldığı yer, 617 ağaçla Bedre'dir. Bedre'nin meyvecilikten yıllık geliri 1844 yılında 16725 kuruş, 1845 yılında da 5385 kuruştur. Bu değerlerle İnegöl ortalamasının oldukça üzerinde yer almaktadır.

Bununla beraber İnegöl genelinde 540 kestane ağacının olduğu ve 1844 yılında bundan 1535 kuruş, 1845 yılında da 175 kuruş hâsılat elde edildiği anlaşılmaktadır.

Temettuat defterlerinde ceviz ağacı da ayrıca kaydedilmiştir. İnegöl genelinde 61 ceviz ağacının var olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca sadece Bilal köyünde dut bahçesi olarak kaydedilen 17 bahçe vardır ki 31 ağaç olup, yıllık gelirleri 1844'te 2985 kuruş olup, 1845'te de 2920 kuruş gelir alınacağı tahmin edilmiştir.

Yemiş olarak kaydedilmiş olan ve 10 dönüm, 1844 yılında 170 kuruş gelir elde etmiş, 1845 yılında da 30 kuruş gelir alınacak olan incir, sadece Cuma mahallesinde bulunmaktadır.

Ayrıca kettan¹⁷⁴ ağacı 15 adet olup Cuma mahallesinde yetiştirilmiştir. 1844 yılında 100 guruş gelir elde edilmiş ve 1845 yılında da 20 guruş hâsılatının olacağı tahmin edilmiştir.

3.3.3. Sebze ve Bostan Cinsi Ürünler

İnegöl'de sebze ve bostan cinsinden yetiştirilen birçok mahsul vardır. Fasulye, mısır, biber, soğan, sarımsak, lahana, susam, pirinç, patlıcan tütün vb. gibi ürünleri saymak mümkündür.

Sebze ve bostan ürünlerinin isimleri kaydedilmiş, beraber ekildiklerinde de ayrıca bunun ortak ekim yapıldığına dair ifade kullanılmıştır. Birçok yerde hususi olarak zikredilmeden sebze yahut bostan tarlası şeklinde de defterlerde yer aldığı tespit edilmiştir.

---

¹⁷⁴ Kettan: keten.[DEVELLİOĞLU, a.g.s., s. 512.]

Aşağıdaki tabloda sebze ve hububat miktar ve gelirlerinin İnegöl geneline göre dağılımı verilmiştir:

Tablo 79: Sebze ve bostan cinsi ürünlerin miktarı ve gelirleri

Sebze ve Bostan Cinsi Ürünlerin Miktar ve Gelirleri				
Sebze ve Bostan Adı	Dönüm	Evlek	60'ta	61'de
Biber, Sebze ve Mısır tarlası	2	-	500	250
Mısır, Bostan ve Fasulye	5,5	-	797	250
Mısır, Lahana ve Sebze Tarlası	1,5	-	240	75
Lahana ve Sebze Tarlası	1,5	-	250	150
Mısır ve Soğan Tarlası	2	-	500	-
Mısır ve Sebze Tarlası	12,5	-	1770	940
Pirinç Tarlası	176	-	5530	8510
Sebze Tarlası	66	4	8915	4270
Sisam Tarlası	386	4	46300	8310
Bostan ve Duhan Tarlası	26,5	-	3970	1120
Bostan Tarlası	430,5	17	47635	21570
Sebze Bostan Tarlası	31	-	2560	3620
Bostan, Mısır, Fasulye Tarlası	6,5	-	605	500
Bostan ve Soğan Tarlası	2,5	-	300	180
Bostan Lahana Tarlası	6	-	360	525
Patlıcan Tarlası	2,5	-	600	250

Tablo 80: Devamı

Bostan ve Sarımsak Tarlası	4	-	750	75
Duhan Tarlası	131,5	24	373270	5960
Lahana Tarlası	4,5	-	435	380
Sarımsak Tarlası	29,5	-	3675	1350
Mısır Tarlası	555	-	34920	16280
Soğan ve Sarımsak Tarlası	27	-	2560	5460
Soğan Tarlası	59	5	9452,5	5030
Sebze ve Fasulye	4	-	350	425
Fasulye Tarlası	13	14	2505	1365
Toplam	6728	321	602016	97084

İnegöl’de toplam sebze ve bostan ekilen arazi 6728 dönüm ve 321 evlektir. Ekilen bu ürünlerden 1844 yılında 602016 kuruş gelir elde edilmiş olup 1845 yılında 97084 kuruş gelir kazanılacağı tahmin edilmiştir.

En fazla ekimi yapılan ürün bostandır. 430,5 dönüm ve 17 evlek olup sadece bostan ifadesi kullanılmış olan miktardır. Yani diğer hububat ve sebzelerle birlikte ekim yapılan arazi dâhil edilirse rakam daha da yukarılara çıkacaktır. Sadece bostandan İnegöl genelinde 1844 yılında 47635 kuruş hâsılat sağlanmıştır. 1845 senesinde ise; 21570 kuruş elde edileceği öngörülmüştür.

Mısır üretiminde İnegöl’ün iyi bir düzeye ulaşmış olduğu görülmektedir. 55 dönüm araziyle sadece mısır üretiminin yapılması bunun bir kanıtı niteliğindedir. 1844 senesinde 34920 kuruş gelir sağlanmıştır. 1845 senesinde ise; 16280 kuruş gelir elde edileceği var sayılmıştır.

Duhan ekiminin de oldukça bol olduğu tespitlerden kaçmamaktadır. Zira İnegöl genelinde 131,5 dönüm ve 24 evlek ekim alanıyla geniş bir arazinin tütün yetiştiriciliğine hizmet ettiği görülmektedir. 1844 senesinde 373270 kuruş hâsılatıyla

İnegöl ekonomisine olumlu katkıda bulunmuştur. 1845 yılında da 5960 kuruş gelir alınacağı tahmin edilmiştir.

Pirinç tarlalarının varlığı İnegöl'ün sulak bir araziye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu tarlalar ovadaki yerleşim yerlerinde bulunmaktadır. Cuma mahallesi ve Sinanbey mahallesinde pirinç üretimi yapılmıştır. Bununla beraber ovaya yakın bir mahalde konuşlanmış olan Akhisar, Adabini ve Süpürdü köylerinin pirinç üretimiyle meşgul oldukları tespit edilmiştir.

Ayrıca susam üretiminde oldukça iyi düzeydedir. 386 dönüm ve 4 evlek arazinin susam üretimine tahsis edildiği tespit edilmiştir. 1844 yılında 46300 kuruş gelir sağlanmış, 1845 senesinde da 8310 kuruş hâsılatının olacağı tahmin edilmiştir.

3.4. Hayvancılık

İnegöl tipik bir Anadolu kasabası olması sebebiyle tarım ve hayvancılıkla geçimini temin etmektedir. Dolayısıyla İnegöl halkı hem kendi ihtiyaçlarını gidermede hem de geliriyle geçimini sağlamada hayvancılıktan istifade etmiştir.

İnegöl'deki hayvancılık 4 kategoride incelenebilir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların yanı sıra özellikle taşımacılığın yaygın bir meslek olarak görüldüğü İnegöl'de yük hayvanlarının çokluğu dikkati çekmektedir. Bir de arıcılıkla ilgilenildiği tespit edilmiştir.

3.4.1. Büyükbaş Hayvan Dağılımı

İnegöl'de büyükbaş hayvanların bir kısmı yoz olarak tavsif edilmekte ve bu sınıf hayvanlardan gelir elde edilmemektedir. Bir kısmından da o tarihte gelir elde edilememekle beraber bir sonraki sene yahut daha sonraki senede gelir alınacağı temettuat defterlerinde kaydedilmiştir.

3.4.1.1. Gelir Sağlanan Hayvanlar

Bu hayvanların gerek sütünden gerekse etinden faydalanılmaktadır. Fakat genel anlamda halkın kendisine yetecek kadar hayvan beslediği sonucu çıkmaktadır.

Aşağıdaki tabloda mahalle ve köylere göre bu kısım hayvanların miktarı, elde edilen gelir ve dağılımı verilmiştir:

Tablo 81: Gelir sağlanan büyükbaş hayvanların mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köyler	Manda İneği		Karasığır İneği	
	(Baş)Adet	60'ta	(Baş)Adet	60'ta
Cuma Mahallesi	45	2250	44	1260
Sinan Bey Mahallesi	35	1550	48	1441
Yenice Mahallesi	33	1500	16	490
Sinan Bey Mahallesi (Kıptiyan)	-	-	5	150
Alibey	10	630	28	770
Adabini	8	400	23	690
Alayna	4	200	29	840
Akhisar	24	1255	52	1530
Bedre	6	320	35	1020
Bilal	10	500	27	800
Cerrah (Reaya)	8	430	13	450
Çavuş	1	70	56	1475
Çeltikçi	16	890	31	930
Çitli	11	550	71	2100
Deydinler	16	890	31	930
Doma	3	130	44	1220
Edebey	6	375	30	1010
Eymir	4	100	17	450

Tablo 82: Devamı

Geline	3	150	25	750
Genci	7	360	21	630
Hamamlı	6	70	28	670
Hamzabey	14	700	47	1390
Hoca	11	610	32	955
İsaviran	3	150	16	480
Karacakaya	-	-	11	330
Kadimi	4	210	39	1215
Karalar	3	120	13	420
Kınık	3	150	16	480
Kıran	2	120	7	170
Kirles	6	275	27	775
Konurlar	5	250	14	420
Kozluca	3	150	21	630
Kulaca	11	450	63	1930
Kurşunlu	28	1035	56	1350
Kızık	1	50	5	151
Maden	15	700	46	1315
Mizal	19	1190	37	945
Orta	7	350	30	900

Tablo 83: Devamı

Özlüce	-	-	11	330
Sırnaz	2	110	24	660
Süle	-	-	32	970
Süpürdü	4	200	36	1080
Şibali	23	900	127	2310
Tokuş	-	-	13	390
Yenice Yörük	-	-	100	3030
Yenice Müslim	7	350	19	570
Yenice (Reaya)	-	-	-	-
Yiğit	-	-	23	690
Toplam	427	20690	1539	43492

İnegöl genelinde 427 baş manda ineği vardır. Bundan 1844 yılında 20690 kuruş yıllık gelir elde edilmiştir. Manda ineği başına yaklaşık olara 50 kuruş gelir alınmaktadır. Ortalamaya tabi tutulduğunda 48,454 kuruşa tekabül etmektedir.

İnegöl genelinde yerleşim yeri başına 9 baş manda ineği düşmektedir. Gelir ortalaması dikkate alındığında 440,212 kuruş yerleşim yeri başına düşen ortalama gelirdir.

Sinanbey Kıptiyan Mahallesi, Karacakaya, Özlüce, Süle, Tokuş, Yenice Yörük ve Yiğit köylerinde manda ineğinin yetiştirilmediği tespit olunmuştur.

İnegöl genelinde 1539 baş karasığır ineği yetiştirilmektedir. Elde edilen yıllık gelir 43492 kuruştur. Bir karasığır ineğinden genellikle 30 kuruş gelir elde edilmektedir. Ortalamaya tabi tutulduğunda yerleşim yeri başına 32 karasığır ineği düşmektedir. Yıllık gelir itibariyle de yerleşim yeri başına 925,361 kuruş düşmektedir.

3.4.1.2. İleride Gelir Sağlanacak Hayvanlar

Bu kısım hayvanlar manda düvesi, karasığır düvesi, yoz manda ineği gibi hayvanlardır. Daha gelir sağlanacak pozisyona varamamış ancak bir sonraki sene yahut daha sonraki senelerde verim alınacağı öngörülen hayvanlardır.

Aşağıdaki tabloda bu kısım hayvanların sayısı, hangi tarihte gelir alınacağı, mahalle ve köylere göre dağılımı verilmiştir:

Tablo 84: İleride gelir sağlayacak büyükbaş hayvanların mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köy Adı	Yoz Manda İneği		Manda Düvesi				Kara Sığır Düvesi			
	Baş (Adet)	62' de	Baş (Adet)	62' de	63' te	64' te	Baş (Adet)	62' de	63' te	64' te
Cuma Mahallesi	11	-	3	-	-	-	13	-	-	-
Sinan Bey Mah.	11	-	2	-	-	-	10	-	1	-
Yenice Mah.	7	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptıyan)	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-
Alibey	-	-	2	-	1	-	2	-	2	-
Adabini	4	-	1	-	1	-	2	-	-	-
Alayna	-	-	-	-	-	-	14	1	11	-
Akhisar	1	-	14	-	4	10	34	10	15	4
Bedre	3	-	1	-	1	-	19	5	14	-
Bilal	5	-	-	-	-	-	8	-	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-	5	1	1	2	13	4	8	1
Çavuş	-	-	-	-	-	-	9	-	9	-

Tablo 85: Devamı

Çeltikçi	4	2	10	1	6	3	11	-	10	1
Çitli	-	-	-	-	-	-	7	-	-	-
Deydinler	4	2	10	1	6	3	2		1	1
Doma	-	-	-	-	-	-	10	-	10	-
Edebey	1	-	3	-	3	-	18	1	12	5
Eymir	2	-	-	-	-	-	3	-	3	-
Geline	1	-	-	-	-	-	13	2	9	-
Genci	1	-	1	-	-	1	11	2	6	-
Hamamlı	-	-	1	-	1	-	6	-	6	-
Hamzabey	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Hoca	-	-	6	-	3	3	12	3	9	-
İsaviran	-	-	1	-	1	-	4	-	2	-
Karacakaya	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Kadimi	-	-	-	-	-	-	18	-	11	7
Karalar	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-
Kınık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirles	-	-	1	-	1	-	13	3	10	-
Konurlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kozluca	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 86: Devamı

Kulaca	-	-	3	-	-	-	13	-	4	-
Kurşunlu	-	-	5	-	5	-	17	-	17	-
Kızık	-	-	-	-	-	-	4	-	4	-
Maden	-	-	2	-	2	-	12	-	10	-
Mizal	-	-	2	-	2	-	4	-	4	-
Orta	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Özlüce	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Sırnaz	-	-	1	-	1	-	7	-	7	-
Süle	-	-	-	-	-	-	8	4	4	-
Süpürdü	2	50	-	-	-	-	2	-	2	-
Şibali	-	-	2	-	-	-	10	-	-	-
Tokuş	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Yenice Yörük	-	-	-	-	-	-	51	-	3	-
Yenice Müslim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yiğit	-	-	-	-	-	-	3	-	1	-
Toplam	57	54	80	3	39	22	401	35	210	19

İnegöl'de toplam 57 baş yoz manda ineği bulunmaktadır. 1845'te yılında hâsılat alınacağı belirtilen yoz manda ineği sayısı 54'tür.

İnegöl'de toplam manda düvesi 80 adettir. Manda düvelerinden 3 adet 1845'te, 39 adet 1846'da, 22 adet de 1847'de verim elde edileceği kaydedilmiştir. Manda düvesinin en

çok yetiştirildiği yerleşim yeri Akhisar'dır. Burada 14 adet manda düvesi yetiştirilmektedir.

Karasığır düvesi ise; İnegöl'de toplam 401 adettir. Bunun 35'i 1845'te, 210 adedi 1846'da ve 19 adedi de 1847 senesinde verim vereceği belirtilmiştir. Karasığır düvesinin en fazla yetiştirildiği yer Akhisar'dır. Burada 34 baş karasığır düvesinin olduğu tespit edilmiştir.

Karasığır düvesi her yerleşim yerinde mevcutken, yoz manda ineği ve manda düvesi, Sinanbey Kıptiyan, Alanya, Çavuş, Çitli, Doma, Hamzabey, Karacakaya, Kadimi, Karalar, Kınık, Kıran, Konurlar, Kozluca, Kızık, Orta, Özlüce, Süle, Tokuş, Yenice Yörük, Yenice Müslim ve Yiğit gibi yerleşim yerlerinde bulunmadığı tespit edilmiştir.

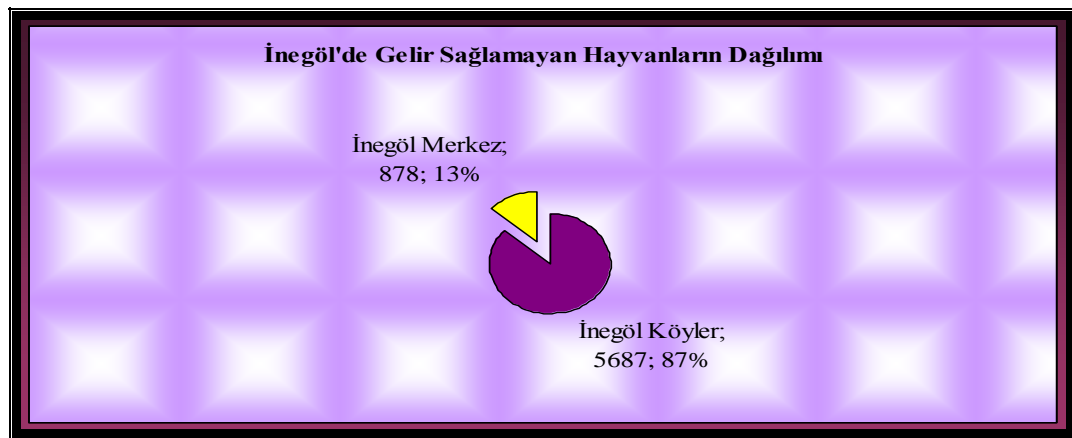
3.4.1.3. Gelir Sağlanamayan Yoz Hayvanlar

Bu kısım hayvanlar hiçbir geliri olmayan ve aynı zamanda gelirinin olacağına dair bir bilgi ve not düşülmeyen hayvanlardır. Bunlar genellikle yoz olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu tip hayvanların sadece etlerinden faydalanılmaktadır.

İnegöl'ün merkezinde bu kısım hayvanlardan 818 adet, köylerinde ise; 5687 adet yetiştirilmektedir. İnegöl merkezde bulunan bu kısımdaki hayvanların köylerdekilere oranı %13'tür. Köylerin mahallelere oranı ise; % 87'ye tekabül etmektedir. Dolayısıyla mahallelere oranla köylerde oldukça fazla yoz hayvanın yetiştirildiği görülmektedir.

Aşağıdaki grafikte gelir elde edilemeyen hayvanların mahalle ve köylere göre dağılımı verilmiştir:

Şekil 10: İnegöl'de gelir sağlamayan hayvanların dağılımı

Köylerde yetiştirilen ve gelir getirmeyen bu hayvanların mahalle ve köylerdeki dağılımları İnegöl temettuat defterlerinden tespit edilmiş ve aşağıdaki tabloda bu kısım hayvanların sayısı ile mahalle ve köylere göre dağılımı verilmiştir:

Tablo 87: Gelir sağlamayan hayvanların mahalle ve köylere göre dağılımı

	Yoz Kara Sığır Öküzü	Yoz Düve ve Tosun	Dölsüz Manda İneği	Yoz Kara Sığır İneği	Manda Tosunu	Manda Boğası	Manda Malağı Erkil	Manda Malağı	Manda Öküzü	Camuş Öküzü	Kara Sığır Tosunu	Dölsüz Kara Sığır İneği	Kara Sığır Öküzü	Buzağı	Kara Sığır Buzağı
Cuma Mah.	-	-	-	1 3	-	-	-	4 0	1 6	-	1 6	-	11 4	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-	-	1 3	1	-	-	2 6	1 1	-	3 9	-	85	-	-
Yenice Mah.	-	-	-	5	-	-	-	2 0	6	-	9	-	23	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptiyan)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Alibey	-	-	-	-	-	-	-	3	6	-	2	-	49	-	-
Adabini	-	-	-	9	-	-	-	6	1 2	-	1 4	-	43	-	-
Alayna	-	-	-	1	-	-	-	3	1 5	-	9	1	46	2	-
Akhisar	-	-	1	7	-	3	5	8	2 4	-	4 0	-	53	-	5
Bedre	-	-	-	1 7	-	-	-	1 1	1 0	-	1 7	-	64	-	-
Bilal	1	-	-	8	-	-	-	1 5	1	-	1 5	-	44	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1 3	-	18	-	-
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	1 0	-	9	-	10 4	-	-
Çeltikçi	-	-	1	1	-	-	-	1 4	1 5	-	3 1	-	46	-	-

Tablo 88: Devamı

Çitli	-	4	-	2	-	-	-	3	14	7	7	-	180	-	-
Deydinler	-	-	1	1	-	-	-	14	15	-	31	-	46	-	-
Doma	-	-	-	-	-	-	2	7	11	-	6	-	151	-	-
Edebey	-	-	1	-	-	-	-	6	1	-	17	1	59	-	1
Eymir	-	-	-	5	-	-	-	3	6	-	10	-	45	-	-
Geline	-	-	-	5	-	-	-	4	2	-	25	-	41	-	-
Genci	-	-	-	4	-	-	-	8	4	-	18	-	56	4	-
Hamamlı	-	-	-	-	-	-	-	3	14	-	4	-	56	-	-
Hamzabey	-	-	-	4	-	-	-	5	10	-	6	-	93	-	-
Hoca	-	-	4	2	3	-	-	16	8	-	29	-	-	-	54
İsaviran	-	-	-	2	-	-	-	3	-	-	12	-	32	-	-
Karacakaya	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	26	-	-
Kadimi	-	-	-	-	-	-	-	3	1595	-	31	-	29	-	-
Karalar	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	-	14	-	-
Kınık	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	6	-	38	-	-
Kıran	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	2	-	16	-	-
Kirles	-	-	-	3	-	-	-	7	22	-	14	-	34	3	-
Konurlar	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	28	-	-
Kozluca	-	-	-	2	-	-	-	-	4	-	-	-	54	-	-
Kulaca	-	-	-	5	-	-	-	16	14	-	36	-	97	-	-

Tablo 89: Devamı

Kurşunlu	-	-	-	-	-	-	5	7	55	-	19	-	266	-	-
Kızık	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	5	-	4	-	-
Maden	-	-	-	-	-	-	-	5	10	-	6	-	20	-	-
Mizal	-	-	-	-	-	-	2	1	34	-	2	-	206	-	-
Orta	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	79	-	-
Özlüce	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	26	-	-
Sırnaz	-	-	-	5	-	-	-	4	17	-	11	-	47	2	-
Süle	-	4	-	-	-	-	-	-	16	-	15	-	40	-	-
Süpürdü	6	-	-	17	-	-	-	7	7	-	11	-	68	-	-
Şibali	-	-	-	-	-	-	-	8	17	$\frac{2}{1}$	34	-	150	4	-
Tokuş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-
Yenice Yörük	-	-	-	12	-	-	-	-	4	-	30	-	42	-	-
Yenice Müslim	-	-	2	11	-	-	-	4	10	-	7	-	72	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yiğit	-	-	-	5	-	-	-	-	2	-	8	-	39	-	-
Toplam	7	8	1	16	6	3	1	28	205	2	61	2	285	1	6
			1	2			4	5	2	8	9		3	6	0

Yoz karasığır öküzü, İnegöl'de toplam 7 adettir. Bunun 6 adedi Süpürdü Köyü'nde yetiştirilmektedir. Yoz düve ve tosun, İnegöl genelinde 4 baş, Süle köyünde, 4 baş da Çitli'de olmak üzere 8 baş bulunmaktadır. Dölsüz manda ineği, 11 adet olup sadece köylerde yetiştirilmektedir. Sinanbey Kıptıyan Mahallesi'nde bu tür hayvanların yetiştirilmediği görülmektedir.

Yoz karasığır ineği, 162 baş olup 27 yerleşim yerinde yetiştirilmektedir. Bununla beraber en fazla yetiştirildiği yer Süpürdü ve Bedre Köyleri'dir ki bu iki yerde de 17'şer adet yetiştirildiği tespit edilmiştir.

İnegöl'ün genelinde 6 baş manda tosunu, 3 baş manda boğası, 14 baş manda malağı erkil, 285 baş manda malağı, 2052 baş manda öküzü, 28 baş camuz öküzü, 619 baş karasığır tosunu, 2 baş dölsüz karasığır ineği, 2853 baş karasığır öküzü, 16 baş buzağı, 60 baş da karasığır buzağı yetiştirildiği ve bunların toplam mevcutları böylece tespit edilmiştir.¹⁷⁵

3.4.2. Küçükbaş Hayvan Dağılımı

İnegöl'de özellikle köylerde yetiştirilen ve gerek etinden gerek yününden gerekse sütünden faydalanılan küçükbaş hayvanlar mevcuttur. Bu kısım hayvanlar, sağman keçi, yoz keçi, erkil keçi, sağman koyun, yoz koyun, erkil koyun, kuzu, oğlak vs. gibi hayvanlardan oluşmaktadır.

Küçükbaş hayvanlar erkil, sağman, yoz şeklinde ayrılmıştır. Zira temettuat defterlerinde bu şekilde kayıt altına alınmıştır. Bu kısım hayvanları keçi ve koyun şeklinde ayırmak mümkündür.

Bazı yerleşim yerlerinde keçi ve koyun aynı anda zikredilmiş ve sayıları ile gelirleri beyan edilmiştir. Sağman koyun ve keçi sayısı İnegöl genelinde 98 adet olup 1844 senesindeki geliri 2202 kuruş olarak tespit olunmuştur. 1845 yılında 80 kuruş gelir sağlanacağı tahmin edilmiştir.

İnegöl'de 100 adet yoz koyun ve keçi mevcut olup 1844'te 267,5 kuruş gelir elde edilmekte ve 1845 senesinde de 110 kuruş hâsılat alındığı tespit edilmiştir.

---

¹⁷⁵ İnegöl, kereste nakli itibariyle oldukça ileri düzeyde taşımacılığın yapıldığı bir muhittir. Bu taşımacılık, hem yük hayvanları vasıtasıyla hem de karasığır öküzü, manda öküzü, yoz karasığır öküzü, camuz öküzü vasıtasıyla yapılmaktadır. Fakat bu hayvanlar sığır cinsinden olduklarından dolayı işlevlerinden çok cinslerine atfen gelir sağlamayan yoz hayvanlar grubunda incelenmiştir.

3.4.2.1. Keçi

Keçi, küçükbaş hayvanlardan olup İnegöl genelinde toplam 2466 adet yetiştirilmektedir. Bunun 1780 adedi sağman keçidir. 636 adet yoz keçi olup geriye kalan 50 adedi de erkil keçidir.

Aşağıdaki tabloda küçükbaş hayvanlardan keçinin sayısı, gelirleri, mahallelere ve köylere göre dağılımı verilmiştir:

Tablo 90: Keçinin mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/ Köy Adı	Yoz Keçi		Sağman Keçi			Erkil Keçi	
	Adet	60'ta	Adet	60'ta	61'de	Adet	60'ta
Cuma Mah.	-	-	-	-	-	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-	-	-	-	-	-
Yenice Mah.	-	-	-	-	-	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptıyan)	15	45	12	60	-	-	-
Alibey	15	36,5	15	275	-	-	-
Adabini	-	-	-	-	-	-	-
Alayna	13	37,5	71	781	-	24	71
Akhisar	65	162,5	81	781	720	-	-
Bedre	-	-	40	440	-	-	-
Bilal	-	-	35	445	-	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-	-	-	-	-	-
Çavuş	-	-	75	920	-	-	-
Çeltikçi	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 91: Devamı

Çitli	-	-	19	324	140	-	-
Deydinler	-	-	-	-	-	-	-
Doma	29	0	118	1972	-	-	-
Edebey	-	-	29	319	-	-	-
Eymir	-	-	-	-	-	-	-
Geline	40	112,5	65	730	-	4	10
Genci	4	10	21	223	-	1	-
Hamamlı	-	-	-	-	-	-	-
Hamzabey	30	75	129	2242	-	-	-
Hoca	8	-	66	1047	-	3	9
İsaviran	25	30	30	330	-	5	12,5
Karacakaya	-	-	-	-	-	-	-
Kadimi	-	-	-	-	-	-	-
Karalar	130	280	120	2375	-	-	-
Kımk	-	-	-	-	-	-	-
Kıran	-	-	10	90	-	-	-
Kirles	-	-	-	-	-	-	-
Konurlar	-	-	-	-	-	-	-
Kozluca	-	-	102	1836	-	-	-
Kulaca	6	18	21	231	-	-	-

Tablo 92: Devamı

Kurşunlu	2	-	84	1649	-	-	-
Kızık	-	-	-	-	-	-	-
Maden	18	306	56	1017	-	-	-
Mizal	-	-	99	1867,5	-	-	-
Orta	-	-	10	180	-	-	-
Özlüce	3	9	25	375	-	-	-
Sırnaz	33	87	52	573	-	5	15
Süle	3	6	30	321	-	3	9
Süpürdü	12	35	18	198	-	-	-
Şibali	100	300	-	-	-	-	-
Tokuş	-	-	-	-	-	-	-
Yenice Yörük	85	2245	316	5088	-	-	-
Yenice Müslim	-	-	-	-	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-	-	-
Yiğit	-	-	31	341	-	5	15
Toplam	636	3795	1780	27030,5	860	50	141,5

Yoz keçiden 1844 yılında 3795 kuruş gelir elde edilmiştir. Buna mukabil sağman keçiden elde edilen hâsılat 27030,5 kuruştur. Erkil keçiden ise elde edilen kazanç 141,5 kuruş olarak tespit edilmiştir. Sağman keçiden elde edilen gelirin diğerlerine oranı %72 iken, yoz keçinin %26, erkil keçinin de %2'dir.

Mahallelerden sadece Sinanbey Kıptiyan Mahallesi'nde sağman ve yoz keçi yetiştirilmektedir. Diğer mahallelerde keçi türü beslenmemektedir.

Adabini, Cerrah, Çeltikçi, Deydinler, Eymir, Hamamlı, Karacakaya, Kadimi, Kınık, Kirles, Konurlar, Kızık, Tokuş, Yenice Müslim köylerinin hiçbirinde yoz keçi, sağman keçi ve erkil keçi yetiştirilmemektedir.

Yiğit köyünde 5 adet erkil yoz keçinin olduğu ve bunlardan 15 guruş elde edildiği kaydedilmiştir.

Aynı zamanda İnegöl'de toplam 256 baş oğlak tespit edilmiş ve bunlardan gelir elde edilmemiştir. Yerleşim yeri başına yaklaşık 5 adet oğlak düşmektedir.

3.4.2.2. Koyun

İnegöl genelinde toplam koyun sayısı 1553 adettir. Bu sayının 978 adedi sağman koyuna, 466 adedi yoz koyuna, 109 adedi de erkil koyuna aittir. Sağman koyun diğer koyunlara oranı %63'tür. Yoz koyunun diğerlerine oranı %30, erkil koyunun diğerlerine oranı ise; %7 olarak tespit olunmuştur.

Aşağıdaki tabloda sağman koyunun, yoz koyunun ve erkil koyunun İnegöl'deki mahalleler ve köylere göre sayı ve gelir dağılımı verilmiştir:

Tablo 93: Koyunun mahalle ve köylere öre dağılımı

Mahalle ve Köy Adı	Sağman Koyun			Yoz Koyun		Erkil Koyun	
	Adet	60'ta	61'de	Adet	60'ta	Adet	60'ta
Cuma Mah.	-	-	-	-	-	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-	-	-	-	-	-
Yenice Mah.	-	-	-	-	-	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptiyan)	3	9	-	-	-	-	-
Alibey	15	336	-	10	20,5	-	-
Adabini	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 94: Devamı

Alayna	57	672	-	58	174	4	12
Akhisar	55	691	525	65	195	-	-
Bedre	30	240	-	10	30	60	180
Bilal	15	216	-	-	-	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-	-	-	-	-	-
Çavuş	5	210	-	-	-	-	-
Çeltikçi	-	-	-	-	-	-	-
Çitli	25	324	184	15	79	-	-
Deydinler	-	-	-	-	-	-	-
Doma	-	-	-	-	-	-	-
Edebey	10	120	-	-	-	-	-
Eymir	-	-	-	-	-	-	-
Geline	30	550	-	46	138	35	105
Genci	19	213	-	5	15	-	-
Hamamlı	10	318	-	-	-	-	-
Hamzabey	20	440	-	15	45	-	-
Hoca	25	555	-	1	-	-	-
İsaviran	-	-	-	-	-	-	-
Karacakaya	35	732	-	17	48	-	-
Kadimi	-	-	-	-	-	-	-
Karalar	60	1935	-	-	-	-	-

Tablo 95: Devamı

Kınık	-	-	-	-	-	-	-
Kıran	-	-	-	-	-	-	-
Kirles	-	-	-	-	-	-	-
Konurlar	-	-	-	-	-	-	-
Kozluca	23	474	-	-	-	-	-
Kulaca	-	-	-	-	-	-	-
Kurşunlu	44	555	-	20	54	-	-
Kızık	-	-	-	-	-	-	-
Maden	17	362	-	-	-	-	-
Mizal	113	3178,5	-	-	-	-	-
Orta	13	286	-	-	-	-	-
Özlüce	7	154	-	-	-	10	30
Sırnaz	113	1356	-	117	351	-	-
Süle	-	-	-	-	-	-	-
Süpürdü	-	-	-	-	-	-	-
Şibali	-	-	-	-	-	-	-
Tokuş	-	-	-	-	-	-	-
Yenice Yörük	234	4975	-	87	261	-	-
Yenice Müslim	-	-	-	-	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-	-	-
Yiğit	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	978	18901,5	709	466	1410,5	109	327

İnegöl'de sağman koyundan 1844'de elde edilen toplam gelir 18901,5 kuruştur. Aynı cinsten 1845 senesinde 709 kuruş gelir elde edileceği tahmin edilmiştir.

İnegöl genelinde yerleşim yeri başına sağman koyun ortalaması 20 adettir. Bu sayı yoz koyunda 9'a, erkil koyunda 2'ye düşmektedir.

Sağman koyunun yıllık gelir ortalaması; 402 kuruş olarak belirlenmiştir. Yoz koyunun 30 kuruş, erkil koyunda ise; 6 kuruşa düşmektedir.

3.4.3. Yük Hayvanı Dağılımı

Taşımacılık insan için vazgeçilmez bir eylemdir. İnsanlar gerek kendini taşıması için gerekse yüklerini taşımak ve gerekse de geçimini temin etmek için insanlar yük hayvanlarını kullanmışlardır.

At, eşek, katır, kısrak vb. hayvanlar bu cinsten kabul edilmişlerdir. Yapıları gereği bu işlere uygun olan bu hayvanlar insanlar tarafından beslenmişler ve tarihte birçok olayın değişmesinde rol oynamışlardır.

1844–1845 temettuat defterlerinde İnegöl'de hem günlük ihtiyaçları karşılamada hem de insan ve çeşitli yükleri taşımakta kullanılan hayvanlar incelendiğinde bu tür hayvanların farklı özellikleriyle kaydedildiği anlaşılmaktadır. Örneğin; kısrığın, dölsüz kısrak, tay kısrak ve kısrak şeklinde üç şekilde gruplandırmak mümkündür. Aşağıdaki tabloda kısrak, dölsüz kısrak ve tay kısrığın sayılarının ve gelirlerinin mahalle ve köylere göre dağılımı gösterilmiştir:

Tablo 53: Kısrağın mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köy Adı	Kısrağ		Dölsüz Kısrağ		Tay Kısrağ	
	Adet	60'ta	Adet	64	Adet	64
Cuma Mah.	7	95	-	-	1	-
Sinan Bey Mah.	6	100	-	-	-	-
Yenice Mah.	-	-	-	-	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptiyan)	7	240	-	-	-	-
Alibey	4	20	-	-	-	-
Adabini	2	35	-	-	-	-
Alayna	-	-	-	-	-	-
Akhisar	17	405	9	1*	3	1
Bedre	-	-	-	-	-	-
Bilal	-	-	-	-	-	-
Cerrah (Reaya)	1	35	-	-	-	-
Çavuş	3	-	-	-	-	-
Çeltikçi	3	95	3	-	-	-
Çitli	5	220	-	-	3	-
Deydinler	3	95	3	-	-	-
Doma	1	-	-	-	-	-
Edebey	2	30	1	-	-	-
Eymir	-	-	-	-	-	-
Geline	-	-	-	-	-	-

Tablo 53: Devamı

Genci	-	-	-	-	-	-
Hamamlı	-	-	-	-	-	-
Hamzabey	2	65	1	-	-	-
Hoca	2	40	-	-	1	-
İsaviran	3	105	-	-	1	-
Karacakaya	2	50	1	-	-	-
Kadimi	-	-	1	-	1	-
Karalar	-	-	-	-	-	-
Kınık	-	-	-	-	-	-
Kıran	-	-	-	-	-	-
Kirles	-	-	-	-	-	-
Konurlar	2	100	-	-	-	-
Kozluca	1	40	-	-	-	-
Kulaca	1	-	-	-	-	-
Kurşunlu	1	80	-	-	-	-
Kızık	-	-	-	-	-	-
Maden	11	500	-	-	-	-
Mizal	8	-	-	-	-	-
Orta	6	310	-	-	-	-
Özlüce	4	110	-	-	-	-
Sırnaz	-	-	-	-	-	-

Tablo 53: Devamı

Süle	-	-	-	-	-	-
Süpürdü	2	-	-	-	-	-
Şibali	14	150	4	150	-	-
Tokuş	-	-	-	-	-	-
Yenice Yörük	23	690	-	-	-	-
Yenice Müslim	-	-	-	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-	-
Yiğit	-	-	-	-	-	-
Toplam	143	3610	23	151	10	1

İnegöl genelinde toplam kısrak adedi 176'dır. Bunun 143 adedi normal kısrak ve 10 adedi de tay kısraktır.

Kısrağın 1844 yılındaki geliri 3610 kuruştur. Dölsüz kısrağın geliri ise 150 kuruş olarak kaydedilmiştir. 1 dölsüz kısrağın da gelirin 1847 senesinde alınacağı tespit edilmiştir.

Yenice Mahallesi, Cerrah Köyü ve Süle Köyü'nde olmak üzere üç yerleşim yerinde katır bulunmaktadır. İnegöl genelinde katır kullanımının yaygın olmadığı ve katırdan fazla istifade edilmediği anlaşılmaktadır.

Yük hayvanlarından bir kısım da kalan bargir (at), merkep (eşek) ve taydır. Sayılan bu yük hayvanları da en az diğerleri kadar halkın ihtiyaçlarını gidermede bir araç olmuşlardır.

Aşağıdaki tabloda bargir, merkep ve tayın sayıları ve elde edilen hâsılâtın mahalle ve köylere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 54: Bargir, Merkez ve tayın mahalle ve köylere göre dağılımı

	Bargir	Merkez		Tay	
Mahalle/ Köy Adı	Adet	Adet	60'ta	Adet	63'te
Cuma Mah.	41	23	-	2	-
Sinan Bey Mah.	45	17	-	2	-
Yenice Mah.	32	8	-	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptıyan)	5	7	-	-	-
Alibey	5	2	15	2	-
Adabini	4	7	60	-	-
Alayna	9	13	-	-	-
Akhisar	11	1	-	12	2
Bedre	10	50	-	-	-
Bilal	-	4	-	1	-
Cerrah (Reaya)	4	18	270	1	-
Çavuş	14	14	-	-	-
Çeltikçi	6	12	-	-	-
Çitli	6	-	-	-	-
Deydinler	6	12	-	-	-
Doma	22	10	-	1	-
Edebey	7	11	55	-	-
Eymir	5	1	-	-	-
Geline	13	9	-	-	-
Genci	22	8	-	-	-

Tablo 54: Devamı

Hamamlı	6	3	-	-	-
Hamzabey	31	22	60	-	-
Hoca	10	12	120	2	-
İsaviran	8	9	-	-	-
Karacakaya	-	-	-	-	-
Kadimi	22	9	30	-	-
Karalar	4	1	-	1	-
Kınık	1	-	-	-	-
Kıran	7	2	-	-	-
Kirles	16	6	-	-	-
Konurlar	-	7	150	-	-
Kozluca	1	9	65	-	-
Kulaca	24	10	-	2	-
Kurşunlu	18	6	-	1	-
Kızık	1	-	-	-	-
Maden	25	22	635	-	-
Mizal	3	46	-	1	-
Orta	3	7	90	-	-
Özlüce	-	-	-	-	-
Sırnaz	5	-	-	-	-
Süle	9	10	-	-	-
Süpürdü	4	13	25	1	-

Tablo 54: Devamı

Şibali	2	19	-	9	-
Tokuş	2	-	-	-	-
Yenice Yörük	8	1	-	8	-
Yenice Müslim	-	1	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-	-	-
Yiğit	2	1	-	-	-
Toplam	479	443	1575	46	2

İnegöl’de toplam 479 adet bargir vardır. Genele ortalama yapıldığında yerleşim yeri başına yaklaşık olarak 10 adet bargir düşmektedir. İnegöl’de toplam merkep ise; 443’tür ve ortalama her yerleşim yerine yaklaşık 9 merkep düşmektedir. Bu sayılardan hareketle bargir ve merkebin halk tarafından sahiplenilmesi neredeyse müsavidir.

Karacakaya ve Özlüce Köyleri’nde bu sayılan yük hayvanlarından bulunmamaktadır. Buna karşın bargir, Sinanbey Mahallesi’nde 45 adet, Cuma Mahallesi’nde 41 adet bulunmaktadır. Merkep ise; Bedre Köyü’nde 50 adet mevcuttur. 46 adet tayın 12’si Akhisar’da bulunmaktadır.

3.4.4. Arıcılık

Arıcılık da İnegöl’deki yerleşim yerlerine bakıldığında dikkat çeken başka bir hayvancılık örneğini teşkil etmektedir.

İnegöl’de 1844–1845 yıllarında kovan sayısı ve ondan elde edilen gelirler, temettuat defterlerinde kaydedilmiştir.

Aşağıdaki tabloda mahalle ve köylere göre arı kovanı sayısı ve gelir dağılımı gösterilmiştir:

Tablo 55: Arı kovanının mahalle ve köylere göre dağılımı

Mahalle/Köy Adı	Arı Kovanı		
	Adet	60'ta	61'de
Cuma Mah.	-	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-	-
Yenice Mah.	-	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptiyan)	-	-	-
Alibey	8	20	-
Adabini	-	-	-
Alayna	-	-	-
Akhisar	-	-	-
Bedre	-	-	-
Bilal	-	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-	-
Çavuş	1	2,5	-
Çeltikçi	16	160	-
Çitli	9	108	-
Deydinler	16	160	-
Doma	14	35	-
Edebey	2	20	-
Eymir	-	-	-
Geline	-	-	-

Tablo 55: Devamı

Genci	-	-	-
Hamamlı	3	7,5	-
Hamzabey	-	-	-
Hoca	39	390	-
İsaviran	-	-	-
Karacakaya	14	167	40
Kadimi	-	-	-
Karalar	5	12,5	-
Kınık	10	119	
Kıran	-	-	-
Kirles	16	160	-
Konurlar	-	-	-
Kozluca	21	210	
Kulaca	-	-	-
Kurşunlu	4	10	-
Kızık	12	120	-
Maden	64	525,5	-
Mizal	24	40	-
Orta	-	-	-
Özlice	18	186	-
Sırnaz	5	50	-

Tablo 55: Devamı

Süle	22	180	-
Süpürdü	-	-	-
Şibali	25	418	12
Tokuş	-	-	-
Yenice Yörük	37	370	-
Yenice Müslim	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-
Yiğit	-	-	-
Toplam	385	3471	52

İnegöl genelinde toplam 385 arı kovanı mevcuttur. İnegöl'deki yerleşim yerlerine orantı yaptığımızda yaklaşık 8 adet arı kovanının yerleşim yeri başına düştüğü görülmektedir. Bu arı kovanlarından 1844 senesinde 3471 kuruş gelir elde edilmiştir. 1845 yılında ise; 52 kuruş gelir elde edileceği tahmin edilmektedir.

Arıcılık, ancak bitki örtüsü ve hava şartları gibi unsurların uygun olmasıyla yapılan bir faaliyettir. Dolayısıyla İnegöl'de arıcılık yapmaya elverişli bir bitki örtüsünün ve hava şartlarının olduğu anlaşılmaktadır.

İnegöl merkezinde yaşayan halkın arıcılıkla meşgul olmadıkları tespit edilmiştir. Bununla beraber 20 köyde de arıcılıkla ilgili bir faaliyetin olmadığı temettuat defterlerinden anlaşılmaktadır.

3.5. İnegöl'de Vergiler ve Dağılımı

İnegöl temettuat defterleri incelendiğinde iki çeşit vergiden bahsedildiği görülmektedir. Bu vergilerden ilki öşür vergisidir. İkincisi de sadece vergi denilen ve sahip olunan emlak ve araziden elde edilen gelir oranına göre alınan vergidir.

3.5.1. Öşür

Öşür, kelime anlamı itibariyle onda bir, ondalık ve onda biri alınan vergi anlamına gelmektedir. Çoğul ifadesi âşar olup İnegöl temettuat defterlerinde genellikle bu ifade kullanılmıştır. Şer'i bir vergi olup ziraattan elde edilen mahsulâtta onda bir oranında devletin aldığı vergidir.¹⁷⁶

Halkın elde ettiği ziraat mahsullerinin hepsinden hanenin gelir kapasitesi de düşünülerek alınmıştır. İnegöl temettuat defterlerinde genellikle onda bir ifadesini karşılayacak şekilde öşür hesaplaması yapılmış ve tahsil edilme yoluna gidilmiştir. Doğru hesaplama genel olarak netice vermiş lakin ender de olsa farklı uygulamalar tespit edilmiştir.

Mesela; Alayna köyünde 7 numaralı hanede sakin olan Kara Mustafa oğlu İsmail, yılda 30 kuruş kazandığı bağdan 3 kuruş, senelik 80 kuruş gelir elde ettiği harir bahçesinden ise; 8 kuruş öşür vergisi olarak vermiştir.¹⁷⁷

Çeltikçi köyünde numarası 1 olan hanenin reisi ve aynı zamanda köyün hatibi olan Hatib Mehmed Efendi, harir bahçesinden senelik 210 kuruş hâsılat elde ederken öşür vergisi olarak 20 kuruş verdiği tespit edilmiştir.¹⁷⁸

Yine, Doma köyünde hane 1'de meskûn ve aynı zamanda köyün imamı olan Osman Efendi bin Mustafa, harir bahçesinden 160 kuruş yıllık gelir elde etmiş ve öşür olarak bu rakamın onda birine tekabül eden 16 kuruşu öşür vergisi olarak vermiştir. Bağcılıktan elde ettiği senelik 80 kuruş karşılığında 8 kuruş öşür vergisi verdiği temettuat defterlerinde kaydedilmiştir.¹⁷⁹

Fakat bununla beraber; Doma köyünde numarası 5 olan hanenin reisi Seyyid Emin bin Kara Mustafa, harir bahçesinden 90 kuruş gelir elde ederken öşür vergisi olarak 8 kuruş vermiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁶ SAMÎ, a.g.s., s.937; DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.851.

¹⁷⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08261, 0004.

¹⁷⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08231, 0003.

¹⁷⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08246, 0002.

¹⁸⁰ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08246, 0002.

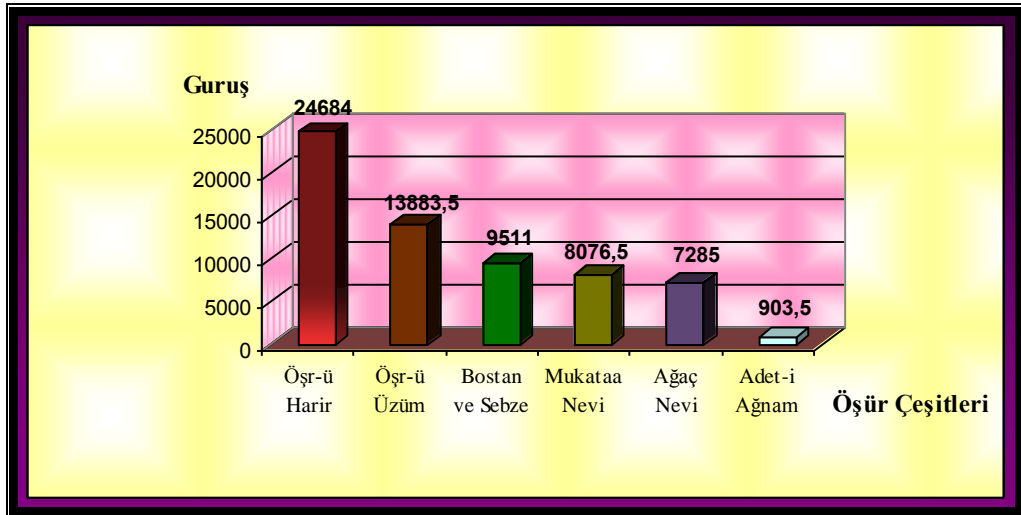
Bedre köyünde numara 39'daki hane reisi Ak Mehmed oğlu Abdulkadir ibn Mehmed meyvecilikten 180 kuruş yıllık hâsılat elde ederken öşür olarak onda bir oranında vermesi gereken 18 kuruş yerine 28 kuruş öşür vergisi vermiştir.¹⁸¹

Öşür cinsleri incelendiğinde harir, üzüm, bostan ve sebze, ağaç ve mukataa gibi kategorilerin oluştuğu görülür.

İnegöl genelinde harirden verilen öşür vergisi toplam 24684 kuruştur. Daha sonra 13883,5 kuruşla üzüm, 9511 kuruş vergiyle bostan ve sebze öşrü, 8076,5 kuruşla mukataa cinsinden öşür gelmektedir. 7285 kuruş öşür vergisi verilen ağaç cinsi ürünleri 903,5 kuruşla koyunlar üzerinden verilen öşür olan ağnam rüsumu izlemektedir.

Aşağıdaki grafikte zikredilen bu grupların öşür miktarlarının toplamları gösterilmiştir:

Şekil 111: Öşür miktarları ve gelirlerinin dağılımı

İnegöl genelinde öşür-ü haririn diğerlerine oranı %38 olup en yüksek verilen öşür vergisidir. Bunu öşür-ü üzüm takip etmektedir ki onun da diğerlerine oranı %22'dir. Daha sonra bostan ve sebze öşrü gelmektedir ve değeri %15'tir. Onu %13 ile mukataa öşrü izlerken ağaç öşrü %11 oranında kalmaktadır.

En düşük seviyede öşür vergisi verilen cins ise; adet-i ağnam olup diğerlerine oranı %1 olarak tespit edilmiştir.

¹⁸¹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 08212, 0010.

Aşağıdaki tabloda İnegöl’de öşür vergisinin cinsleri ve elde edilen gelir toplamları verilmiştir:

Tablo 56: Öşür çeşitleri ve gelirleri

Öşür Cinsi	Toplam Öşür Gelirleri
Öşr-ü Harir	24684
Öşr-ü Üzüm	13883,5
Öşr-ü Bostan Mısır	205
Öşr-ü Bostan	1572
Öşr-ü Mısır ve Sebze	75
Öşr-ü Sebze	295,5
Mukataa-i Zemin	686
Öşr-ü Meyve	6725
Öşr-ü Duhan	1418
Mukataa-i Zemin ve Hadaik	2730,5
Öşr-ü Bostan ve Sebze	100
Öşr-ü Kavak	7,5
Öşr-ü Kestane	552,5
Öşr-ü Mirî	940
Adet-i Ağnam ve Rüsumat	152
Öşr-ü Sisam	1887
Öşr-ü Bostan ve Sisam	937,5
Öşr-ü Fasulye	159

Tablo 56: Devamı

Öşür-ü Bostan ve Sarımsak	30
Öşür-ü Mısır	1330,5
Öşür-ü Soğan	945
Öşür-ü Lahana	301
Öşür-ü Soğan ve Sarımsak	85
Öşür-ü Sarımsak	112,5
Öşür-ü Çeltik	58
Adet-i Ağnam	751,5
Mukataa	4660
Toplam Öşür Miktarı	65283,5

24684 kuruş vergi matrahıyla en yüksek seviyede olan öşür, harir öşürdür. Bunu bağdan elde edilen öşür vergisi takip etmektedir. Öşür-ü üzüm 13883,5 kuruştur.

Hububat içerisinde en düşük öşre sahip olan ürün bostan ve sarımsaktır ki 30 kuruş vergi verilmektedir. Ağaçlar içerisinde ise; kavak 7,5 kuruşla en az öşür verilen mahsul olmuştur.

Ağaç öşrü irdelendiğinde meyve, kavak ve kestaneden öşür vergisinin verildiği tespit olunmaktadır. Aşağıdaki tabloda ağaçlardan elde edilen öşür vergisinin mahalle ve köylere göre dağılımı verilmiştir:

Tablo 967: Ağaç öşürlerinin mahalle ve köylere göre gelir dağılımı

	Öşr-ü Kavak	Öşr-ü Kestane	Öşr-ü Meyve
Mahalle/Köy Adı	Kuruş	Kuruş	Kuruş
Cuma Mah.	-	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-	-
Yenice Mah.	-	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptiyan)	-	-	-
Alibey	-	-	-
Adabini	-	-	-
Alayna	-	-	555
Akhisar	-	3	-
Bedre	-	-	1775,5
Bilal	-	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-	-
Çavuş	-	-	3
Çeltikçi	-	17	18
Çitli	-	-	-
Deydinler	-	-	-
Doma	-	-	-
Edebey	-	-	-
Eymir	-	-	-
Geline	-	-	-

Tablo 977: Devamı

Genci	-	-	956
Hamamlı	-	-	-
Hamzabey	-	-	-
Hoca	-	-	-
İsaviran	-	-	-
Karacakaya	-	-	85
Kadimi	-	25	124
Karalar	-	-	-
Kınık	-	-	-
Kıran	-	-	183
Kirles	-	-	1269,5
Konurlar	-	-	-
Kozluca	-	-	-
Kulaca	-	-	-
Kurşunlu	-	-	-
Kızık	-	-	162
Maden	-	-	-
Mizal	-	-	-
Orta	-	-	157
Özlüce	-	-	20
Sırnaz	7,5	-	1075,5

Tablo 987: Devamı

Süle	-	507,5	342
Süpürdü	-	-	-
Şibali	-	-	-
Tokuş	-	-	-
Yenice Yörük	-	-	-
Yenice Müslim	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-
Yiğit	-	-	-
Toplam	7,5	552,5	6725,5

İnegöl genelinde 7285,5 kuruş ağaç öşrü verilmiştir. Bunun 7,5 guruşu kavak, 552,5 kuruşu kestane ve 6725,5 kuruşu da meyve öşrü olarak verilmiştir.

4 mahalle ve 29 köyde öşür olarak ağaç vergisi verilmemiştir. Bunların dışında kalan yerleşim yerlerinde ağaçtan dolayı gelir elde edilmiş ve onun üzerinden de öşür vergisi verilmiştir.

En fazla öşür vergisi veren yerleşim yeri Bedre köyü olup öşr-ü meyve olarak 1775,5 kuruş vermiştir. Bunu 1269,5 kuruş meyve öşrüyü Kirles Köyü takip etmektedir.

Mukataa, bağ, bahçe ve arsa halinde kullanılan ve gelir elde edilen yerlerden alınan vergiye denilmektedir.¹⁸² Aynı zamanda arazinin kesime verilmesi yahut muayyen bir kira karşılığında arazinin birine kiraya verilmesidir.

İnegöl'de öşür olarak verilmiş vergiler incelendiğinde mukataa olarak üç çeşide ayrıldığı müşahede edilir. Bunlar; mukataa, mukataa-i zemin, mukataa-i zemin ve hadaik olup aşağıdaki tabloda bu nevi öşür vergilerinin miktarı, mahalle ve köylere oranı verilmiştir:

¹⁸² DEVELLİOĞLU, a.g.s., s.679.

Tablo58: Mukataa gelirlerinin mahalle ve köylere göre dağılımı

	Mukataa-i Zemin	Mukataa-i Zemin ve Hadaik	Mukataa
Mahalle/Köy Adı	Kuruş	Kuruş	Kuruş
Cuma Mah.	-	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-	182
Yenice Mah.	-	-	37
Sinan Bey Mah. (Kıptıyan)	-	12	8,5
Alibey	-	-	-
Adabini	-	-	-
Alayna	11	65	3
Akhisar	105	77,5	5,5
Bedre	93	162	-
Bilal	-	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-	-
Çavuş	131	562	3660,5
Çeltikçi	13	122,5	-
Çitli	2	-	-
Deydinler	-	-	-
Doma	-	937	-
Edebey	-	-	-
Eymir	16	92,5	2
Geline	-	-	-

Tablo58: Devamı

Genci	80	165,5	-
Hamamlı	-	-	-
Hamzabey	-	-	48
Hoca	-	-	-
İsaviran	-	-	-
Karacakaya	-	-	15
Kadimi	8	182,75	14
Karalar	8,5	13	-
Kınık	-	-	18
Kıran	13	30	-
Kirles	34	70	-
Konurlar	-	-	-
Kozluca	-	22	190
Kulaca	131	17	37
Kurşunlu	-	-	-
Kızık	-	13	5
Maden	-	-	-
Mizal	-	-	-
Orta	-	15	184
Özlüce	-	-	8
Sırnaz	-	82,5	84
Süle	18	71	-

Tablo58: Devamı

Süpürdü	-	-	-
Şibali	-	-	-
Tokuş	-	-	32
Yenice Yörük	22,5	-	91,5
Yenice Müslim	-	-	-
Yenice (Reaya)	-	-	-
Yiğit	-	18	35
Toplam	686	2730,25	4660

İnegöl genelinde toplam mukataa-i zemin 686 kuruş, mukataa-i zemin ve hadaik 2730,5 kuruş, 4660 kuruş da mukataa öşrü verilmiştir. 8076,5 kuruş mukataa cinsinden verilen öşürlerin toplamını oluşturmaktadır.

İnegöl içerisinde 17 yerleşim yerinde mukataa nevinden bir öşür vergisi verilmemiştir. Mahalleler içerisinde sadece Cuma Mahallesi mukataa öşrü vermemiştir. Yerleşim yerleri içerisinde ise; en yüksek orana Çavuş Köyü sahiptir ve 3660,5 kuruş mukataa vermiştir.

En düşük vergi veren yer ise; Eymir köyü olup mukataa olarak 3 kuruş vergi vermiştir. Bunu Alayna takip etmiş ve 3 kuruş mukataa öşrü vermiştir.

Ağnam ve rüsumat ile adet-i ağnama bakıldığında miktar diğerleri kadar yüksek bir seviyeye çıkamadığı görülmektedir. Zira adet-i ağnam ve rüsumat 152 kuruş, adet-i ağnamın ise; 751,5 kuruş olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda ağnam resminin miktarının mahalle ve köylere dağılımı yapılmıştır:

Tablo 59: Adet-i ağnam gelirlerinin mahalle ve köylere göre dağılımı

	Adet-i Ağnam ve Rusumat	Adet-i Ağnam
Mahalle/Köy Adı	Kuruş	Kuruş
Cuma Mah.	-	-
Sinan Bey Mah.	-	-
Yenice Mah.	-	-
Sinan Bey Mah. (Kıptiyan)	-	-
Alibey	-	-
Adabini	-	-
Alayna	-	44
Akhisar	-	48
Bedre	-	57
Bilal	-	-
Cerrah (Reaya)	-	-
Çavuş	2	70
Çeltikçi	-	-
Çitli	-	-
Deydinler	-	-
Doma	14	-
Edebey	-	-
Eymir	-	-
Geline	-	-

Tablo 59: Devamı

Genci	-	-
Hamamlı	-	-
Hamzabey	-	75,5
Hoca	-	-
İsaviran	-	-
Karacakaya	-	16,5
Kadimi	-	-
Karalar	136	-
Kınık	-	-
Kıran	-	-
Kirles	-	-
Konurlar	-	-
Kozluca	-	90
Kulaca	-	6
Kurşunlu	-	-
Kızık	-	-
Maden	-	-
Mizal	-	-
Orta	-	-
Özüce	-	18
Sırnaz	-	84
Süle	-	10,5

Tablo 59: Devamı

Süpürdü	-	-
Şibali	-	-
Tokuş	-	-
Yenice Yörük		232
Yenice Müslim	-	-
Yenice (Reaya)	-	-
Yiğit	-	-
Toplam	152	751,5

İnegöl genelinde toplam ağnam resmi 903 kuruş olarak verilmiştir. Bu rakamın diğer öşür vergilerine oranı %11 olarak tespit edilmiştir.

4 mahalle olmak üzere 34 yerleşim yerinde ağnam rüsumu verilmemiştir. En yüksek orana sahip olan yer Yenice Yörük Köyü'dür. 232 kuruş ağnam ve rüsumat vergisi vermiştir. Bu yeri 136 kuruşla Karalar Köyü takip etmektedir.

En düşük orana sahip olan yer ise; Çavuş'tur ki 2 kuruş vermiş olup, bunu da Kulaca 6 kuruşla izlemektedir.

3.5.2. Vergi

Vergi, İnegöl temettuat defterlerinde "sene-i sabıkada vermiş olduğu" diye ifadelendirilmiştir. Hane reisinin adının hemen üzerinde genelde dikey bir biçimde yazılan bu vergi kişinin 1844 senesinde emlak ve arazi gelirlerinden verdiği toplam vergiyi ifade eden bir bölümdür.

1844 senesinde İnegöl genelinde toplam verilen vergi 255649,25 kuruştur. "sene-i sabıkada vermiş olduğu" ifadesiyle kaydedilmiş olan verginin mahalle ve köylere göre dağılımı aşağıdaki tabloda aktarılmıştır:

Tablo 60: 1844 yılında verilmiş olan verginin mahalle ve köylere göre dağılımı

	1844'te Verilmiş Olan Vergi
Mahalle/Köy Adı	Kuruş
Cuma Mah.	14195,75
Sinan Bey Mah.	13104,5
Yenice Mah.	7191,5
Sinan Bey Mah. (Kıptiyan)	1045
Alibey	4161,5
Adabini	3159,5
Alayna	2673
Akhisar	4960
Bedre	5741,5
Bilal	2740
Cerrah (Reaya)	-
Çavuş	6991
Çeltikçi	5165
Çitli	9535
Deydinler	4211
Doma	8238
Edebey	3427
Eymir	3645
Geline	3020

Tablo 60: Devamı

Genci	2209
Hamamlı	3558,5
Hamzabey	10725
Hoca	6188
İsaviran	2029
Karacakaya	1015
Kadimi	4567
Karalar	1514
Kınık	1765
Kıran	872
Kirles	2237
Konurlar	2107
Kozluca	4791
Kulaca	8913,5
Kurşunlu	17249
Kızık	286
Maden	6001,5
Mizal	12995
Orta	6600
Özüce	1100
Sırnaz	3527

Tablo 60: Devamı

Süle	2380,5
Süpürdü	6765
Şibali	12634
Tokuş	435
Yenice Yörük	3586,5
Yenice Müslim	5909,5
Yenice (Reaya)	-
Yiğit	20485
Toplam	255649,25

İnegöl genelinde en yüksek vergi matrahına sahip olan yerleşim yeri Cuma Mahallesi olup vermiş olduğu vergi 14195,75 kuruştur. Bunu 13104,5 kuruşla Sinanbey Mahallesi takip etmektedir.

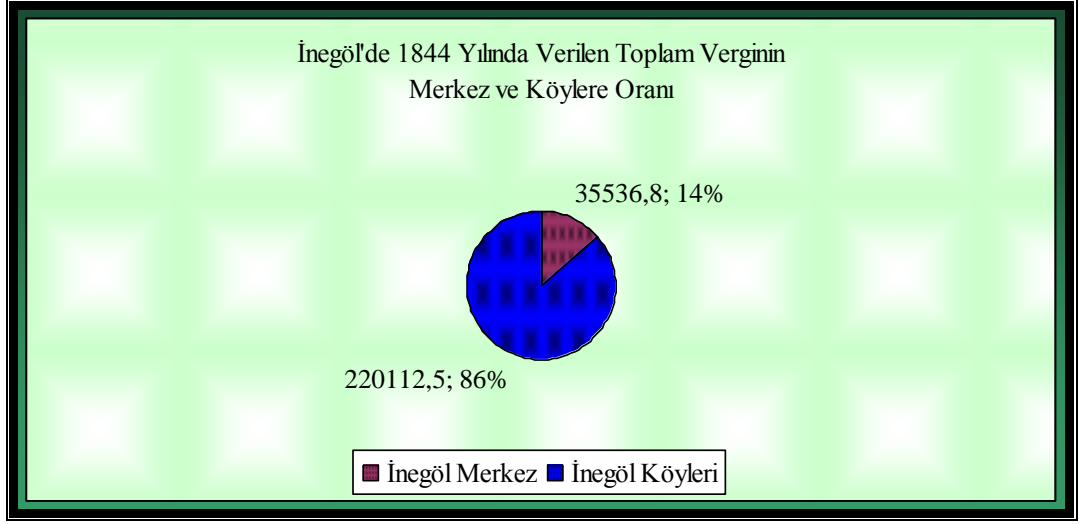
İnegöl'de en düşük vergi matrahı ise; 286 kuruş vergi vermiş olan Kızık gelmekte ve onun 435 kuruşla Tokuş Köyü izlemektedir.

İnegöl genelinin vergi ortalaması 5557 kuruştur. Bunun üzerine ancak 18 yer çıkabilmiş diğerleri bunun altında kalmıştır.

Mahallelerden sadece Sinanbey Kıptiyan ortalamanın altında kalmış fakat diğer mahalleler bu ortalamanın üzerinde yer almışlardır.

Aşağıdaki grafikte vergi toplamalarının İnegöl merkez ve köylere oranı yer almaktadır:

Şekil 112: İnegöl'de 1844 yılında verilen toplam verginin merkez ve köylere dağılımı

İnegöl merkezinde verilen toplam vergi 35536,8 kuruş ve diğer yerlere yüzdelik oranı %14'tür. Buna karşın İnegöl köylerinin 220112,5 kuruş vergi vermesi %86 gibi bir paya sahip olmasını sağlamıştır.

SONUÇ

Bu çalışmanın gayesi, XIX. yüzyıl ortalarında İnegöl'ün demografik ve sosyo-ekonomik durumunu 1844–1845 temettuat defterlerini inceleyerek ortaya koymaktır.

İnegöl, 1844–1845 yıllarında orta büyüklükte bir Anadolu kasabasıdır. 4 mahallesi ve 44 de köyü mevcuttur.

O tarihlerde ilçe merkezinde 930 kişiyle en kalabalık nüfusa sahip mahalle, Sinanbey Mahallesi olup mahaller içerisinde %39'luk payı vardır. Bunu Cuma Mahallesi %38 ve Yenice mahallesi %19 ile takip etmektedir. En az haneye sahip olan Sinanbey Kıptiyan Mahallesi çingenelerden oluşmaktadır. 19 hane olan çingenelerin İnegöl merkezindeki diğer hanelere oranı %5'tir. Tahmini nüfusu da 95 kişidir.

İnegöl'ün Cerrah ve Yenice köyleri gayrimüslim köylerdir. Sadece Cerrah'ın bir defterine ulaşılabildiğinden, bu köylerin hane sayıları yahut nüfusları hakkında net bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Ulaşılan 08255-A numaralı defterde Cerrah'ın 35 hanesinin olduğu kayıtlıdır. Dolayısıyla nüfusu tahminen 175 kişi olmaktadır.

İnegöl merkezinde 396, köylerinde de 1899 hane mevcuttur. Dolayısıyla tahmini nüfus merkezde 1980, köylerde ise, 9495 kişidir. İnegöl'ün o tarihlerde genel nüfusu 11475 kişidir ve eksiklerle beraber yaklaşık 12000 nüfusa sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Daha sonraki dönemlerde dışarıdan oldukça fazla göç alan İnegöl, oldukça hızlı bir şekilde büyümüş, nüfus artışına paralel olarak birçok yerleşim yeri ihdas edilmiştir. Fakat gayrimüslim olan Cerrah ve Yenice halkı Cumhuriyet'in ilk yıllarında İnegöl'ü terk etmişlerdir.

Bütün bu nüfus değişimleriyle günümüze gelmiş ve şimdi 12 mahalle, 94 köy ve 5 belde olan bir ilçe görünümünü kazanmıştır. 2007 nüfus sayımlarında ilçede 208314 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.

İnegöl'de aile yapısı incelendiğinde birlik aile yapısıyla aynı haneyi paylaşan 453 hane reisinin olduğu görülmüş, böylelikle aile içi birlik ve beraberliğe önem verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Hane reisi olarak defterlere kaydedilen kadınların yaklaşık 110 kişi olması İnegöl genelinde kadına mal varlığı edinme hakkının tanındığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kadın haklarına saygılı bir anlayışın gelişmiş olduğu söylenebilir. Bu anlamda Akhisar ve Kadimi köylerinin öne çıktığı görülmüştür.

İnegöl'de en çok kullanılan isim, 297 kullanımla Mehmed'dir. Bu ismi 280 kez kullanımla Ali takip etmektedir. Bu isimlerden sonra Mustafa (255), Ahmed (226) gelmektedir. Kadınlar içerisinde ise, Fatıma 15 kullanımla ilk sırada yer almakta, O'nu 15 kez kullanımla Emine izlemektedir. Diğer isimler de bunların ardından sıralanmaktadır. Dikkat çeken önemli bir husus şudur ki; İnegöl halkının ekserisi müslüman olduğundan manevi anlamda değer verdiği şahsiyetlerin adlarını çocuklarına isim olarak vermiştir. Örnek aldıkları şahsiyetlerin başında Hz. Muhammed gelmektedir. Nitekim O'nun isimleri en çok kullanılan isim olmuştur. Ayrıca Hz. Ali'ye atfen Ali isminin oldukça fazla kullanılması O'nun müslümanlar nezdinde ne kadar sevildiğinin bir göstergesidir.

Gayrimüslim isimler içerisinde ise; Ohannes 5 kez kullanılarak ilk sırayı almış ve O'nu 4 kullanımla Akuca izlemiştir.

İnegöl halkının o tarihlerde en çok kullandığı ünvan "Efendi"dir. 427 kişiye bu ünvanla hitap edilmiştir. "Es-Seyyid" ünvanı da 113'le en çok kullanılan ünvanlardandır. 89 kişi "hacı" ünvanına sahiptir. Daha ziyade ilim sahibi olan, muhafazakâr bir hayat süren kimseler için kullanılan bu ünvanlardan İnegöl'deki insanların muhafazakâr yapıda oldukları söylenebilir.

İnegöl'de yaşayanlardan 223 kişiye mesleğiyle alakalı lakap takılmıştır. 163 kişiye herhangi bir özelliğini yansıtan lakap takılmıştır. Memleketiyle anılanların sayısı 141'dir. Etnik kökenine göre kendisine lakap takılan kişilerin sayısı da 15'tir. Diğer Anadolu yerleşim yerlerinde görülen hayvan isimlerinin lakap olarak kullanımı, İnegöl'de de görülmektedir. 15 kişi çeşitli hayvan isimleriyle anılmıştır.

Mesleklerdeki çeşitliliğin fazla olması yerleşim yerinin gelişmişliğini gösteren unsurlardandır. İnegöl'de yaklaşık 120 meslek çeşidi tespit edilmiştir. Dolayısıyla İnegöl'ün gelişmiş bir yer olduğu görülmektedir.

İnegöl'ü çevreleyen Uludağ, Ahu gibi dağların ormanlarla örtülü olması, özellikle köylülerin geçim kaynaklarından biri olmuştur. Taşımacılıkla ilgilenenlerin diğer meslek sahiplerine oranı neredeyse %50'dir. Bu kısımda en fazla uğraşılan meslek ise; kereste nakli olup 984 kişi bu işle meşguldür. Tarımla 452 kişi esnaf ve sanatkârlarla 211, serbest meslekle 192, hayvancılıkla 116, fiziki kuvvet gerektiren hizmet koluyla 107, kamuyla 50, Güvenlikle 19, gıda sektörüyle de 35 kişinin meşgul olduğu tespit edilmiştir.

XIX. yüzyıl ortalarında İnegöl genelinde 4 kişi firari, 5 kişi ise yetimdir. 18 kişi başka kimselerin yardımlarıyla ancak geçimlerini sağlayabilmektedirler.

İnegöl'ün 1844 yılında toplam geliri 3328387,35 kuruştur. Mahalle ve köylerin yıllık gelirinin ortalaması ise; 70816 kuruş olarak tespit edilmiştir. 207001 kuruş yıllık gelire Cuma Mahallesi, diğer yerleşim yerlerinden daha fazla gelire sahiptir. Hane başına düşen yıllık geliri en yüksek olan yer ise; 3194 kuruş gelire Akhisar olmuştur.

Meslek gelirleri, tarım ve hayvancılığın İnegöl'ün gelir kaynakları olduğu görülmektedir. Ziraattan elde edilen gelir toplamı ilçe merkezinde 263077, köylerde ise; 2502546 kuruştur. İnegöl merkezinde hayvancılıktan 9190 kuruş gelir elde edilirken, köylerde 117724 kuruş gelir sağlanmıştır. O tarihlerde 336 meslek çalışanı mesleklerinden yıllık toplam 210780 kuruş kazanç elde etmişlerdir.

1006 km² alanı bulunan İnegöl'ün 30828,5 dönümü ekilen arazilerden, 27194,5 dönüm arazi de nadasa bırakılan arazilerden teşekkül etmiştir. 1604,75 dönüm ve 908,5 evlek arazi bağcılık için tahsis edilmiş, 3586 dönüm, 630 evlek arazi de harir bahçesi olarak kullanılmıştır.

4126 meyve ağacından İnegöl genelinde toplam 90145,5 kuruş hâsılat elde edilmiştir. İnegöl'de toplam 540 adet kestane ağacı vardır ve bunlardan yıllık 1535 kuruş gelir sağlanmıştır.

Sebze ve bostan cinsi ürünler 6728 dönüm ve 321 evlek arazi üzerine ekilmiş ve bunlardan yıllık 602016 kuruş gelir elde edilmiştir.

XIX. yüzyıl ortalarında İnegöl'de toplam 9012 büyükbaş hayvan yetiştirilmiştir. Bunlardan 1966'sından gelir elde edilmiş ve yıllık 64182 kuruş kazanç sağlanmıştır.

Özellikle keçi ve koyunun küçükbaş olarak beslendiği İnegöl'de toplam 2466 keçinin, 1553 de koyunun yetiştirildiği tespit edilmiştir. Koyundan 20639, keçiden ise; 30967 kuruş hâsılat sağlandığı defterlerden anlaşılmaktadır.

Bargir, merkep, kısarak gibi yük taşıyan hayvanların sayısı 1144'tür. 1844 yılında bu hayvanlardan İnegöl genelinde toplam 5185 kuruş gelir sağlanmıştır.

İnegöl'de arıcılığın da yapıldığı müşahede edilmektedir. Nitekim 385 arı kovanının bulunduğu ilçede 1844'de yıllık hâsılat 3471 kuruştur.

İnegöl'de 1844–1845 temettuat defterlerinde iki vergi dikkat çekmektedir. Öşür ve “sene-i sabıkada vermiş olduğu” ifadesiyle tespit olunmuş vergi.

Temettuat kayıtları, öşürün onda bir manasına geldiğini pratikte desteklemektedirler. Bazı istisnaların haricinde genel anlamda onda bir oranında verginin alındığı tespit edilmiştir.

İnegöl'de toplam 80645,25 kuruş öşür vergisi verilmiştir. 903,5 kuruş da adet-i ağnam resmi verilmiştir.

Bütün yerleşim yerlerinden 1844 yılına ait toplam vergisi 255649,25 kuruştur. Buna köylerin katkısı %86 iken mahallelerin katkısı %14'te kalmıştır.

Bursa gibi önemli bir kentin hemen yanında, doğu güzergâhında köprü vazifesi gören İnegöl, sosyal yapısıyla, ekonomik hayatıyla, yerleşimiyle tipik bir Anadolu kasabasıdır. Temettuat defterlerinin incelenmesiyle de XIX. yüzyıl ortalarına dair sosyo-ekonomik yapısı gün yüzüne çıkmaktadır.

Günümüzde mobilyasıyla ünlü olan İnegöl'ün keresteye diyalogunu, tarihe bakıldığında bulmak mümkündür. O dönemde tersaneler başta olmak üzere birçok ihtiyaca cevap veren İnegöl kerestesi, günümüzde mobilyacılıkla dünyaya mal ihraç etmektedir.

Tekstille olan irtibatının eskilere dayandığını anlamak ve bunu harir bahçelerine bağlamak temettuat kayıtlarıyla mümkün olabilmektedir.

KAYNAKÇA

AKBULUT Zeynep (2002), *Tanzimat Dönemindeki Temettuat Defterlerine Göre Akdağmadeni Kazası ve Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ARSLAN Ömer Faruk (2006), *Temettuat Defterlerine Göre (1844–1845) Havza'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ATAMAN Rengin (2006), *XIX. Yüzyıl Ortalarında Bozdoğan Kazası Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

B.O.A. (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri) (1844–1845), ML. VRD. TMT. d. (Maliye Varidat Temettuat defter, Defter No: 8209, 8210, 08210-A, 8211, 8212, 08212-A, 8213, 08213-A, 08213-B, 8214, 08214-A, 8215, 08215-A, 08215-B, 8216, 8216-A, 08216-B, 8217, 08217-A, 08217-B, 8218, 8219, 8220, 8221, 08221-A, 8222, 8223, 08223-A, 8224, 08224-A, 8225, 08225-A, 08225-B, 8226, 08226-A, 08226-B, 8227, 08227-A, 08227-B, 8228, 8229, 08229-A, 08229-B, 8230, 08230-A, 08230-B, 8231, 08231-A, 08231-B, 8232, 08232-A, 8233, 08233-A, 08233-B, 8234, 08234-A, 08234-B, 8235, 08235-A, 8236, 08236-A, 8238, 08238-A, 08238-B, 8239, 08239-A, 08239-B, 8240, 08240-A, 8241, 08241-A, 08241-B, 8242, 08242-A, 08242-B, 8243, 08243-A, 08243-B, 8244, 08244-A, 0844-B, 8245, 08245-A, 08245-B, 8246, 08246-A, 8247, 08247-A, 8248, 08248-A, 8249, 8250, 08250-A, 8251, 08251-A, 08251-B, 08251-C, 08252-A, 08252-B, 8253, 08253-A, 08253-B, 8255, 08255-A, 8256, 08256-A, 08256-B, 8259, 8260, 08260-A, 8261, 08261-A, 08261-B, 8262, 8263, 08263-A, 08263-B, 8264, 8265, 08265-A, 08265-B, 8267, 08267-A, 08267-B, 8269, 08269-A, 08269-B, 8270, 08270-A, 08270-B, İstanbul.

B.O.A. (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri), (1288), *Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri*, İstanbul.

B.O.A. (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri), (1291), *Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri*, İstanbul.

- B.O.A. (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri), (1292), *Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri*, İstanbul.
- B.O.A. (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri), (1296), *Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri*, İstanbul.
- B.O.A. (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri), (1297), *Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri*, İstanbul.
- BARCAN Ömer Lütfi (1953), *Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi*, Türkiyat Mecmuası, İstanbul.
- BARCAN, Ömer Lütfi ve Enver Meriçli (1988), *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri*, T.T.K., Ankara.
- BECERİK Mehmet Fatih (2002), *Sivrihisar'ın XIX. Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Durumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BEYDİLLİ Kemal (1999), *Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa.*, IRCICA, İstanbul.
- BÜLBÜL Zekeriya, (2006), "XVI. Yüzyıl Ortalarında İnegöl'ün Sosyo-Ekonomik Yapısı", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16, Konya.
- BÜYÜKBAŞ Burcu (2006), *1844 Nüfus Sayımına Göre Dobruca*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇADIRCI Musa (1997), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara.
- ÇERTÜRK Meliha (2007), *1260 Tarihli Temettuat Defterine Göre İnegöl Kazası Merkezinin Sosyo Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇORUH Haydar (1997), *Temettuat Defterlerine Göre Erzurum Şehri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- DEVELLİOĞLU Ferit (1996), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

EVLİYA ÇELEBİ (1985), *Seyahatnâme*, Sadeleştirme: Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

GEÇER Ahmet (2001), *Konya Vilayeti İçel Sancağı Mut Kazası-Karyeleri Temettuat Defterleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÜRAN Tefik (1998), *XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, Eren Yayınları, İstanbul.

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0neg%C3%B6l%2C_Bursa. 11.5.2010.

http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?tukguvendb2=&ENVID=tukguvend2Env&report=nfs80_ilce_koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=2&p_ilce1=2&p_il=16&p_kod=2&p_ilce1=2&p_yil=180&p_ilce1=2&desformat=html, 11.05.2010.

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/>. 10.03.2010.

<http://www.inegol.bel.tr/kent/kayitdetay.php?sk=1&id=19>, 11.05.2010.

İNALCIK Halil (1941), “Tanzimat Nedir”, *AÜ, DTCF (Dil Tarih Coğrafya Fakültesi) Yıllık Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, İstanbul.

İNALCIK Halil (1996), *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren Yay., İstanbul.

İNALCIK, Halil (1964), *Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler*, Belleten, İstanbul.

KAHRAMAN Kenan (1992), *Geçmişten Günümüze İnegöl*, İstanbul.

KAHRAMAN Kenan (2001), *Adım Adım İnegöl*, İstanbul, , s.42.

KARAL E. Ziya (1983), *Osmanlı Tarihi (1789-1856)*, 4. baskı, T.T.K. Yay., Ankara.

KARAMAN A. Fuat (2006), *XIX. Yüzyıl Ortalarında Ankara Vilayetine Bağlı Ayaş Kazasının Sosyal ve İktisadi Durumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

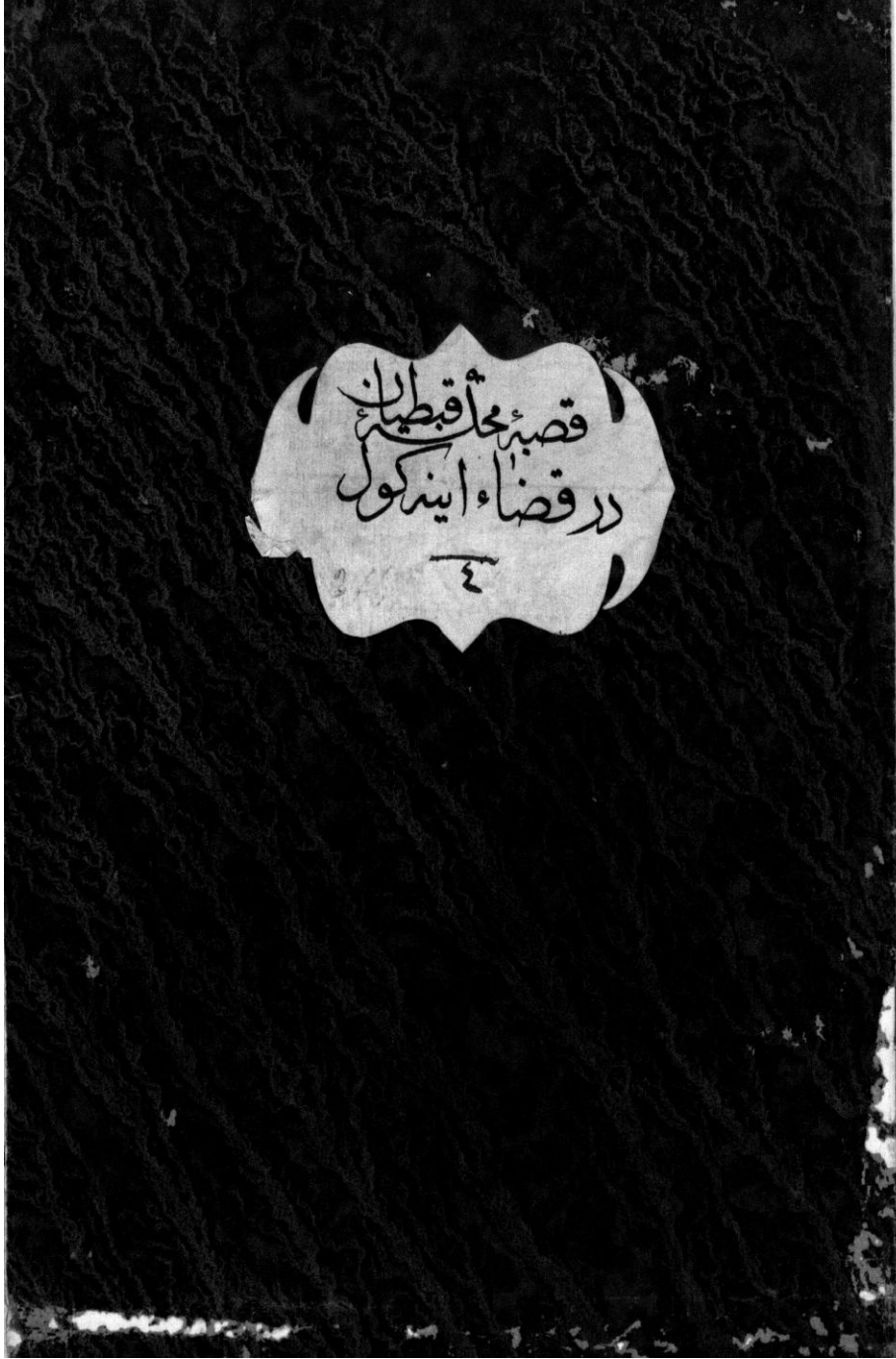
KIRAY Emine (1993), *Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar*, İletişim Yay., İstanbul.

- KURAN Ercüment, (1999), “Osmanlı Devletinde Devlet Cemiyet ve Fert Telakkisi”, *Diyanet İlmî Dergi*, Sayı 1 Ocak-Şubat-Mart, Ankara.
- KÜTÜKOĞLU Mübahat (1995), *Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri*, Belleten, Sayı 225, Ankara.
- MAMAŞ Turgut Can (1947), *İnegöl*, Aysan Kitabevi, Bursa.
- Meydan Larousse, *Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, “Köy” md., c. 11, s. 549-550.
- Meydan Larousse, *Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, “Mahalle” md., c.13, s.12-13.
- ORTAYLI İlber (1999), “Tanzimat Devri ve Sonrası İdari Teşkilat” *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, IRCICA, İstanbul.
- ÖZDEMİR Ayşe (2005), *10199 Numaralı Temettuat Defterlerine Göre Keçiborlu Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTÜRK Said (1996), *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik*, Kitabevi, İstanbul.
- PAKALIN Mehmed Zeki (1993), *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- PAŞA-ZÂDE Âşık (1949), “Tevârih-i Âl-i Osman”, *Osmanlı Tarihleri I*, Atsız Neşri, İstanbul.
- SAMİ Şemsettin (1999), *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- SARI Mevlüt (1982), “el- Mevarid” *Arapça-Türkçe Sözlük*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- SARITAŞ Fahri (2007), *Temettuat Defterlerine Göre Sarıgöl(İnegöl)'ün Sosyal ve Ekonomik Durumu*, basılmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SERİN Mustafa (1998), “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri”, *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar)*, Ankara.
- SERTOĞLU, Midhat (1986), *Osmanlı Tarih Lügatı*, İstanbul.

- SONGUN Gülden (2006), *10120 Numaralı Temettuat Defterine Göre Atabey Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞENER Abdullatif (1990), *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul.
- TEVFİK Ali (1913), Çev. Ramazan Özey, *Mufassal Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası*, Tefeyyüz Matbaası, İstanbul.
- ULUDAĞ Süleyman (1996), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul.
- YAKUT Yakup (2006), *XIX. Yüzyıl Sonlarında İnegöl*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YÜCEŞAHİN M. Murat (2002), *İnegöl İlçesinin Yerleşme Coğrafyası*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek 1: Sinanbey Kıptiyan Mahallesi temettuat defterinin kapak sayfası

“Kasaba-i Mahalle-i Kıptiyan der-Kazâ-i İnegöl.”

Kaynak: B.O.A., ML., VRD,. TMT., d., 08262., 0001.

Ek 2: Cuma Mahallesi'ne ait defterde hanelerin vergi, aşar ve gelirlerinin hesaplandığı sayfa.

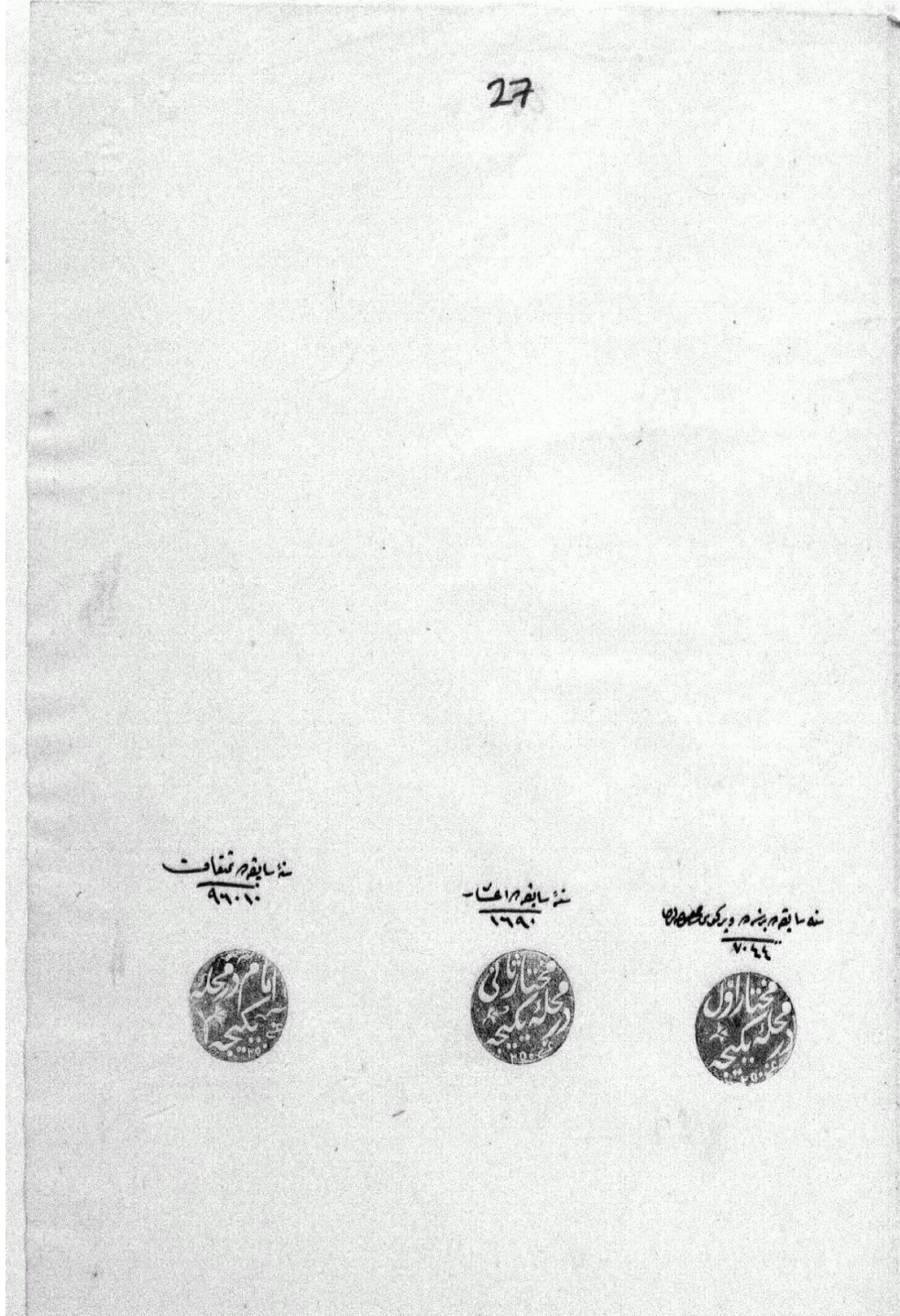
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)©

The image shows a handwritten ledger on aged paper, divided into two main sections. The right section is headed 'نصفه' (Half) and contains three columns of handwritten numbers representing tax, tax, and revenue for various households. The left section contains similar data but is less legible. The ledger is organized into rows, with some rows starting with a small circle, possibly indicating a specific category or unit. The numbers are written in a cursive Ottoman script. At the bottom of the page, there is a small white box with the text 'ML.VRD.TMT.d.08227'.

Kaynak: B.O.A., ML., VRD., TMT., d., 08227, 0004.

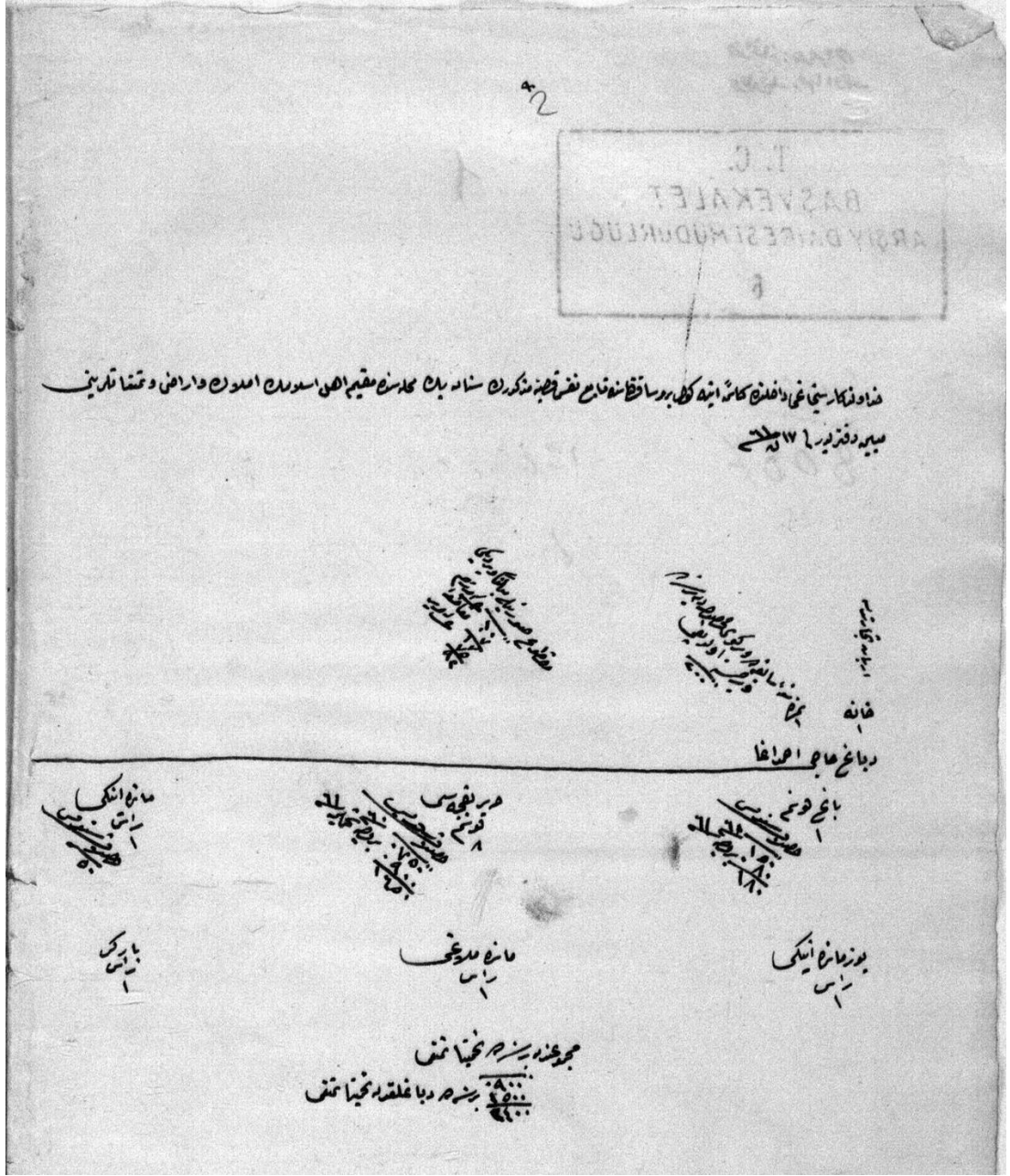
Ek 3: Yenice Mahallesi'nin son sayfası.

TC. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)©

Kaynak: B.O.A., ML., VRD., TMT., d., 08229., 0014.

Ek 4: Sinanbey Mahallesi'nin 2. sayfası olup hanelerin kaydının başladığı sayfa.

Kaynak: B.O.A., ML., VRD., TMT., d., 08251., 0002 .

Ek 4'ün transkripsiyonu:

Hüdavendigâr sancağı dâhilinde kâin İnegöl Burusa Kazası'na tabi' nefsi kasaba-i mezkûrun Sinanbey Mahallesi'nde mukim ehl-i islamın emlak ve arazi ve temettuatlarını mübeyyin defterdir. 17 Ramazan 1261.

Erbab-ı ticaretten

Sene-i sabıkada vergü-yi mahsusadan bir senede vermiş olduğu 200 guruş

Maktu' suretiyle mebliğân verdiği
Guruş
10 Öşr-i Üzüm
7 Mukata'a
+ 17
75 Öşr-i Harir
+ 92

HANE **NUMARA**
1 1

DEBBAĞ HACI AHMED AĞA

Bağ	Harir bağçesi	Manda ineği	Bâr-gir	Yoz manda ineği	Manda malağı
Dönüm 1	Dönüm 8	Re's 1	Re's 1	Re's 1	Re's 1
Hâsılat-ı senevîsi	Hâsılat-ı senevîsi	Hasılat-ı senevisi	Hasılat-ı senevisi	Hasılat-ı senevisi	Hasılat-ı senevisi
Guruş Sene 60 100 Sene 61 ber vech 80 180	Guruş Sene 60 750 Sene 61 ber vech-i tahmin 900 1650	Guruş 50	-	-	-

Mecmuundan bir senede tahminen temettu'u

Guruş

900

Bir senede debbağlıktan tahminen temettu'u

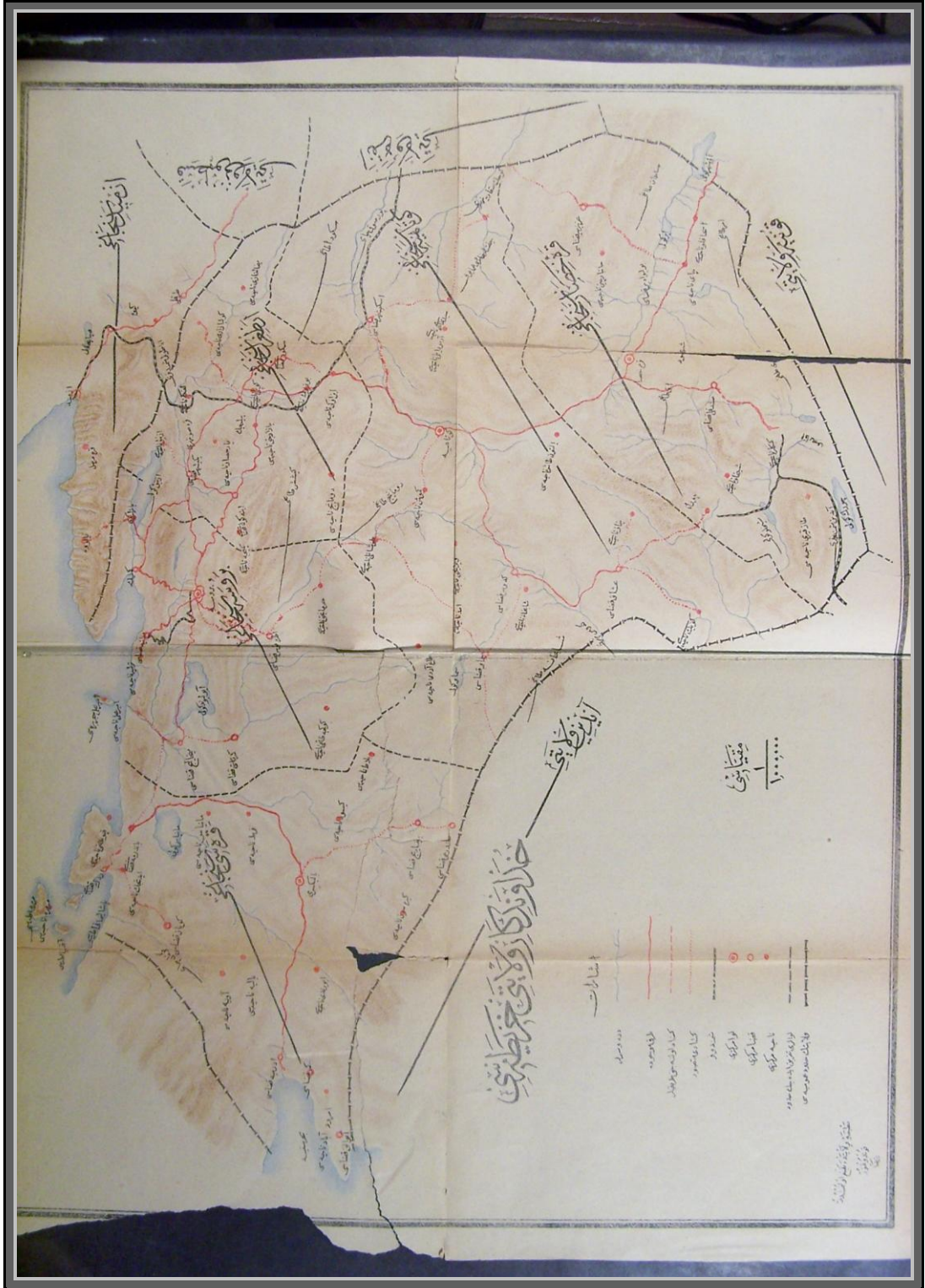
280

2400

Ek 6: Hüdavendigâr Vilayeti Haritası.

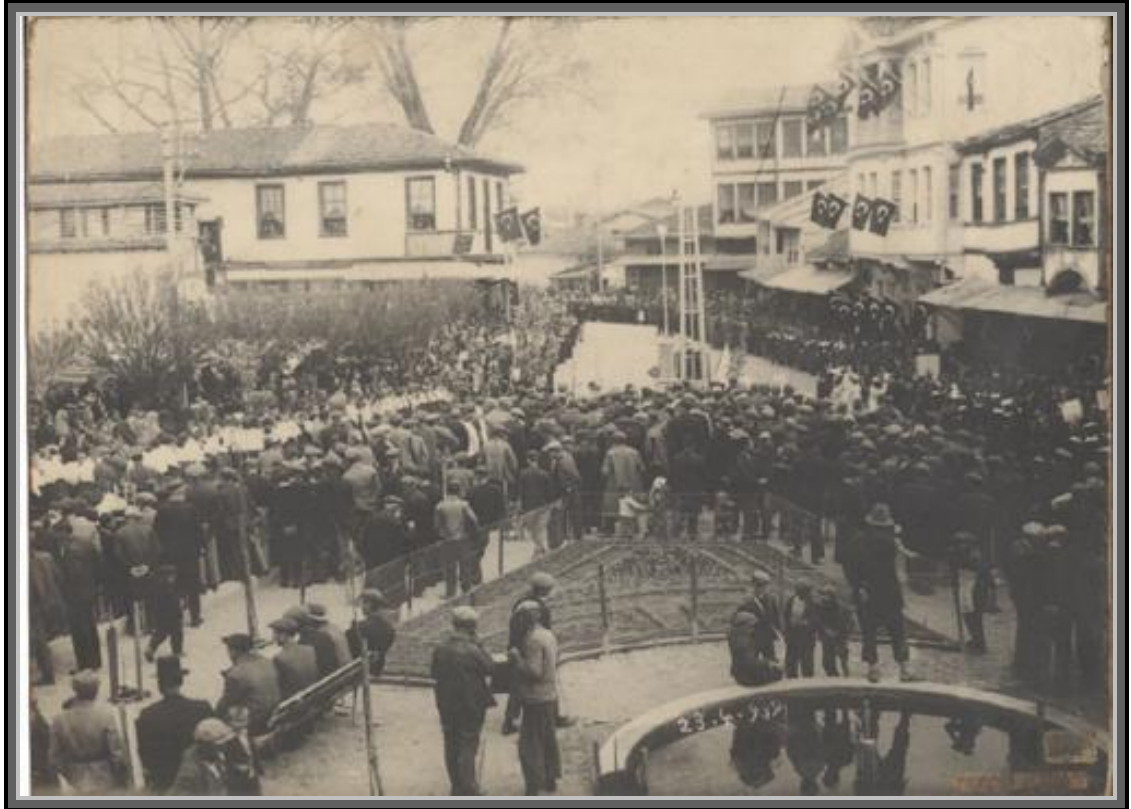

Kaynak: 1312 Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, s.200.

Ek 7: 1900'lü Yılların Başında İnegöl'den Bir Görünüş

Ek 8: 23.04.1939 Tarihinde İnegöl'den Bir Görünüş

Ek 9: 07. 04. 1931 Tarihinde İnegöl'de Harman İşleri.

Ek 10: 29 Ekim 1928 Tarihinde İnegöl'den Bir Görünüş.

ÖZGEÇMİŞ

10.04.1981 tarihinde Erzurum iline bağlı Oltu İlçesi'nin Gökçedere köyünde doğdu. İlköğrenimini Erzurum-Merkez Uzunyayla köyünde bitirdi. Erzurum'da başladığı İmam Hatip Lisesi'nden 1999 yılında Bursa'da mezun oldu. 2001 yılında Bilecik Abadiye köyüne din görevlisi olarak atandı. Daha sonra başlamış olduğu Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2006 yılında mezun oldu. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bölümü'nde yüksek lisansına başladı. Tez çalışmasını sürdürmekte olan Adem POLAT, halen Bursa Yıldırım ilçesi Somuncubaba Camii Müezzin-Kayyımı olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir kızı bulunmaktadır.